

אהלי שביעית

שביעית פ"ז מ"ב

פרשת נצבים • ג'ליון 2

דבר שביעית

רבינו מרן הגר"ד לנדו שליט"א

דשא הגדל בשביעית

עוררנו אם מותר לישב על דשא שנורע בשביעית. ולכאורה משום נורע מקילין כרמב"ם (פ"ד משו"י הט"ו)^א, אמנם יש כאן משום גזרת ספיחין, אלא שיש"ל בדבר שאינו עומד למאכל בהמה ל"ה ביה קדושת שביעית^ב, וכל שאין בו קדושת שביעית אין בו ספיחין כפשתן^ג, [ואפי' בנורע לכאן ועי' בחזו"א ולי"ע שם^ד], ומיהו דבר הראוי לקדו"ש אף שלא נורע כעת אפשר דשאני^ה [וצ"ע בירו' שם ובמש"פ בחזו"א]. ומשום נורע כ"כ דמקילין כרמב"ם כפסק מרן זצ"ל.

ואפשר דדשא כיון שעומד לישב עליו וזה מעיקרי שימושיו אפשר דהאי חשיב כהנאתו וביעורו שוה דע"י הישיבה כמדו' שמתקלקל הדשא ונכלה, והו"ל כצבע שכתבו תוס' ב"ק ק"א ב"י [ועי' חזו"א (סי' י"ג ס"ק ח') מש"כ לענין פשתן דליחשב נמי הנאתו וביעורו שוה^ו, ותירץ דנשתנה ממנו גדולו בקרקע, אבל בנד"ד יקדש]. ואפשר דגם הנאתו וביעורו שוה במחבר חשיב לקדו"ש ואע"ג שבעת לקיטתו אינו עומד לכולם לא אכפת ל^ז. [ועי' בסוף השנה כשהדשא עומד להגוז במוצ"ש אי אסיר בשביעית השתא כיון דאפשר לגוזו בשביעית].

ולעצם הענין יל"ע אי אסור בספיחין הנאה כע"ז, וכבר כתב בחזו"א (סימן <<<

א דורע בידים אינו אסור אלא מדין ספיחין, ודלא כתוס' ר"ה ט' א' ד"ה קציר דהוי דאו', ודלא כדעת הראב"ד שם דאית ביה קנס. ובחזו"א סי' ס"ק ו' פסק כהרמב"ם, ועי' חזו"א סי' ס"ק כ"ה.

ב כמש"כ חזו"א סי' ס"ק י' דקליפין שאין ראויין למאכל אדם, ואין מייחדין אותן לבהמה אין בהם קדושת שביעית.

ג דבירושלמי מעשרות פ"ה ה"ג נסתפק אי פשתן יש בו איסור ספיחין, וטעם הספק פי' החזו"א סי' י' ס"ק י"ב דפשתן אין בו קדושת שביעית, ודילמא לא אסור איסור ספיחין רק בדבר הקדוש בקדושת שביעית, א"נ כיון דאינו עומד לאכילה לא מסרי נפשיהו עליה ולא אתו לזרוע בשביעית בשבילן. ודשא נמי כיון דאין בו קדושת שביעית אין בו איסור ספיחין. ד דלאו דוקא בנורע מעצמו, אלא בורע בידים נמי אין בו איסור ספיחין. ועי' חזו"א סי' ס"ק ו' ד"ה ואם דספיחין בורע בידים חמור מנורע ממילא.

ה ר"ל בדבר ששייך בו קדו"ש אם זרעו למאכל בהמה, אע"פ דעתה לא זרעו למאכל בהמה, מ"מ כיון דשייך ביה קדו"ש, אית ביה נמי איסור ספיחין, ודשא נמי כיון דשייך ביה קדו"ש אם זרעו למאכל בהמה, אית ביה איסור ספיחין בכל גווני. ודוקא פשתן דאינו ראוי למאכל בהמה ול"ש ביה קדו"ש כלל, אין בו איסור ספיחין.

ו ר"ל ואינו עומד לניי בלבד, דאו לא הוי קדוש בקדו"ש, דהוי הנאה בלא ביעור.

ז ד"ה שהנאתו, דצבע חשיב הנאתו וביעורו שוה, דע"י לבישת הבגד הצבע הולך וכלה, וכה"ג נמי הוי הנאתו וביעורו שוה, (ורש"י שם פ"ב בע"א).

ח משום דעומד לבגד, וכלה ומתבער מלבישה ללבישה, כצבע שהבגד צבוע בו דהוי הנאתו וביעורו שוה כמש"כ התוס'.

ט דאפשר דקדושת שביעית הוי רק בדבר ששימושו בתלוש. ויתכן עוד, דכיון דאזלינן ביה בתר לקיטה כירק, וקודם לקיטה נמי קדוש בקדו"ש משום דראוי ללקיטה בשביעית, וד"ז

שי"ה שביעית

רשכבה"ג רבינו מרן שה"ת שליט"א

א

יום ה' ז' טבת תשי"ט ירושלים

כבוד גיסי ידידי היקר הרב הגאון המפורסם חו"ב הר"ר חיים שליט"א

אחדשה"ט ושל' משפחתו שיחי

אבקשו להודיעני אם ידוע ומני הביעור בירקות שביעורם הוא בשנה השביעית, ואם אין ידוע הזמנים איהו ירקות שיש הספק בהם.

בעזה"י ויחי תשי"ט

לכבוד גיסי ידידי הרב הגאון המצויין וכו' מוהר"ר אלחנן שליט"א

אחדשה"ט ושל' כל המשפחה הנכבדה שיחיו לאוי"ט

זמני הביעור, כמדומה שבשנה שביעית אין שום מין שמגיע זמן ביעורו, (ועי' שביעית פ"ז מ"ב ע"ד ר"ה).

ב

בעזה"י אור ליום ג' י"ט טבת תשי"ט ירושלים עיר"ק

לכבוד גיסי היקר הרב הגאון המפורסם חו"ב הר"ר חיים שליט"א

אחדשה"ט ושל' כל המשפחה יחיו.

מכתבו קבלתי ואשר הקשה וכו'...

ומש"כ בענין ביעור שבשביעית אין שום מין שמגיע זמן ביעורו, גם אני חשבתי כן בתחלה אך ראיתי בחזו"א שביעית סי' ג' [ט"ז] ס"ק ח"ג. וגם בסדר השביעית (סי' כ"א) כ"ו ס"ק ה', שכתב דגם בשביעית ישנם זמני ביעור בירקות שאינם צומחים בקיץ, ובענבים עיי"ש.

ב"ה אור ליום ה' שמות תשי"ט

<<<

1 לא העתקנו מן המכתבים כי אם מה שנוגע לדיון הביעור של ירקות בשביעית.

2 הכי איתא שם ועוד כלל אחר אמרו כל שאינו מאכל אדם וכו' ומתקיים בארץ וכו' אין לו ביעור ואין לדמוי ביעור וכו' רבי מאיר אומר דמיהם מתבערין עד ראש השנה אמרו לו להם אין ביעור ק"ו לדמיהן ע"כ. ועי' להלן שביאר רבינו שליט"א דמזה שקבעו חכמים זמן ביעור הדמים מר"ה של שמינית ואילך ש"מ דזה זמן הראשון שיכול להיות ביעור, ומיהו משהגיע שמינית דנו האחרונים דמאחר וכל הירקות הנלקטים בשמינית אזלינן בהו בתר לקיטה ולא קדשי בקדושת שביעית, נמצא דכלה לחיה מן השדה פירות שביעית, ועי' במקדש דוד סי' נ"ט אות ב' שכ' דיש לחקור אם אוכלין על הפטור משביעית כגון בית שאן וכו', עוד כ' דיש לחקור אם מה שאוכלין על זמן שלא כלה לחיה מן השדה הוא דוקא בשלא כלה מפירות שביעית, או דכל זמן שלא כלה לחיה מאותו המין אוכלין עליו, ועי' חזו"א שביעית סי' ט"ו סק"ג וז"ל נראה דאין אוכלין ירק של שביעית בשביל ירק שיצא לשמינית כיון דזה שיצא לא קדוש ע"כ, ונדפס שם מחזו"א ערלה סי' י"ד סק"ג וז"ל במש"כ לעיל שאין אוכלין ירק של שביעית על מה שיש לחיה מזה המין שיצא לשמינית, דכיון שיצא לשמינית הו"ל פירות שמינית, אפשר דאינו כן דלענין זה לא אזלינן בתר לקיטה, אלא כל שהגיע לעונת המעשרות בשנת השביעית מיקרי פירות שביעית וקרינן בהו יש לחיה בשדה, והרי אוכלין את זה שיקדש עזרא על מה שיש ממין זה בארץ שלא קדשה עזרא וכמש"כ סי' ג' סק"א, והדבר מוכרח מזה דתנן פ"ז מ"ב עיקר הלוק' כ' ע"ש שהניח בצ"ע, [ולכאן צ"ע דאף דמיקור פירות שביעית, הא תנן פ"ט מ"ד אוכלין על המופקר אבל לא על השמור, ואותן הנלקטים בשמינית מן המושמר הוא, ועי' בזה במנחת שלמה פ"ז מ"ב], ומ"מ על פירות שחננו במוצאי שביעית אין אוכלין ירק בזה בחזו"א סי' י"ב סק"ב, ובדרך אמונה פ"ז ה"ל י"ג ד"ה כלל גדול [ועי' שהארץ בדין אתרוג, ועי' בזה בהדרת הארץ פ"ח אות ב' שהביא מהגר"י דינקלס זצ"ל שהעיר דכיון דאתרוג בתר לקיטה אזלינן, אי"כ בהגיע ר"ה של שמינית נפקע קדו"ש של כל הנלקטים לאחר ר"ה, וא"כ ליחשב ככלה לחיה מן השדה, וכעין שזכרנו לענין ירקות ע"ש], ועי' בקה"ש שביעית סי' ג' דפשוטות הדרשה והיתה שבת הארץ לכם כו' ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול, כל זמן שחיה אוכלת כו' משמע דבענין שתהיה לבהמתך ולחיה מתבואת שבת הארץ שיש בהן קדושת שביעית, אך דן שם דירקות שיצאו לשמינית איכא דיני שביעית עליהם כל זמן שהן מחוברין עד שילקטו ויקבעו לתורת פירות שמינית ע"ש, ועי' בזה במנחת שלמה שביעית פ"ז מ"ב ע"ש.

3

יעו"ש וז"ל והנה לא נתפרש זמן ביעור אלא בענבים ויתים ותמרים, אבל בשאר מינים אין לנו זמן קבוע מחזו"ל, והנה לכאן אפשר דזמן ביעור יורה מוקדם בחורף של שביעית, אם הוא ירק הגדל בסתיו ואינו גדל בקיץ ובכר כלה מינו, וא"כ כשאנו לוקחין ירק מן הנכרי בחורף של שביעית [ואין אסורין משום ספיחין], צריכים לדעת איש יש מאותו המין בשדה, ואם יש ספק בדבר יש להחמיר,

שי"ח שביעית

רשככה"ג רבינו מרן שה"ת שליט"א

והנני דוש"ת גיסו מוקירו אלחנן ברלין

בעזה"י אור ליום ה' בשלח תשי"ט

לכבוד גיסי הרב הגאון המופלג וכו' ה"ר אלחנן שליט"א

אחדשה"ט ושל' כל המשפחה שיחיו לאוי"ט

מכתבו הגיעני ומש"כ מע"כ שמטריח אותי

במכתבים ארוכים, במה"כ חשד בכשרים דאדרבה כל מזה שהמכתב ארוך יותר, מהנה אותי יותר להשתעשע בד"ת עם כת"ר שליט"א, כמוותו ירבו בישראל.

ומה שהעיר על דברי ר"ח סוכה מ' ב', באמות דברי ר"ח תמוהים מאוד מה ענין ביעור מעשרות לביעור שביעית, ואולי חסר כמה תיבות וצ"ל ואין זה ביעור מעשרות בעיו"ט הראשון בו המפורש בפרק אחרון דמע"ש בו. והנני דוש"ת חיים קניבסקי

■

בס"ד יום ד' ג' אדר א' התשי"ט ירושלים עיה"ק

כבוד גיסי ידידי היקר הרב הגאון המפורסם חו"ב מוהר"ר חיים שליט"א

אחדשה"ט ושל' כל משפחתו יחיו. ראשית אבקש סליחתו על האחרונים שבמכתבי, והסיבה היא כי אני טרוד בענינים אחרים שבענינים שאני כותב איני עוסק כעת. ואקוה כי כת"ר יסלח לי ע"ז.

והנה מכתבו האחרון נאכר לי ולכן אני משיב על מה שאני זוכר כעת.

הנה בענין אי שייך ביעור שביעית ראיתי ברש"י פסחים נ"א ב' [ד"ה] ונטל ספיחי כרוב, בשביעית לאחר זמן הביעור, ומשמע דזמן ביעור בכרוב הוא בשביעית. הדוש"ת גיסו מוקירו אלחנן ברלין

בעזה"י אור ליום ב' תצוה תשי"ט

לכבוד גיסי ידידי הרב הגאון המופלג וכו' מוה"ר אלחנן שליט"א

אחדשה"ט ושל' כל משפחתנו שיחיו לאוי"ט

מכתבו הגיענו... מה שהביא מדברי רש"י בפסחים דמשמע דביעור בשביעית, באמת נראה כן מדברי רש"י בכמה מקומות וכבר הקשה עליו ר"ת [ע"י ר"ש פ"ט דשביעית מ"א], ומהא דפסחים באמת אין מוכרח דאפשר כונתו באיסור שביעית.¹²

והנני דוש"ת חיים קניבסקי

■

בעה"י יום ד' י' אדר א' התשי"ט ירושלים עיה"ק

כבוד גיסי ידידי היקר הרב הגאון המפורסם חו"ב הר"ר חיים שליט"א

אחדשה"ט ושל' כל משפחתו יחיו.

מה שציין כת"ר לדברי הר"ש פ"ט מ"א דשביעית איני מבין כונתו דהר"ת מקשה שם על רש"י שהבאתי, אבל אין זה שייך להא דהביעור הוא בשביעית, ומה שרצה לדחות דבשביעית הכונה איסור שביעית הוא דחוק יותר מדי וא"א לאומרו.

הדוש"ת גיסו מוקירו אלחנן ברלין

בס"ד יום א' תשא תשי"ט לכבוד גיסי ידידי הרב הגאון המופלג וכו' מוה"ר אלחנן שליט"א

אחדשה"ט ושל' כל המשפחה שיחיו לאורך ימים טובים

הגיעני מכתבו ויפה עשה שהשיב לאלתר

בדברי הר"ש פ"ט דשביעית הנה ר"ת הקשה על רש"י שהביעור לא ה' בשביעית אלא במוצאי שביעית,¹³ ומשמע דלרש"י ה' הביעור בשביעית.

ומה שכתבתי דהכונה אחר שביעית באיסור שביעית, וכת"ר כותב שזה דוחק יותר מדי וא"א לאומרו, איני יודע למה וכה"ג תמצא הרבה, ע"י ב' בתרא דשביעית" המחזיר חוב לחברו בשביעית יאמר לו כו' והיינו ע"כ אחר שביעית [אפי' לדעת הרא"ש ב' השולח] וכה"ג תמצא הרוב ואין זה דוחק כלל וכלל.

■ ■ ■

לכבוד ידידי גיסי הרב הגאון המופלג וכו' מוה"ר

אלחנן שליט"א

אחדשה"ט ושל' כל המשפחה שיחיו לאוי"ט

בדבר ביעור בשביעית, ע"י בחכמת אדם שערי צדק פי"ט הלכה ט' הביא בשם הסמ"ג כל הביעור הוא בשמינית אחר שביעית,⁵ והרב המג"י כתב בשם

הרע"ב דזהו בסתמא, אבל כשידוע שכלה יש ביעור גם בשביעית,⁶ עכ"פ ביעור גם בשמינית אינו נוגע למעשה, [מלבד המניין המנוון ב' מקום שנהגו שידוע זמן ביעורם], אם לא בפירות משומרים בבתי קידור כנהוג היום.

■

בעה"י מוצש"ק פ' וארא ב' שבט התשי"ט ירושלים עיה"ק תובב"א

כבוד גיסי ידידי היקר הרב הגאון המפורסם חו"ב הר"ר חיים שליט"א אחדשה"ט ושל' כל המשפחה יחיו.

יקרתו הגיעני וכו' הנה עיינתי בדברי הסמ"ג שהוא מקורו של החכ"א בשע"צ שציין כת"ר. ונראה לי שכונתו דבמציאות כך הוא, אבל אין הוא קובע שמצד הדין לא שייך ביעור בשביעית, והרא"י שציין כת"ר במכתבו הקודם לפ"ז מ"ב, הוא רא"י חוקה לענ"ד וראוי למי שאמרה, דאם מצד הדין לא שייך ביעור בשביעית לא היו מתקנים חז"ל דמדי שביעית זמן ביעורם לפני ר"ה של שמינית.⁸

ומ"ש הרב המגיה בחכ"א לחלק בספק הגיע זמן הביעור בין שביעית לשמינית, דבשביעית אי"צ לחשוש, ובשמינית צריך לחשוש,⁹ אין לזה כל יסוד לענ"ד דאנו מצינו רק בדברים שמנו חכמים בפסחים פ"ד ונתנו זמן לביעורם, דאם אין ידוע זמן ביעורם יש להם זמנים קבועים, אבל לשאר הדברים אין כל זמנים קבועים,¹⁰ וגם הרע"ב שעליו סמך המגיה כתב זה רק בדברים אלו שמנו חכמים בפ"ט מ"ח.

ולכן יתכן דבזמנינו שישנם ירקות ופירות שלא היו נמצאים כ"כ בזמנים קדומים, ישנם ירקות שזמן ביעורם הוא בשביעית, וגם הסמ"ג כתב שם על פירות ואולי לא נתכוין כלל לירקות

הדוש"ת גיסו מוקירו אלחנן ברלין

אור ליום ד' בא תשי"ט לכבוד גיסי הרב הגאון המופלג מוהר"ר אלחנן שליט"א

אחדשה"ט ושל' כל המשפחה שיחיו לאוי"ט

מכתבו הגיעני היום... בעניני שביעית, מה שכתבתי להביא רא"י מפ"ז מ"ב דעתי ה' להוכיח מזה דביעור דווקא בשמינית, דהרי חכמים קבעו זמן ביעור המעות מסתבר בזמן הראשון שיכול להיות ביעור, וא"כ מר"ה כבר יכול להיות תיכף זמן ביעור במין שכלה לפני כן, אבל אם איתא דיכול להיות זמן ביעור ג"כ בשביעית עצמה, א"כ למה קבעו כאן ר"ה של שמינית, הו"ל לקבוע לפני כן בזמן ביעור הראשון, אבל גם זה אינה רא"י מוכרחת דאפשר שהו"ל קבעו כשנגמר שמיטה שהוא זמן מסוים, ומש"כ כת"ר שליט"א בזה לא הבנתי.

והנני דוש"ת וכל משפחתנו שיחיו חיים קניבסקי

ד"ש לכבוד מו"ה הגאון הגדול המפורסם שליט"א

■

בעה"י יום ב' י' שבט התשי"ט ירושלים עיה"ק תובב"א

כבוד גיסי ידידי היקר הרב הגאון המפורסם חו"ב הר"ר חיים שליט"א

אחדשה"ט ושל' כל משפחתו יחיו.

יקרתו הגיעני...

ומש"כ בענין ביעור, אני כוונתי להביא ממשנה ב' בפ"א רא"י להיפך, דאי נימא דבשביעית אין דין ביעור כלל לא מסתבר שהחכמים יתנו זמן ביעור בער"ה של שמינית, כיון שעדיין לא הגיע כלל זמן הביעור מדאורייתא.

ובענין הזה עיין ברבנו חננאל סוכה מ' ב' דכתב דהפירות מתבערין בעיו"ט הראשון של פסח בשנה השביעית, וכנראה שיש שם איזה ט"ס וצ"ע.

אבקש את סליחת כת"ר על שאני מטרידו במכתבים ארוכים כל כך

ויניחם בשוק ויפקידם ויחזור ויזכה בהם, [שאנו מקילים כדעת רמב"ן כמש"כ הכס"מ פ"ז ה"ג] עכ"ל. והו"ד בדרך אמונה פ"ז סק"ע ע"ש. 4 יעו"ש סק"ה שכ' בזה"ל מן האמור נלמד דחבר הבא לקנות פירות אילן בשביעית כגון ענבים צריך לידע וכו', ואם יש לו ספק שכבר כלו הענבים בשדה וכבר הגיע זמן ביעור צריך שיברר אם קיים בהם המוכר מצות ביעור, עוד שם סק"י ירקות שנוהגו קודם ר"ה אין בהם איסור ספיחין אבל הם קדושים בקדושת שביעית וכו', אם הגיע זמן הביעור ר"ל שכבר אין ממין הזה במחזור, צריך לקיים מצות ביעור, ולאחר שקיים מצות ביעור חוזר ונוהג בהן כמנהגם קודם שהגיע זמן הביעור ע"כ.

וה"ל מיני הירקות והקטניות שאינם מתקיימים רק בעונות מסוימות, זמן ביעורם בשביעית עצמה עם כלות עונת קיומם, והמינים הגדלים בכל העונות, זמן ביעורם כשכלה ממין הגדל בשביעית אף שיש כבר מאותו מין הגדל בשמינית, שאין הגדל בשמינית מוציא פירות שביעית מחובת ביעור עכ"ל. והו"ד בדרך אמונה פ"ז סק"ס. 5 יעו"ש שכ' וז"ל אוכלים בתמרים עד שיכלה האחרון כשצוה וכו' ושאר כל הפירות אוכלים אותם עד שיכלה האחרון שבג' ארצות, ולפי שדלתעין אין אנו יודעים אותם לכן לא העתקתי, וע"י ברמב"ם פ"ז, וכל הביעור הוא בשמינית לאחר שביעית (כן כתב הסמ"ג עשה קשה ע"כ – קמ"ח בהדיא, וכ"כ בשל"ה שער האותיות קדושת האכילה אות נ"ד) ע"כ. [ומה שהביא מהשל"ה לכא"צ ע"ד קאי אלא על הזמנים שהוזכרו במתני' על הפירות, וע"ז כ' דהזמנים הם בשמינית, ברם יעויין בסמ"ג שכ' וז"ל ויש פירות שזמן ביעורן ידוע וכו' אוכלים בגרורות עד תוכה וכו', וכל אלו הזמנים הם בשמינית אחר השביעית, וכן כל הביעורים בשמינית אחר השביעית עכ"ל].

6 יעויין בהג' מהג"ר אלחנן יעקובוביץ צ"ל ונקרא דברי ישראל שעל מש"כ בשע"צ שם ה"ל א' דכשכלו התאנים מן השדה אסור לאכול מאותם שבבית, הגיה שם בזה"ל אף בשנה שביעית עצמה הרע"ב פ"ט מ"ב, ודאמרינן בס"ט שהביעור בשמינית, היינו בסתם, אבל כשידוע שכלה יש ביעור אף בשביעית, משנה ראשונה שם, וע"י רדב"ז פ"ז ה"ל ג' עכ"ל. 7 כפי המבואר כאן הבין הגר"א ברלין שליט"א שרבינו שליט"א כוון להביא ראיה משם שיש ביעור בשביעית, ולהלן השיבו רבינו שכונן להוכיח להיפך, 8 לדעת הגר"א ברלין

שליט"א לר"מ זמן ביעורם של דמי שביעית הוא קודם ראש השנה של שמינית, וכ"כ בתפארת ישראל [יכן אות כ"ו] וז"ל ר"ל חייב לבעור קודם ר"ה של שמינית דאז זמן ביעור של אלו, וכ"ש שחייב לבעור אחר ר"ה, וטעמיה משום דדמים לא מינכרי אותו לאיחלופי בשאר דמי שביעית עכ"ל, וע"ע בפ' הרע"ב, ומש"כ בבאור דבריו בתוס' אנשי שם, ברם יעויין בר"ש שכ' וז"ל צריך לבעור ולאכול עד ראש השנה של שמינית, דמשם ואילך צריך להפקירן לכל העולם, וע"ע ברא"ש שכ' דטפי הוי נזחא אי הוי תני ומתבערין לאחר ראש השנה, וכ"כ בפ' מהר"ש פ"ז מ"צ דמרו"ל ואילך צריך אתה לבערם, וזה כדעת רבינו שליט"א דומן ביעורם בשמינית ע"ש. 9 יעו"ש בהג' דברי ישראל שעל מש"כ בשע"צ ה"ל ט'

דכל הביעור הוא בשמינית לאחר שביעית, הגיה שם בזה"ל וכשידוע שכלה בשביעית אסור אף בשביעית ע"י הערה א' עכ"ל, ומהו הבין הגר"א ברלין שליט"א דרצונו לחלק דכשאין אנו יודעים הזמן אי"צ לחשוש שמא הגיע הזמן בשביעית, אבל בשמינית צריך לחשוש. 10 וע"י לעיל הערה 3 שהבאנו מהחזו"א סי' ט"ו סק"ח דכשיש ספק בדבר יש להחמיר.

12 ר"ל שהיו באיסור שביעית לאחר זמן הביעור ולעולם זמן ביעורן בשמינית. אפשר דכוונת רבינו שליט"א ממש"כ הר"ש שם וז"ל ומפרש ר"ת דקודם הביעור איירי דכרכת בשנה השביעית ע"כ, וכוונתו להוכיח דאם כפירש"י דמייירי לאחר הביעור הא אין הביעור בשביעית אלא במוצאי שביעית. 13 יעו"ש פ"ז מ"ו המחזיר חוב בשביעית יאמר לו משמט אני וכו', וע"י בפ' הרא"ש וז"ל בשביעית לאו דוקא דשביעית אינה משמטת אלא ברגע אחרון של שביעית, אלא הכי פירושו המחזיר חוב בשביעית כלומר באיסור שביעית לאחר שעברה עליו שביעית, יאמר לו משמט אני התורה צוותה עלי להשמטו ע"כ, ומש"כ רבינו שליט"א דכן הוא אף לדעת הרא"ש ב' השולח, כוונתו דאף לדעת הרא"ש פ"ד דגיטין סי' כ' דמתחילת שביעית יש איסור לתבוע דכתב לא יגוש וגו' כי קרא שמיטה דתיקא משקרא שמיטה לא יגוש, מ"מ הא מהיא מודה דאם החזיר הלווה אי"צ המלוה לומר לו משמט אני, וא"כ אף להרא"ש ע"כ מייירי מתני' לאחר שביעית וק"ל.

דבר שביעית

רבינו מרן הגר"ד לנדו שליט"א

י"ג ס"ק ט"ז ד"ה ויש) דאין ספיחין אסורין [ועי' שעה"מ (פ"ד משו"ה) (ה"ב) שדן בענין איסור ספיחין, וכמדו' שדן אליבא דר"ע, מיהו לכא' לא מצינו מחלוקת בפרטי האיסור אלא ביסודו¹], אמנם כתב שם דשימושים אסורים בספיחין², [ועי' מרמב"ם פ"ד ה"ה לענין העמדת בהמה על ספיחים, ובחזו"א (סימן ט') ס"ק ו') מש"כ בזה³. (ועי' ספר מקו"ח הל' פסח (סי' תס"ו ס"ק ב') דאין אסורין אלא בעושה מעשה⁴). וצ"ע בזה].

הנאתו וביעורו שוה

ענין אין הנאתו וביעורו שוה מצינו בגמ' בעצי הסקה ובמשרה ובכבוסה, והנה בעצי הסקה ביאר רש"י (סוכה מ' א' ד"ה יצאו עצים) דהנאתן אחר שנעשו גחלים, ובמשרה ובכבוסה ביאר רש"י דאין הנאת הבגד אלא בעת לבישתו. ולכא' יש כאן סתירה, דמפת חזו"ן דיצירת פת חשיבא הנאה דומיא דאכילה וכאן הכביסה והשרי' לא חשיבא הנאה דל"ה הנאת האדם אלא שימוש הבגד. וצ"ל דרש"י מחלק בזה בין פעולת העצים בפת שהיא יצירת הפת עצמו חשיבא כגמר פעולתו דומיא לאכילה, משא"כ כביסה ושרי' אין כאן גמר עשי' אלא תועלת הבגד והפשטן, ולכן דיינינן לפי השימוש הסופי, ולא מיוחור כ"כ.

ובתוס' (סוכה מ' א' ד"ה יצאו) הק' מדברי רש"י בב"ק שפירש דצבע חשיב הנאתו וביעורו שוה ע"י כליי השרשים וקליטת הצבע בבגד, ולכ' אם החילוק דלעיל נכון י"ל דברי רש"י⁵ וצ"ת. ואמנם בריטב"א (שם ד"ה ופרכין) מצאנו דגם בפת דן דל"ה הנאתו וביעורו שוה דאין ההנאה אלא באכילה⁶. ולפי"י יהי' נפ"מ בעצים שמדי נהנים⁷ ועי' ר"ש שביעית פ"ז מ"ג לענין גרענים דכן יל"פ בדברי⁸. ודו"ק.

ודעת תו' דהכל חשיבא הנאתו וביעורו שוה⁹. והנה לריטב"א צל"ע מדין צבע¹⁰. ואמנם בתו' בב"ק (ק"א ב' ד"ה שהנאתו) מבואר דטעמא דצבע חשיב הנאתו וביעורו שוה משום דחשבינן לצבע כמאן דאיתא כמבו' בסוגיא שם דאב"ל אם יש שבח סמנים ע"ג בגד או לא ופשטינן משביעית ואפי' אי בעלמא לא אמרינן דיש שבח וכו' מ"מ בשביעית איכא גוה"כ דהוה¹¹, וע"כ ההנאה היא בעת הלבישה והלבישה חשיבא כביעורו דהבגד כלה על ידה. ולפי"י א"ש דעת הריטב"א.

והנה החזו"א (סימן י"ג ס"ק ח' וצ"ע ס"י ס"ק י"ב ד"ה ועיקר) הק' דא"כ אמאי קי"ל בירוש' דאין בפשתן קדו' ש הרי עומד לבגד, ובגד הו"ל הנאתו וביעורו שוה כמש"כ התוס' דהלבישה חשיב ביעור דכלה הצבע על ידה. ועיי' בחזו"א דיש לו דרך אחרת בענין, אך מדבריו יש ללמוד גם ישוב דעת תו', דהנה הק' עוד (סי' י"ג ס"ק ח') מ"ט אסור לתת תבן בכר כמש"כ הרמב"ם פ"ה הכ"ג¹², הרי חשיב כמבוער שם בר"מ, וא"כ הו"ל הנאתו וביעורו שוה. ותו' דל"ה ביעור אלא הפקעת שביעית ולכן לא שרי, וא"כ בגד נמי חשיב שינוי לגבי מצבו בעת גידולו וחשיב כמבוער הפשתן, ואמנם צבע כיון דנשאר הצבע כמות שהוא ל"ה כמבוער ולכן נשאר בקדושתו. (ולפ"י לע"ל יתקדשו בגדים בקדו' ש¹³).

ואמנם יל"ע על דברי החזו"א דא"כ אמאי אסור לקנות כסות בדמי שביעית כמבו' בסוכה מ"א א'. הניחא אי לא חשיב הנאתו וביעורו שוה א"ש, עיין רמב"ן ע"ז ס"ב א"י¹⁴. אך לתו' דבגד

הוי הנאתו וביעורו שוה תקשה, ואולי הסיבה משום דדמי שביעית הו"ל כעיקרה וכדאי' דאסור לסוך בשמן הנקנה בדמי יין שביעית דיין לא ניתן לסיכה¹⁵, וא"כ ה"נ בגד כיון דאין השימוש דומיא דהדמי שביעית¹⁶, אמנם קפסיק ותני¹⁷, ולכא' דמי צבע העומדים לבגד מ"ט לא תשתרי¹⁸ ועי'.

שיעורי איסורי שביעית

כתב המנחת חינוך מצוה שכ"ח לאחר הביעור אין עובר בעשה רק בכזית ופחות מזה יש לו דין ח"ש, דכל שיעורים הל"מ בכזית. ונ"ב וגם במאכל בהמה וגם במיני הצובעין¹⁹, ועי' לקמן לענין דמים.

רפואה (אי הוה שוה לכל נפש)

ביצה כב. מהו לכבות את הדליקה ביו"ט, היכא דאיכא סכנת נפשות לא קא מבטיח לי דשרי כי קמבעיא לי משום אבוד ממון וכו'. עי' אי בכיבו' במקום סכנת נפשות איכא נמי התירא דאוכל נפש [ודו"ק בפוסקים לענין כיבו' לצורך קדרה ול"ע], ונפ"מ דאם אפשר ע"י גרמא וכלאחר יד [ויש שיהיו] דבשבת בעי לעשות באופן שאין בו חיוב, אעפ"כ ביו"ט נישתרי ועי'. וכן נפ"מ בכל פקו"ן דיו"ט.

ולכ' לענין שביעית נראה דפקוח נפש²⁰ לא שרי כלענין יו"ט, ועי' תוספתא שביעית פ"ז מ"ו, ואין פודין מהן שבויין, ועי' ר"ש שביעית פ"ח מ"ה לענין כביסה אליבא דר"י דשרי דקסבר יש בה חיי נפש. והחילוק מבואר דנפ"מ בין מתבערין לאין מתבערין²¹. וקצתרי.

בהמת שביעית

בכורות יב: מהו לפדות (פטר חמור) בבהמת שביעית, (בפט"ח) ודאי לא תיבעי לך לאכילה אמר רחמנא ולא לסחורה כי תיבעי לך ספק כו' כיון דמפריש טלה והוא לעצמו לאכלה קרינא ביה. ואפי' אי נימא דתקפו כהן אין מוציאין אותו מידו מ"מ לא חשיב מה דפטר עצמו בשביעית מדין תפיסה בממונו כסחורה ועי'.

בהמת שביעית פטורה מן הבכורה לאכלה אמר רחמנא ולא לשריפה. נראה דבהמת שביעית אין בה נמי דין מעשר בהמה²².

וברש"י ד"ה לשריפה כתב, ואי מיחייב בבכור סלקי אימורים לגבוה. עי' במחלל שביעית על העובר מלבד אמוריו [ועי' לקמן התם עיקר לאכילה הכא עיקר לשריפה וענין נותר אע"ג דממילא הוא מ"מ חשיב כעיקר לאכילה וצ"ע במנחות פ"ד א']. - עי' טו"א ר"ה ל' א', ובהגה' אמרי ברוך שם. - עאו"ש פ"ג מהל' שחיטה ה"כ (ד"ה אולם).

האכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה ואמאי כיון דאילו מטמא בת שריפה היא לאכלה אמר רחמנא ולא לשריפה, עי' לפ"י, דתרומות (ומעשרות ודו"ק) בפירות שביעית (באופן דל"ה הפקר) לא לינהגו מטעם דלאכלה ולא לשריפה (ולכ' מחלה לא ילפינן יל"ע מנ"ח מצוה צ"א גבי ביכורים) ועי'. ■■

הוי דבר שאין הנאתו וביעורו שוה כמבואר בגמ', ולהאמור יל"פ דגרעינן מסיקין בהם לאלתר ואין עושין אותן גחלת קודם, וס"ל נמי דאפיית הפת עצמה היא הנאה והוי הנאתו וביעורו שוה.

י"ט בין הנאה דמשרה וכבוסה, בין הנאה דאפיית הפת, הכל חשיב הנאה בשעת העשיה, בשעת הכיבוס ובשעת אפיית הפת, לא כרש"י דמשרה וכבוסה ההנאה בשעת הלבישה, ולא כריטב"א דאף בפת ההנאה בשעת האכילה.

כ דצביעת הבגד נמי אינה הנאה, כשם שאפיית הפת אינה חשובה הנאה.

כא אין נותנין תבן וקש של שביעית לא לתוך הכר ולא לתוך הטיט ואם נתן ה"ז כמבוער.

כב למש"כ התוס' דמה שהצבע כלה והולך ע"י הלבישה חשיב ביעור, וכו' החזו"א דלענין גוף הבגד נמי חשיב ביעור, לפ"י, לעתיד לבוא דמבואר בגמ' כתובות ק"א ב' עתידה א"י שתוציא גלוסקאות וכלי מילת, יהיו אותם כלי מילת קדושים בקדו' ש דהנאתו וביעורו שוה.

כג דאין קונים עבדים וקרקעות ובהמה טמאה בדמי שביעית, משום דהני אין הנאתו וביעורו שוה, ואין קדו' ש הנמצאת בדמים נתפסת בהם, והוי כסחורה.

כד ירושלמי, הובא בר"ש פ"ז מ"ב.

כה דהפירות שקנה בהני מעות ניתנו להנאתו וביעורו שוה באופן שמתבער כאחת, ולא כבגד שהולך וכלה ע"י השימוש המתמשך.

כו דאין קונים כסות בדמי שביעית, ולא חילקו בזה לומר דמי צבע מותר לקנות בהם כסות.

כז דלפי"ז דמי צבע הקדוש בקדו' ש, יוכל לקנות בהם בגד, דהוי הנאתו וביעורו שוה, דצבע נמי הוי הנאתו וביעורו שוה ע"י כל שימוש ושימוש, דומיא דבגד.

כח כמנ"ח משמע שהוא בכל הקדושים בקדושת שביעית גם במיני הצובעין וכו'. וצ"ע מהכ"ת יאמר בהם שיעור כזית. ועי' כמנ"ח שכתב עוד גבי שאר איסורי שביעית כסחורה והפסד שהוא בכזית, וכוה מבואר יותר שגם בדברים שאינם עומדים לאכילה, כיון שאיסורם מכח הכותב לאכלה הוא בכזית. ועי' מהר"ט אלאווא דף כ"ו א' אות י"ד.

כט היינו הצלה שאינה דרך מילוגמא, ואינה מיועדת לחולים דוקא. לשלפדות שבוים אין קדושת שביעית מתבערת בשימוש, משא"כ בכבוסה שישתמש עם המים שיקדשו לכביסה.

לא (כ"כ כמנ"ח ש"ס אות ט') (ועי' ס' המפתח פ"ה מבכורות ה"ט) ועי' שבע"מ.

לכשילקט כבר אינו ראוי לשימוש הרוי לקדו' ש.

י יתכן דכל ירק שאינו עומד לחילוק בשביעית אין בו קדושה.

יא ז"ל, ודע דהא דאסור ספיחים לר"ע נראה ודאי דהיינו דוקא באכילה אבל בהנאה מותרים, וכן נראה מדברי התוס' וכל הפוסקים ז"ל דלא הוכירו אלא איסור אכילה, וזה מוכרח שהרי מקרא דוכי תאמרו מה נאכל בשנה הוי נפקא דהיינו דוקא אכילה ע"כ. וכו' רבינו דלא נחלקו ר"ע וחכ' רק אי ספיחין אסורין מדא' או מדרבנן, אבל בפרטי הדינים לא מצינו שיש חילוק, ואי לר"ע אי"ז איסור הנאה, כן הוא אף לחכ' דאיסורין מדרבנן.

יב ז"ל, אין ספיחין איסורין הנאה אלא אסור אכילתו ושאר תשמישין ע"כ. היינו דספיחין אי"ז חפצא דאיסור¹, אלא הוא איסור השתמשות, ויש לדון אם שימוש זה נכלל באיסור השתמשות בספיחין. עי' מג"א סי' ש"ח ס"ק מ"א גבי מוקצה דיישיבה מותרת במוקצה.

יג ז"ל הרמב"ם, ספיחין של שביעית שיצאו למוצאי שביעית אסורין באכילה ואין תולשין אותן ביד אלא חורש כדרכו, ובהמה רועה כדרכה ע"כ. ובחזו"א שם כתב דהיינו דוקא בספיחי שביעית שיצאו למוצאי שביעית דעיקר איסורם בתלוש משום דמחלפו בגידולים שילקטן בשביעית, ועל כן בעודם מחוברים אף בהם איסור ספיחין ומותר להעמיד בהמה ע"ג, אבל בספיחי שביעית אסור להעמיד בהמה ע"ג.

יד דכ' דאין אסור כי אם בעושה מעשה בגופו ליהנות כגון שנותן לפני בהמתו או שנותן לעכו"ם שיודע שיאכילה חמץ אבל אם רואה בהמתו אוכלת חמץ אי"ז להפרישה כיון שנעשה מאליו. וכוונת רבינו דמדברי החזו"א מבואר דספיחי שביעית עצמה אסור להניח להם ליהנות לרעות בהם כדרכה, ומבואר דאיסור² הוא אף בלא מעשה. ויתכן דכיון דספיחין אינן איסור³ נ"ל אלא איסור השתמשות חלוק דינם.

טו דצביעת הבגד חשיבא גמר עשיית הבגד, והוי הנאה כאפיית פת, ולא דמי למשרה וכבוסה דלא היו רק תועלת ותיקון לבגד הקיים.

טז ז"ל שם, יצאו עצים שאין בהם הנאה כמה שנתבשל אלא לאחר ביעורן כשאדם נהנה מאותו פת ומאותו תבשיל. וי דאופין בהם בתחילה קודם שנעשין גחלת, דלרש"י הוי הנאתו וביעורו שוה כיון דיצירת הפת היא הנאה, אכן להריטב"א דאין ההנאה רק באכילת הפת לא הוי הנאתו וביעורו שוה.

יז דפי' שם הר"ש דגרעיני זיתים ותמרים אית בהו קדו' ש משום דחזו להסקה וחזו נמי לבהמה וכו', וקשה דהסקה

משנת שביעית

הגאון הגדול ר' איתמר גרבוז שליט"א

משנה ב'

ועוד כלל אחר אמרו, כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעין ומתקיים בארץ, יש לו שביעית וכו' אין לו ביעור ואין לדמיו ביעור.

כ"ה גירסת הר"ש והרא"ש והר"י בן מלכי צדק, והתוס' בשבת [ס"ח ע"א ד"ה וגבי כפי הגירסא שבתיו"ט והר"י קורקוס שהביאו דבריהם. אמנם בתוס' שלפנינו הגירסא "ואינו מתקיים", הוגה עפ"ד המהרש"א כש"כ הרש"ש שם]. וכ"ה פשוט הגמ' בנדה (נ"א ע"ב) דהני דמתני' לא כללו להו, פרש"י שם דהני דמתני' אין להם ביעור לפי שאין כלים מן השדה.

ונמצא דכל החילוק בין הנך דמתני' להני דמתני' דלעיל הוא דהם אינם מתקיימין ואלו מתקיימין. ובמשנה ראשונה תמה דא"כ מהו דתנן הכא עוד כלל אחר אמרו, הרי זה הכלל האמור במשנה א' דדבר שאינו מתקיים יש לו ביעור, וממילא שמעין דדבר המתקיים אין לו ביעור, וא"כ אינו עוד כלל אחר. ובתוס' אנשי שם ביאר דבמשנה א' הכלל הוא על מה חל עצם קדושת שביעית, והיינו מאכל אדם ומאכל בהמה ומין הצובעים, ולאפוקי עצים דלא חל עליהו קדו"ש, אבל במשנה ב' תני מהו הכלל לענין דין ביעור וקאמר דתליא בדבר המתקיים, [ויש להוסיף דהרמב"ם לשיטתו דס"ל דגם בדבר שאינו ראוי לא לאדם ולא לבהמה ואינו ממין הצובעים נמי אית ביה קדו"ש, יעוי' לקמן, וא"כ א"א לשיטתו לפרש דכלל דמשנה א' בא לומר על מה חל קדו"ש, ולכו הוכרח לפרש דאיכא ב' כללי בדיני ביעור וכדיבואר להלן].

אמנם בעיקר הא דתנן הכא בדבר המתקיים ליכא ביעור, לכאז"ל צ"ע דהא ודאי כיון דמתקיים א"כ במציאות ל"ש כלל ביעור, ופשיטא הוא ומאי למימרא. ויעוי' לשון הר"ש במתני': ואין להם ביעור, דאינו חייב לבערן כשאר כל הפירות אלא אוכל לאחר הביעור, וצ"ב כיון דמתקיים א"כ מהו כוונתו במש"כ דאוכל לאחר הביעור הרי ליכא בהו ביעור כיון דמתקיימין (ועיין חזו"א סי' י"ג סק"ט בתר"ד מש"כ בזה).

והנה בחזו"א (שם) עמד בהא דתנן דמהתקיים בארץ אין לו ביעור, דנהי דמתקיים ב' וג' שנים מ"מ ליתחייב בביעור לסוף ב' וג' שנה, ואין לומר משום שכבר יש לחיה ממה שנזרע במוצאי שביעית (וא"כ מחמת כן חשיב לעולם מתקיים), דו"א, דבעינן שיהא לחיה משנת השביעית, (עיי' בדבריו בס' י"ב סק"ב דהוכיח כן מלקמן פ"ט מ"ד), ותיריך החזו"א דכל הני ירקות הן ואולינן בהו בתר לקיטה, והנלקט בשביעית לא יתקיים עד שיכלה, [וע"ע בחזו"א (סי' ט"ו סק"ג) שהוכיח מכאן דע"י מה שנשאר בשמינית חשבינן ליה כמתקיים, דאע"ג דבירקות אזלינן בתר לקיטה (וא"כ כל שעדיין לא נלקטו אין בהם קדושת שביעית), אבל לגבי ההחשיב דלא כלה של שביעית, סגי בהביא שלישי בשביעית אע"ג דאין מתקדש בקדו"ש, עיי"ש]. עוד הוסיף החזו"א: ומיהו יש לעיין אם כבשו ומתקיים ב' וג' שנה אם חייב בביעור, ואפשר כיון דעל הרוב אין לו ביעור לא נאמר בו דין ביעור כלל, עכ"ד. ולפ"ז הרי שפיר איכא חידושא בהא דתנן הכא דהמתקיים אין לו ביעור, ור"ל דגם באופן שישארו ירקות שנלקטו בשביעית ע"י כבישה אפ"ה כבר נעשה דין דבמין זה ליכא ביעור, ומדויק היטב לשון הר"ש דאוכל אחר הביעור, דגם אם נשארו הירקות אחר הביעור ליכא דין ביעור, [וע"ד ד"א פ"ה ה"ג בבה"ל ד"ה כלל גדול שהאריך בכ"ז].

וכ"ז הוא לגירסת רוב הראשונים, אבל גירסת הרמב"ם במתני' היא: כל שאינו מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעין, כ"ה בדבריו בפיהמ"ש ובפ"ז משמיטה ויובל ה"ד, ונתחדש הכא תרי מילי, חדא דכל שאינו מאכל אדם ובהמה או ממין הצובעים, אע"ג דקדוש בקדו"ש ואינו מתקיים מ"מ ליכא ביה דין ביעור, [ועיני' בנוסחת המשנה של הרמב"ם דגריס ואינו מתקיים בארץ, וכ"כ בספר פאת השולחן דכ"ה גירסת הרמב"ם, עיי' בדבריו הלכות שביעית סי' ח' בית ישראל אות ל"ג], ועוד הלכה תנן במתני' דדבר המתקיים אין לו ביעור, ועיין בהג' הרש"ש ובמשנה ראשונה דפרט זה לא קאי רק אמין הצובעין אלא גם מאכל אדם או בהמה כל שהוא דבר המתקיים לית ביה ביעור.

אלא דהראב"ד תמה ע"ד הרמב"ם דנמצא לדבריו דיש קדו"ש גם בדבר שאינו מאכל ואינו ממין הצובעין, ואם ל"ה אחד מכל אלו למה חיל ביה כלל קדו"ש, [ואם הוי דבר התלוי במחשבה, כדתנן לקמן דיש דברים שאם חשיב עליהם לאכילה קדושים, א"כ בשחישב עליו לאדם שיהא בו ביעור].

ובחזו"א (סימן י"ג סק"ט) ביאר דעת הרמב"ם דכל הני דמתני' (עיקר הלוח השוטה ואינך דמתני') אינן מאכל אדם ובהמה אלא ע"י הדחק, ולכן נוהגת בהם קדו"ש משום דראויים הם לאדם ולבהמה, אבל מ"מ כיון דאין מאכלן ערב לאדם ובהמה אין להם ביעור, [והוסיף דבהני דמתני' א"צ מחשבה, ול"ד לסיאה וקורנית דחשיב לקמן פ"ח מ"א דבעי מחשבה, דהם עומדין גם לעצים ולכן צריכים מחשבה לאפוקי מתורת עצים, אבל הנך דמתני' שימושן רק לאדם ולבהמה, אלא שנאכלין ע"י הדחק]. ובביאור הדברים נראה

דאע"ג דהם ראויים לאדם ולבהמה אבל כיון דאינן עומדים לאדם ליכא בהו דין ביעור, דדין ביעור ל"ה בכ"ד הקדוש בשביעית, אלא דוקא הני דעומדין לקיום דין אכילה בשביעית, בהו איכא דין ביעור, והני דמתני' אין עומדין לקיום דין דלאכלה ולכן ליכא בהו דין ביעור, [אמנם בדרך אמונה שם כ' באו"א דדבר שאינו נאכל אלא ע"י הדחק לא מסתבר שהתורה תחייב לאכלו בזמן מסוים כיון שיתכן שקשה לו עתה לאכלו ורק כשיהיה שעת הדחק או צורך יאכלנה ולכן ל"ש לחייבו לאכלו בשעת הביעור].

ובקר"ס כ' לבאר בדעת הרמב"ם דכוונת המשנה על דברים שאין עומדים למאכל אדם ובהמה או מין הצובעים, ומ"מ קדושים משום דהנאתן וביעורן שוה דנתרבו מקרא דלכם שגם הם קדושים בקדו"ש, ובכה"ג ליכא דין ביעור, דדין ביעור נאמר רק בדבר דקרינן ביה כלה לחיה בשדה אבל כל שאינו ראוי לחיה לא קרינן ביה כלה לחיה. והא דמין הצובעים יש להם ביעור אע"ג דאינם ראויים לאכילה היינו משום דצובעין אפי' במידי דאכילה כדאמרין, עכ"ד. והיינו דצביעה אית לה חשיבות כאכילה, מדחזינן דגם דבר הראוי לאכילה אם עומד לצביעה מותר לצבוע בו, א"כ חשיב כמו שימוש דאכילה.

ומבואר בדברי הקר"ס דכוונת הרמב"ם היא לדבר שאינו עומד לאכילה ולצביעה, ולכאז"ל כוונתו לדברי הרמב"ם (פ"ה משמיטה ויובל ה"י) דמיני כיבוסין קדושים בקדו"ש, וס"ל להקר"ס דיתרבו לקדושת שביעית אע"ג דאינו עומדים לאכילה משום דהנאתן וביעורן שוה, [ונקט הקר"ס בדברי הרמב"ם דבמיני כבוסין חשיב הנאתו וביעורו שוה, ומשום כך מילתא קדוש בקדו"ש], ולכאז"ל ביאור הכ מילתא הוא דדבר שאין עומד לאכילה ולצביעה ליכא ביה קיום ד"לאכלה", אלא דעכ"פ קדוש בקדו"ש, אבל ליכא קיום דין בהשתמשות, ובה ליכא דין ביעור דדין ביעור ל"ה בכ"ד הקדוש בקדו"ש אלא דוקא במידי דאיכא ביה קיום דלאכלה, [והאריך בהאי מילתא אאמו"ר שליט"א בשיעורי מנחת אברהם כאן].

ונמצא לדברי הרמב"ם ב' כללי בדין ביעור. הא' דרק דבר שאינו מתקיים אית ביה דין ביעור, והב' דרק העומד למאכל אדם ובהמה או מין הצובעין איכא ביה דין ביעור, אבל כל שהוא קדוש בקדו"ש ואין ביה דין דלאכלה ליכא ביה דין ביעור, [ויש להוסיף בדברי הקר"ס, דגם לפמש"ז לעיל משנה א' דהא דמיני כבוסים קדושים אינו משום דהנאתן וביעורן שוה, אלא דהוו מידי הראויים עכ"פ להאכל לאדם או לבהמה, אלא דיש דין בקדו"ש דצ"ל דבר העומד לשימוש דאדם או בהמה, ונתרבה דא"צ דוקא שימוש דאכילה וצביעה אלא סגי בהשתמשות דמיני כבוסים, אבל כיון דקדושתן אינה משום דעומדים לאכילה וצביעה אלא משום דעומדים להשתמשות אחרת, ליכא בהו דין ביעור]. אמנם עדיין יל"ע קצת בדברי הקר"ס, דהרי במשנה לא הוזכר להדיא הכ דינא דמיני כבוסין יש בהם קדו"ש, ואיך סתמה המשנה בזה, וצ"ע. [והגר"מ שיין שליט"א אמר דלפ"ד הקר"ס תתיישב קו' התוס' בב"ק דף ק"א דלר' יוסי דגם עצי הסקה קדושים יהיו טעונים ביעור, ולפ"ד הרמב"ם מיושב דהרי ס"ל בדבר שאין עומד לאכילה ליכא דין ביעור].

ובחידושי הגר"א במתני' (והוא מכתי' הגר"א) כתב גירסת הרמב"ם כל שאינו וכו', אבל כבר חלקו כל האחרונים עליו וגרסי כל שהוא כו', ומתקיים בארץ קאי אכולהו וכן גירסת הר"ש יעוי"ש. וכן נראה משמעות סתימת דברי הרע"ב, מדלא פירש במתני' רק דינא דמתקיים בארץ. ויעוי' רא"ש ור"י בן מלכי צדק במתני' דנקטו כהר"ש, וכ"ד הראב"ד בהשגות שם והתוס' בשבת (ס"ח ע"א) להגירסא הישנה בדבריהם, כש"כ הרש"ש שם, (וכש"כ מהר"י קורקוס ותו"ש בשם התוס' והובא לעיל). ועיין ד"א פ"ז משמיטה ויובל (בהל' אות קנ"ו) שכ' דכ"ד הרמב"ן שבת צ' א', רשב"א וריטב"א שם ס"ח א', רשב"א בע"ז י"ד א' ונדה ס"ב א', מאירי בע"ז שם, וכפתור ופרח פרק מ"ח, וכן הסכים הגר"א כש"כ בפאת השולחן, [ויעוי' בדברי הריד"ב י"ז שכ' דהגר"א בשנות אליהו לא הגיה שום גירסא במשנה וכן ככת"ק בדברי הירושלמי, אמנם כ"ה בחידושי הגר"א הנדפס מחדש, והיה הכת"י בידי הפאת השולחן], וכ"ה בשערי צדק, עכ"ד.

ובעיקר הא דתנן במתני' דדבר המתקיים בארץ אין בו ביעור, מצינו פירוש חדש בדברי רבינו נתן אב הישיבה (שנרפס במשניות הוצ' אל המקורות) דהכוונה דהירקות טמונים בארץ ואין החיה יכולה להגיע לשם, ולכן אין להם ביעור, וכן הביא הריטב"א בנדה ובע"ז (ס"ב ע"א, י"ד ע"א) בשם רבו הרא"ה, וע"ז בזה בחי' המיוחסים לר"ן בשבת דף ד' בשם הרא"ה. ובד"א (פ"ה ה"ג ד"ה כלל גדול) תמה בזה מהא דאיכא ביעור בבצלים אע"ג דטמונים בארץ כדתנן בפאה פ"ו מ"י, עיי"ש מש"כ בזה.

עיוני שביעית

הגאון הגדול ר' דניאל וולפסון שליט"א

פ"ז מ"ב ועוד כלל אחר אמרו כל שהוא מאכל אדם וכו' ומתקיים בארץ יש לו שביעית כו' אין לו ביעור, כן גירסת הר"ש ורוב הראשונים ז"ל, וכבר תמה המשנה הראשונה דלפי"ז אין כאן כלל חדש, וכבר מפורש במשנה א' בדברי

שאינו מתקיים דווקא יש לו ביעור, וביאר דזהו מקור הרמב"ם לתפוס לעיקר כגירסתו דלפי"ז אכן מבואר במתני' כלל חדש דאף בדבר שאינו מתקיים בארץ אפ"ה הנך מינים פטורים מביעור, ויעויין בד"א בביאור"ל פ"ז הי"ד שביאר מה דצריך לדחוק קצת לדעת הראשונים ז"ל.

ולכא' נראה לדון דהראשונים והרמב"ם אולי לטעמיהו ובאופן שלדעת הראשונים שפיר איכא רבותא, וכלל נוסף, במתני', דהנה יש לחקור אם יסוד חיוב ביעור [דילפינן מקרא שאם כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית], היינו כתנאי ומיגבלה ביעור אכילת פירות שביעית, דלא התירה תורה, ולא ייעדה הפירות לאכילה, אלא באופן שאינו אוכל כבעלים מוחלט [על כלל גידולי הארץ] רק חולק באכילתו עם שאר בני אדם ואף עם חיות השדה, ואכילתו היא מכלל אכילתם, ולהכי כשכלה לחיה ללקוט מן השדה אין היתר אכילה אף לאדם, [ואפשר דיסוד גדול לגדר זה (וכדלהלן) בדברי הרמב"ם] ממשטא דקרא דפ' משפטים "תשמטנה ונטשתה ואכלו אבינוי עמך ויתרם תאכל חיות השדה" (ולמרמב"ם לטעמיה פ"ד הכ"ד הך קרא לא איירי אחר ביעור דווקא אלא בתחילת שמיטה, ושלא כפי' הראב"ד לתו"כ פר' בהר ה"ו דזהו לשי' בהשגות פ"ז ה"ג וכדפי' החזו"א י"א סק"ח בביאור הפסוקים להראב"ד, והראב"ד בתו"כ מסייעו שלא כמקדש דוד ועיין, ודו"ק), אם כי כמדומה שהוא צד מחודש, ולא ידענא אם דנו בזה האחרונים, מ"מ כן נראה בביאור שי' הרמב"ם וכדלהלן, [ולשא"ר יל"ד בביאור לישנא דקרא הנ"ל ויתרם תאכל חיות השדה דבא להורות כחי' החזו"א י"ד ד' דאם כבר באה החיה לפירות מחוברין אסור לגרשם, ואי נמי כדלהלן בד' התוס' בפסחים], ולהורות דאין היתר ויעור לאכילת אבינוי עמך (ועמך מרבה אף עשירים כפי' ר' יוסי בירושלמי פ"ט ה"ח והראב"ד בתו"כ הנ"ל), אלא כאשר יתרם תאכל חיות השדה וכמתחלק עמה ושווה לה באכילתו, ולא למימרא דתכלית שביעית בעבור חיות השדה שהרי מותר לנעול בפניה כחזו"א י"ד ד' אלא להורות גדר הנ"ל, וכן מורה לישנא דיתרם והיינו שתאכל החיה עכ"פ מאיזה מקום בארץ, ודו"ק].

או דילמא דאי"ז אלא מצווה נוספת שהטילה התורה, דמלבד חיוב הראשון על בעלי השדות להפקיר פירותיהם מקרא דתשמטנה ונטשתה, עוד חייבה תורה [לרוב הראשונים דביעור מדאורייתא] דאף אחר שאסף וזכה מן ההפקר [וכשאסף משדות אחרים נסתפק החזו"א י"ב סק"ט דאין שיעור לדבר כמה מותר לאסוף, וכ"ש די"ל כן מדאורייתא מיהת], אין לו רשות להחזיקם אלא כשמצוי עוד לכל בשדות, וכשכלו נתחייב שוב ליתן אפשרות לכל לזכות, [ועחזו"א י"א ו' דכל שעה שמחזיק בהם עובר בעשה דביעור], ובאמת דהיה מסתבר יותר לפי"ז דשיעור דכלה לחיה הוי סימן לכך דמצוי בשדות ולא סיבה, שהרי כשחזור ומפקיר לרה"ר רחוק הוא שתזכה בו חיה וגם יכול לשמר ממנה ולנעול בפניה וכחזו"א הנ"ל וזהו בפשוטו אף אחר הביעור, [זולת להתוס' פסחים נ"ב: דאכן ס"ל דבכלל הפקר דביעור מתחייב להפקיר אף לחיה, ואפשר דבזה אסור לנעול בפניה לשיטתם אף להחזו"א הנ"ל, ונימא דהוא חיוב מיוחד אחר הביעור, ויתכן דבזה יתפרש לישנא דקרא הנ"ל דיתרם תאכל חיות השדה, דמאחר דלרוב הראשונים ז"ל הך קרא איירי אחר ביעור בין לרב יהודה ובין לר"י, הוי דין מסויים בביעור דיתרם תאכל חיות השדה, ודו"ק, אולם לרמב"ן לכאורה אינו כן וכדלהלן, ועי' רמב"ן פ' בהר במה דפליג על רש"י פסחים מה"ט, וז"ל מצאתי לשון רש"י שכתב וזהו ביעורם שמפקירם במקום דריסת רגלי אדם ובהמה, אולי חשב הרב שצריך שיהיה מפקירם גם לחיה ולבהמה לקיים בהם ואכלו אבינוי עמך ולבהמתך ולחיה אשר בארץ, (וי"ל גם משום קרא דיתרם תאכל חיות השדה), והפליג עכ"ל, והיינו דס"ל להרמב"ן דאי"צ להפקירם בעבור חיה כנ"ל [ובאמת אף לדעת רש"י אינו פשוט עיין תור"ד פסחים נ"א ומהר"ק וכס"מ ריש פרק ז'] (ואמנם עיקר דבר זה אי חיה הוי סימן או טעם תליא באילנא רבירבי עיין רש"י פסחים נב: בדעת רשב"ג, וגם עיי"ש בד"ה דאין חיה שביהודה, אך מאידך לפי"ז ר"ח בפסחים אינו כן, ועיין דרך אמונה וביאור"ל פ"ז ה"ב דהרמב"ם מפרש כר"ח, ואכן בכל לשונות הרמב"ם בחיבורו משמע טפי דתליא רק אי מצוי בשדה ולא תליא בחיה בפועל, ואמנם לדעת הרמב"ם יש בזה חידוש טפי לדרכינו הנ"ל בשיטתו, ומ"מ י"ל וקיצרנו).

והנה לדעת הרמב"ם פ"ז ה"ג לא מסתברא כלל כצד הב' דהרי ס"ל דאחר שאין מוצא אוכלין מיד לשיעור ג"ס נאסרים הפירות בשעת ביעור, ונשרפין, ונראה דס"ל כצד הראשון ומאחר שאף אם יפקירם לא יהיו מצויים כסדר לחיה שבשדה

שוב אין היתר לאכילת פירות שביעית אלא כשחולק עם החיה, ואילו לדעת שא"ר דביעור היינו מצוה לשוב ולהפקיר וחזור וזוכה ומסתבר א"כ דחיה הוי סימן וכנ"ל מתפרש היטב כהצד הב', [ואמנם יעויין בחזו"א סי"א סק"ז סוד"ה ומה, שהקשה לשי', שכתב צד מחודש ביסוד האיסור לאחר הביעור להרמב"ם ולפי"ז יל"ד בהנ"ל, אך עיי"ש דהניח בצ"ע, וגם יעויין בתו"ז פ"ט מ"ב, ויל"ע בדבריו, מדוע לא כתב הרמב"ם הדינים שבתוספתא והירושלמי להפקירם בפני ג', ואנו כתבנו לפי הפשטות ברמב"ם ולפי דרכינו בביאור יסוד הביעור להרמב"ם יש לבאר היטב מה שנתחבטו האחרונים מהו ההיתר לאכול שיעור מזון שלוש סעודות אף אחר שהגיע הביעור אף להרמב"ם, משום דהוי כסיום איסופו הקודם והרי אף החיה אוכלת מזונה ממה שכבר אספה סעודה קודם לכן והבן ודו"ק].

ומעתה לד' הראשונים ז"ל קמ"ל טובא במתני' דלא נימא דלא אשכחן קדושת שביעית אלא בפירות שנתחדשו בהם כל פרטי המצוות, הן הפקר דמעיקרא והן דין ביעור [וכדכתיב לכם לאכלה וכו' ולבהמתך ולחיה ודרשינן מזה בתו"כ דין ביעור, והכי דלא מתקיים סיפא דקרא ס"ד דלא מתקיים רישא, וס"ד דכל צורת קדושת שביעית ומצוות הפקר פירות שביעית דווקא כשאיסופו ואכילתו מעיקרא מוגבלים עם הפקר הנוסף וסו"ס לא אשכחן אלא קרא כדכתיב], וס"ד לפי"ז אף דפשוט דהא ששינוי במשנה א' תנאי ד"אין מתקיים" הוא רק משום ביעור, [דמה טעם הוא בעיקר קדו"ש] אך סו"ס כשאנו כן דלמא ליכא כלל קדושת שביעית, קמ"ל דכלל אחר אמרו והיינו דאיתא לקדו"ש אף בדבר שאינו נוהג בו כלל מצוות ביעור והיינו אף דגם במקרים יוצאי דופן שאין מתקיים בארץ אפ"ה אולינן בתר רוב וכחזו"א י"ג י', ונמצא דמופקע לגמרי מביעור, ולא רק בחיסרון היכי תמצוי, אפ"ה יש קדו"ש, הגם דנפטרו לגמרי מביעור,

ואמנם כ"ז רק להראשונים לטעמיהו בגדר דין ביעור, אבל להרמב"ם לטעמיה דגדר ביעור אינו אלא מיגבלה בהיתר אכילה אין שום טעם לומר דכשמצוי תמיד לחיה, ואין בו מיגבלה, לא יחול קדו"ש, ואי"ז שום חידוש, שהרי אי"ז ממצות השמיטה לבער אלא להיפך דאין היתר באכילתו אחר הביעור, ולכך לשיטתו שפיר הכריח כגירסתו, וכדברי המשנה ראשונה, ודו"ק.

והנה לגירסת הרמב"ם במתני' מצינו חידוש גדול דאף בדבר שאינו מתקיים בארץ אפ"ה יש מינים הפטורים מביעור, ולחזו"א י"ג ט' היינו בנאכלים ע"י הדחק, (וכן דעת הפאה"ש) ולמרכבת המשנה היינו במינים דאין עומדים לשימוש חיה, דלא חשיב כלה לחיה שהרי בלא"ה אין עומדין לשימוש חיה, [וכבר קדמו כעין זה ובשינוי קצת מבמב"ט בק"ס פ"ז ועיי"ש היטב] ונראה דגדר הדברים מבואר היטב להרמב"ם לטעמיה, דדווקא כשמשתמש באופן שאין משאיר יתרם לחיות השדה הוי חיסרון ביעור שביעית משא"כ כשאין לחיות ענין במינים אלו, הרי לא נשתלט לאכלם באופן שאין חולק עם שאר הברואים, והיינו כשאין באין לשימושה של חיה אף לצביעה עיין מרכה"מ וקיצרנו, ועיין בגדר הדברים למב"ט, ואף לסברת החזו"א י"ל דמאחר שבעיקר אכילתו (בדברים שנאכלים בשופי) חולק עם שאר הנבראים לית לן בה, [וי"ל דהכי משמעו דקרא], אבל לפטור ממצוות ביעור י"ל שאין בזה טעם, (עכ"פ להמרכה"מ) שהרי בלא"ה ההפקר הנוסף אינו עבור החיות וכמשנ"ת, אלא עבור העניים כפשטיה דקרא בפר' משפטים ואם סו"ס יש להם צורך בדבר עדיין מצווה להפקיר, [וגם להחזו"א יל"ד דסו"ס אדרבה עניים אוכלים אף דברים שנאכלים רק בשעת הדחק, ופרט זה י"ל, אך עכ"פ להמרכה"מ נראה דהדר מוכרח וכנ"ל].

ונמצא בדברי הרמב"ם במתני' מכל וכל לטעמיה, הן מה שנטה מגירסת קמאי [כהכרח המ"ר] והן הדין המחודש העולה מגירסתו, ועיין חזו"א י"א רסק"ז שטרך למצוא מקור להא דפסק הרמב"ם כר' יוסי פ"ט מ"ח בביעור, ולהאמור י"ל דלגירסתו פ"ז מ"ב מוכח כן, [עכ"פ לפי' המרכה"מ, ולחזו"א לטעמיה יל"ד] ודו"ק בכ"ז, (ויש לפלפל אחר כ"ז בד' הראב"ד פ"ז ה"ג ופ"ט הי"ג) וגם בדעת רש"י וקיצרנו].

אליבא דהלכתא

הגאון הגדול ר' מ"מ לובין שליט"א

פ"ז מ"ב קדושת שביעית לפי המקום והזמן

גירסת הר"ש במשנתנו

גירסת הר"ש במשנתנו היא כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעים, ומתקיים בארץ, יש לו שביעית ולדמיו שביעית, אין לו ביעור ולא לדמיו ביעור, ע"כ. ולגירסא זו דין המשנה מבואר בפשיטות דדבר המתקיים בארץ אין לו דין ביעור בין אם הוא מאכל אדם ובין אם הוא מאכל בהמה או מין צבעים.

גירסת הרמב"ם

אולם גירסת הרמב"ם היא כל שאינו מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעים, ומתקיים בארץ, יש לו שביעית ולדמיו שביעית, אין לו ביעור ואין לדמיו ביעור, ע"כ. וכן פסק בחיבורו [פ"ז הל' י"ד] וז"ל כל שאינו מיוחד לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה ואינו ממין הצובעים, הואיל ואינו לעצם יש לו שביעית ולדמיו שביעית, אבל אין לו ביעור ולא לדמיו ביעור, ע"כ. ולגירסא זו א"כא ב' חידושים [גדולים] הטעונים הסבר, א' דגם דבר שאינו מאכל אדם ואינו מאכל בהמה ואינו מין צבעים, מ"מ קדוש בקדושת שביעית, וזה צ"ב דכיון דאינו עומד לתשמיש, מה טעם יש בו קדושת שביעית, ב' אף שנתחדש שיש בו קדושת שביעית מכל מקום אין בו דין ביעור, [אפילו שאינו מתקיים בארץ] וגם זה צ"ב דעד כמה שיש בו קדושת שביעית אמאי אין בו דין ביעור, הרי אינו מתקיים בארץ וכיון שהוא כלה לחיה מן השדה, אמאי אין דין לבער מן הבית.

דרך א' ברמב"ם דאיידי כבוסה וכיוצא ב

ויש בזה ב' מהלכים לבאר שיטת הרמב"ם, מהלך א' יש לבאר [ע"י מרכה"מ וקרי"ס] דכוונת המשנה שאינו מאכל אדם ואינו מאכל בהמה ואינו מין צבעים, אך יש לו שימושים אחרים כגון כביסה או מלוגמא וכיוצא ב', והיינו על פי מה שנתבאר לעיל [מ"א] דאף שהמשנה מנתה רק ג' דברים שיש בהם קדושה, אך יש עוד שימושים המהווים סיבה לקדושה"ש [עיי"ש], אלא דיל"ע לפי דרך זו אמאי באמת אין להם דין ביעור כיון דאינם מתקיימים בארץ, ואין לומר דדין ביעור נאמר רק במאכל אדם או במאכל בהמה, [דבהם שייך המושג של כלה לחיה מן השדה] דהרי מפורש במשנה שגם במין צבעים יש דין ביעור, וצ"ע.

דרך ב' ברמב"ם דאיידי בדבר שאינו מופקע ממאכל

מהלך ב' לבאר שיטת הרמב"ם הוא כמבואר בחזו"א סי"ג סק"ט דכוונת התנא שאינו מאכל אדם ואינו מאכל בהמה ואינו ממין צבעים, היינו שאין עומד למאכל אדם ובהמה וכן אינו עומד לצבעים, אך מ"מ אינו מופקע לגמרי ממאכל אדם או בהמה או מצבעים, וכיון דאינו מופקע לגמרי אלא ראוי הוא למאכל, לכן חל ביה קדושת שביעית, אך ברמב"ם בפיה"מ מבואר דלא כמהלך זה, שהרי כתב שכל מה שאינו ראוי לאחד מאלו השלושה וכו', יש לו ולדמיו שביעית וכו', עכ"ל.

ולפי דרך זו יתכן לומר הטעם שאין לו ביעור, דדין ביעור נאמר בדבר שעומד למאכל חיה, אך דבר שאינו מאכל חיה לא שייך ביה דין כלה לחיה מן השדה ואף שאינו מופקע לגמרי מאכילת חיה אך מכל מקום כיון שאינו עומד לחיה לא נאמר בו דין כלה לחיה לשדה וכו'.

קדושת שביעית באתרוגים כשאין רגילים לאוכלם

לדינא קיימא לן כגירסת הר"ש ולפי"ז אין מקור לדין המשנה לפי הרמב"ם, אך באמת יל"ע מה הקובע לענין ליחשב מאכל אדם ומאכל בהמה, וכפי שיתבאר הצדדים בזה והנה זה ברור שמאכל אדם בעצמותו אף שאין בני אדם רגילים לאוכלו [בין אם מחמת שאין מצוי במקום בני אדם, ובין אם מחמת שאין רגילים בטעמו, או כל כיוצא ב'] אי"ז מפקיעו מתורת מאכל אדם, ושפיר חל ביה קדושת שביעית, ולכן אף אם נימא שכיום סתם אתרוגים אינם עומדים לאכילה ואין בני אדם רגילים לאכלם מכל מקום יש בהם קדושת שביעית כדן מאכל אדם, [וכמו שפשוט שיש בהם טומאת אוכלים גם בזמננו].

מאכל בהמה שאין עומד לאכילת הבהמות

אך לענין מאכל בהמה יש לדון מתי נחשב מאכל בהמה ומתי לא, ויש לומר בזה ג' צדדים [וג' צדדים אלו מבוארים בחזו"א סי' י"ד סק"ד ד"ה נראה] צד א' – דמאכל בהמה כמאכל אדם, וכל גידולים שראויים וטובים למאכל בהמה הרי הם קדושים בקדושת שביעית אף שאין רגילים לאוכלם, ואי נימא הכי נמצא שכל העשבים והעלים שצומחים בכל מקום באר"י אם הם טובים למאכל בהמה יש בהם קדושת שביעית וצריך לזהר מלהפסידם, ולפ"ז יהיה אסור לדרוך על דשא בשביעית באופן שנגרם הפסד לדשא.

צד ב' – יתכן דלא סגי שראויים וטובים למאכל בהמה אלא דווקא אם רוב בני אדם מייחדין אותן לבהמה או קדשי בקדושת שביעית, אך אם רוב בני אדם אין מייחדין אותן לבהמה פקעה קדושתן.

צד ג' – דלא סגי שיש מקומות שמאכילים לבהמה גידולים אלו, אלא תלוי כל מקום לפי מנהגו ובמקום שלא מצויים בהמות ולכן העשבים שגדלים שם אינם עומדים למאכל בהמה ממילא אינם קדושים בקדושת שביעית.

דברים התלויים במחשבת האדם

והנה איתא בסוכה [דף מ' א'] ובב"ק [דף ק"א ב'] עלי קנים ועלי גפנים וכו', לקטן לאכילה [היינו מאכל בהמה] יש בהן משום קדושת שביעית, לקטן לעצים [היינו לשריפה] אין בהן משום קדושת שביעית, ומבואר דאם לקטן לעצים אין בהם קדושת שביעית אף שראויין הן לבהמה, וא"כ לכאורה מוכח מזה דלא סגי שהדבר ראוי למאכל בהמה, אלא צריך שיהיה עומד לכך, אכן אי"ז ראייה דדווקא עלי קנים וגפנים שיש להם ב' שימושים או תשמיש של מאכל בהמה, או תשמיש של שריפה לכן תלוי לפי מחשבתו, אך דבר שאינו עומד לתשמיש של עצים [היינו שריפה] יתכן דחמיר, דכיון שאין לו שימוש אחר חוץ ממאכל בהמה ממילא דינו כמאכל בהמה אף אם אינו עומד לכך בפועל.

הכרעת החזו"א דאוליין בתר המקום והזמן לענין מאכל בהמה

ובחזו"א נוקט למעשה דאוליין בתר המקום והזמן, ואם במקום זה אינו עומד למאכל בהמה ממילא אינו קדוש בקדושת שביעית, וזהו קולא גדולה למעשה בכל מיני עשבים ועלים הגדלים במקומותינו שאף אם ראויים למאכל בהמה אך כיון שאינם עומדים לכך לא חל בהם קדושת שביעית, ואין בהם איסור הפסד ושאר דיני שביעית.

קושיית שבט הלוי על החזו"א מקוצים

ובשזו"ת שבט הלוי (ח"ב) הקשה על החזו"א מהא דתניא במשנה א' לענין חוחים ודרדרים [היינו מיני קוצים] שיש בהם קדושת שביעית כדן מאכל בהמה, וכן פסק הרמב"ם [פרק ז' הל' ג'], והרי קוצים אינו מאכל בהמה אלא בערביא כדאיתא בשבת [דף קמ"ד ב'] לענין כלאים שבערביא מקיימן קוצים לגמליהם, ומבואר דאף שרק בערביא קוצים עומדים למאכל בהמה מכל מקום נוהג בהם קדושת שביעית בכל מקום.

ויתכן ליישב על דרך המבואר בגמ' בנדרים [דף נ"ג א'] לענין ירקות שדה, דאף דבשאר שנים אין רגילים לאוכלם, ולכן הנודר מן הירק בשאר שנים מותר בירקות שדה, אבל בשביעית כיון שאין ירקות גינה מצויין ממילא רגילים באכילת ירקות שדה והנודר מן הירק אסור בירקות שדה, וכן איתא ברע"ב [מ"א] לענין עולשין וז"ל 'תרי גוויני עולשין הן, עולשי גינה ועולשי שדה, ובשאר שנים דשכיחי עולשי גינה, עולי שדה לא חשיבי אוכל ואין מטמא טומאת אוכלים, והכא קמ"ל דבשביעית דאין עולשי גינה מצויין, עולשי שדה חשיבי ומטמאין טומאת אוכלים, ושביעית נוהגת בהן', ע"כ.

ומעתה יש לומר גם לענין קוצים דכיון שבשביעית לא מצוי מאכל בהמה [המותר, בדברך כלל יש בו איסור ספיחין], לכן קוצים הוא מאכל גמלים גם בשאר מקומות [ולא רק בערביא]. א.ה. עיין בפתיחה למדרש רבה איכה סי' י"ז שהביא שהגוים היו מלעיגים על בני ישראל שאוכלים קוצים בשביעית כיון שאין להם מה לאכול, וא"כ אף אם אין הכוונה שבאמת בני אדם היו אוכלים קוצים, שפיר יש לומר דגמלים היו אוכלים קוצים בכל מקום.

אמנם עיקר דברי החזו"א יל"ע בהם מסברא דאפשר שכיון שהמאכל טוב לאכילת בהמה אף שאין רגילים במקומותינו ליתנם לבהמה מאן יימר דזה סיבה להפקיע קדושת שביעית. ובאמת גם לדעת החזו"א יל"ע מהו השיעור בזה, דאם אדם נמצא בסמוך למקום שרגילים ליתן קליפות ועשבים לבהמות והוא אינו רגיל, ממת נגרר אחרי המקום, וצ"ע הגדרים בזה. ומכל מקום לולב בזמננו גם אם נימא דלא כחזו"א אלא דכל דבר הראוי למאכל בהמה אף שאין רגילים בזמננו לייחדו לבהמה הרי הוא קדוש בקדושה, אך לענין לולב שבזמן הגמ' היה עומד לטאטא את הבית ולכן היה קדוש בקדושה [לשיטת רש"י], יש סברא להקל דבזמננו שאין רגילים לטאטא בו את הבית אינו קדוש בקדושה, דווקא לענין מאכל בהמה שהוא מאכל בעצם לא איכ"ל אם בזמננו אין דרך בני אדם בכך, אבל תשמיש של מטאטא [או תשמיש של חריות לישיבה] כיון שאין רגילים בתשמיש זה לא חשיב כלל שראוי לתשמיש.

קליפות תפוזים אם נוהג בהם קדושת שביעית

לענין מאכל אדם נתבאר דלא תלוי במקום ובזמן, ודבר שהוא מאכל אדם בעצמותו אף אם אין רגילים לאוכלו, מכל מקום נוהג בו קדושת שביעית.

אך יש לדון לענין דברים שאינם מאכל אדם ממש, אך יש שמתקנים אותו לאכילה, וכגון בקליפות של תפוזים [ובאמת לענין קליפות יש לדון גם מצד מאכל בהמה, אכן אם אין רגילים להאכילם לבהמות אין בהם קדושת שביעית מצד מאכל בהמה לפי הכרעת החזו"א] שרוב בני אדם אין רגילים לאוכלם [משום שאינם טובים לאכילה] אך יש מיעוט שמתקנים אותם ומכשירים אותם לאכילה, ויל"ע אם זה סיבה להחיל קדושת שביעית על כל הקליפות של תפוזים כיון שאפשר לתקנם ולהכשירם למאכל אדם, ויש שעושים כן.

והחזו"א [סי' י"ד ססק"י, ובמעשרות סי' א' סק"ל] תולה זאת בפלוגתא האחרונים מה ברכתם של קליפות תפוזים, ויסוד המחלוקת הוא האם כיון דרובא דאנשי לא נטעי אדעתא דהכי לא חשיבי עיקר הפרי, ולכן ברכתם שהכל, או דכיון שיש מיעוט חשוב שעושין כן שפיר מהני לשוויי כעיקר הפרי וברכתם לאחר התיקון היא כפה"ע, ומסקנת החזו"א שם [במעשרות] דברכתם שהכל וכתב דלפ"ז הם פטורים מן המעשר וכל שכן מן השביעית.

הרי דהחזו"א נקט דאם אין להם שם פרי לענין ברכה הכא נמי אין בהם דין שביעית, ומסברא יש לדון בזה דאף אם ברכתם שהכל משום שאין עיקר הפרי, אך מ"מ י"ל דלענין שביעית סגי בכך שהנאתן וביעורן שוה ומאן יימר דכיון שרוב בני אדם אין רגילים בכך זה סיבה שלא יחול עליהם קדושת שביעית. אך למעשה הכרעת החזו"א דמדינא אפשר להקל. [והחזו"א לעצמו

אליבא דהלכתא

הגאון הגדול ר' מ"מ לובין שליט"א

החמיר בזה.

[א.ה. בעיקר דברי החזו"א שם במעשרות מבואר שדימה זאת לדין קור שהוא ג"כ כעין זה שיש מיעוט בנ"א שמתקנים אותו לאכילה, והחזו"א פשוט לו דכיון שברכתו שהכל משום שלא נטעי ליה אדעתא דהכי

ה"נ אין בו קדוש"ש, אולם צ"ע דברמב"ם [פ"ה הלכ"א] מפורש שיש בקור קדוש"ש, ואף שהרמב"ם פסק שקור ברכתו שהכל ועי"ש בביה"ל, ועכ"פ דברי החזו"א צ"ע].

האם מחשבתו מחילה קדושת שביעית

יש לעיין [לפי הכרעת החזו"א הנ"ל] באותם דברים שבסתמא אין בהם קדושת שביעית משום שאין דרך המקום להאכיל לבהמה, וכן שאינם טובים כל כך למאכל אדם, ויש לדון מה הדין במי שלוקטם לאכילת בהמה או לאכילת אדם אי נמא לדלידיה שפיר קדוש בקדושת שביעית, או דכיון שרוב בני המקום אינם מעמידים אותם לאכילה ממילא אין בהם קדושת שביעית. ובחזו"א הנ"ל לענין קליפות של תפוזים משמע שגם אותם המרקחים ומכשירים את הקליפות לאכילה זה לא סיבה להחיל על קליפותיהם קדושת שביעית, וכמו שגם לדידהו ברכתם שהכל. אך אכתי יתכן שזוהו דוקא לענין קליפות תפוז וכיו"ב שאין טובים לאכילה בלי תיקון, אבל מאכל בהמה שטוב לאכילה וכל הסיבה שלא חל בו קדוש"ש הוא משום שבמקום זה אין רגילים להאכילו לבהמה, א"כ יתכן שאותו יחיד שלוקט לאכילה שפיר חייל עליה קדוש"ש, וצ"ע. ולכא"ו יש להוכיח מכל עצים להסקה הן עומדין, ומבואר ברש"י ותוס' בסוכה מ' א' דגם אם יחשוב עליהם לאבוקה לא יחול עליהם קדושת שביעית, ואף דתשמיש של אבוקה הוא הנאתו וביעורו שוה, הרי דלא אזלינן בתר מחשבת האדם אלא בתר תשמישו שעומד בסתמא לכך. אך יש לדחות דזהו דוקא בעצים שעומדים לתשמיש של הסקה לכן הייעוד שלהן להסקה מפיקען מתשמיש של אבוקה, אך דבר שאין לו תשמיש אחר המפיקען מקדוש"ש אלא שרוב העולם אינם מעמידים אותו כלל לתשמיש שפיר יתכן לומר דאותו יחיד שלוקטן לתשמיש שהנאתו וביעורו שוה חל עליו קדושת שביעית.

קדושת שביעית אם יכולה לחול לאחר הלקיסה

עוד יש לעיין באותם הדברים שקדושת שביעית בהם תלויה במחשבת האדם, מה הדין אם בשעת הלקיטה לא היה בהם קדושת שביעית וכגון שבשעת הלקיטה לא חשב עליהם לאכילה, ואח"כ נמלך עליהם לאכילה, אם חל עליהם כעת קדושת שביעית, או דכיון שבשעת לקיטה לא חל בהם קדושת שביעית תו לא חל בהם קדושת שביעית אף אח"כ.

המשך משנת שביעית הגאון הגדול ר' איתמר גרבוז שליט"א

ר"מ אומר דמיהן מתבערין עד ר"ה, אמרו לו להן אין ביעור קל וחומר לדמיהן.

בטעמא דר"מ כתבו הר"ש הרא"ש והרע"ב דס"ל דפרי עצמו מינכר ולא אתי למיעבד ביה סחורה אבל דמים לא מינכרי ואתי למעבד ביה סחורה, והיינו דכיון דאין ידוע מאיזה דבר הם באו, אם ישתמשו בהם לעולם יאמרו דאין בהם קדוש"ש ולכן חייבו לבערם עד ר"ה. [והראב"ד בהשגות (פ"ז משמיטה ויובל הי"ד) כ' הטעם מפני שפעמים שאינם מתקיימים והולכים בדמים להחמיר, ולכא"ו משמע מדבריו דחיישי' שמא מין זה לא יתקיים ולכן החמירו בדמים להצריכם ביעור. ומשא"כ בפרי עצמו רואים שהוא מתקיים].

ובתוספתא איתא דהחזיר להם ר"מ: מחמיר אני בדמים מבעיקר שהשמן של שביעית מדליקין בו, מכר ולקח בו שמן אחר אין מדליקין בו, פירש הר"ש דאע"ג דהשמן הוא חליפי שמן אין מדליקין בו, דהחמירו בדמים דילמא אתי למיעבד בהו סחורה ולכן אסרו הדלקה בו, [דלא מינכר על השמן שהוא דמי שביעית, ולכן הצריכו לאוסרו בהדלקה דעי"ז דינו שהוא דמי שביעית וקדוש בקדוש"ש], והגר"א בביאורו ובשנו"א ביאר דהיינו שמן שהוא דמי דבר האסור בהדלקה כמו יין, ואע"ג דהשמן עצמו שהוא של שביעית מותר בהדלקה, ומשמע דלדברי הגר"א שמן שהוא חליפי יין אינו אסור בהדלקה מעיקר הדין, כיון שעשכשו הרי הוא שמן שמותר בהדלקה, ורק כדי שיהא ניכר שהוא דמי שביעית אסרוהו, [והרמב"ם (פ"ה משמיטה ה"ח) כתב כדברי הר"ש, ועיי"ש באו"ש ובאבי עזרי].

והנה הרמב"ם (פ"ז משמיטה ויובל הי"ג) כתב דמיו הצובעים המתקיים בארץ נהנין וצובעין בו עד ר"ה, ולהלן (הי"ד) לגבי עיקר לוף השוטה שאינו מאכל אדם ובהמה ומין הצובעים, דאין לו ביעור, כתב: אלא נהנין בו או בדמיו עד ר"ה, והראב"ד בהשגות תמה, חדא אהא דפסק כר"מ דיש לדמיהן ביעור, דרבנן הא פליגי עליה וס"ל דאין ביעור לדמיהן, ועוד תמה במש"כ הרמב"ם דגם הוא ולא רק דמיו מתבער עד ר"ה, דזה לא הוי לא כר"מ ולא כחכמים, דגם ר"מ החמיר רק בדמיהם ולא בהם. ובשושנים לדוד כ' דבאמת פסק כר"מ אע"ג דפליגי רבנן עליה משום דק"ל דהלכה כר"מ בגזרותיו, ומש"כ דגם הם מתבערים עד ר"ה ט"ס הוא וצ"ל דרק בדמים איכא ביעור עד ר"ה אבל בו נהנין לעולם, יעוי"ש בדבריו שבפאת השולחן הסכים להם. ובחזו"א כתב להגיה ברמב"ם

ובאמת בירושלמי ריש פ"ז דן בשאילה זו, ונחלקו האחרונים מהי מסקנת הירושלמי דין זה, והחזו"א נוקט דקדוש"ש יכולה לחול גם אחר הלקיטה, ולמעשה יש לפשוט שקדושת שביעית חלה גם לאחר הלקיטה מדברי הירושלמי רפ"ח לענין מוכר

המוכר לעצים ולוקח קונה לאכילה דמבואר שחל עליהם קדושת שביעית בשעת הלקיטה אף שמתחילה לא היה עליהם קדוש"ש.

ולפי"ז יש לדון נפק"מ דאף שמדינא הכרעת החזו"א שבקליפות תפוזים אין בהם קדושת שביעית, אך אותם בני אדם שמשמשים בקליפות תפוזים לאכילה, לדידהו יש בהם קדושת שביעית אף שבשעת לקיטתם לא היה בהם קדושת שביעית. [אכן יתכן דלא מהני מחשבה כלל בקליפות תפוזים כיון שעיקרן אינו לאכילה וכו"ל].

סיכום בענין קדושת שביעית לפי המקום והזמן

א. מאכל אדם גמור קדוש בקדוש"ש גם כשאין דרך בני אדם לאוכלו, ולכן אתרוגים גם אם בזמנינו אין דרך בני אדם לאוכלם הרי הם קדושים בקדוש"ש [וכמו שפשוט שנחשבים אוכל לענין טומאת אוכלין].

ב. לענין מאכל בהמה במקום שאין רגילים להאכילו לבהמה, מסקנת החזו"א דמדינא אין בו קדוש"ש, ויל"ע ממתני גרר אחרי המקום כגון אם נמצא בסמוך למקום שרגילים להאכילו לבהמה, וצ"ע.

ג. גם אם נימא דלא כהחזו"א אך לענין לולב יש להקל טפי כיון דתשמיש שאינו רגיל לא מקרי תשמיש, ומשא"כ מאכל בהמה בעצם גם כשאינו רגיל אפשר דהוה מאכל.

ד. לענין קליפות תפוזים שרוב בני אדם אין מתקנים אותן לאכילה, אך יש מיעוט שמרקחים ומכשירים אותן לאכילה, החזו"א נוקט מדינא להקל שלא נוהג בהם קדוש"ש, [ולעצמו החמיר בכך].

ה. משמע בחזו"א דבדבר שלא חל עליו קדוש"ש משום שאין עומד לאכילה, גם אותו שיחשוב ויתקנו לאכילה לא יחול בו קדוש"ש.

ו. דברים שקדוש"ש שלהם תלויה במחשבת האדם, הירושלמי דן אם מועיל מחשבה בתר לקיטה, ונחלקו האחרונים מהי מסקנתו, ולמעשה יש לפשוט דמועיל מחשבה גם אחרי הלקיטה. ■■

דצ"ל: נהנין בו או בדמיו אחר ר"ה, והיינו דפסק כרבנן דנהנין לעולם, [וכ"כ ר"י קורקוס דהרמב"ם פסק כרבנן, מדלא נקט בלשונו דמתבערין עד ר"ה אלא "נהנין" עד ר"ה, וכוונתו עד ועד בכלל וה"ה אחר ר"ה, עיי"ש], אמנם בכל הכת"י והדפוסים הוא כמו שכתוב לפנינו.

ובמקד"ד (ס"ט ג"ט סק"ב) כ' חידוש נפלא בדברי הרמב"ם ע"פ מה דכתב לכאר בדברי רש"י בסוכה (דף ל"ט) דגם בדברים שאין בהם ביעור אפ"ה איכא דין דצריך לאכלן ולבערו קודם ר"ה, ואם הניחן לאחר שביעית הוי כסחורה, והיינו דדבר שיש לו ביעור נאסר אחר זמן ביעורו, אבל גם דבר שא"ל ביעור דין אכילתו הוא בשביעית ואין להניחו לאחר שביעית, וכתב דזהו כוונת הרמב"ם במש"כ דנהנין בו עד ר"ה, עיי"ש בכ"ד. ולפ"ז פסק כחכמים, דלר"מ בר"ה איכא דין ביעור בדמים, אבל חכמים אע"ג דחולקים וס"ל דליכא דין ביעור לא בו ולא בדמיו אבל מ"מ יש לקיים דינו עד ר"ה, [ולכא"ו נראה המקור לזה מדברי ר"מ דקבע ביעורו בר"ה, ומהיכ"ת דיהא ר"ה זמן הביעור, ולכן פירש הרמב"ם דלכו"ע איכא דין לקיים דינו עד ר"ה, אלא דר"מ החמיר דממילא כבר נעשה דין ביעור בדמים בר"ה ופליגי רבנן עליה בזה וס"ל דליכא כלל דין ביעור, אבל הא כו"ע מודו דקיום דינו הוא עד ר"ה של שמינית].

ועיי' בדברי התוס' נדה ח' ע"א ד"ה יש [לפמש"כ בעל"ג שם בביאור דבריהם] דנקטו דבהני דבמשנה א' דיש להם ביעור, דמיהן מתבערין גם לחכמים קודם ר"ה, ורק בדברים שא"ל ביעור ס"ל לחכמים דאין ביעור בדמיהן, [ועיי' ד"א פ"ו ה"ז ד"ה וצריך שדן בדברי העל"ן]. אמנם ברמב"ם פ"ז ה"ז מבואר דהדמים מתבערין כמו העיקר. ומבואר בדברי התוס' דרבנן נמי מודו לר"מ דבדבר שיש לו ביעור זמן ביעור הדמים הוא בר"ה, וכל מה דפליגי הוא רק דבדבר שאין לו ביעור ליכא דין ביעור על הדמים, [ולדברי המקד"ד י"ל נמי שהוא מה"ט דזמן קיום האכילה הוא עד ר"ה לכן יש דין ביעור כזמן של ר"ה].

בהא דמבואר דתיקנו דיהא דין ביעור בר"ה, עמד החזו"א (סימן ט' סק"ז) דהא לדעת הרמב"ם ביעור הוא בשריפה ואיך הותר לאכד בידים, וע"כ כיון דחכמים אסרו מותר לאבדן ביד, עיי"ש מה שדן לגבי איבוד ספיחין, [ועיי' מש"כ בזה בד"א פ"ד ה"ח ד"ה אלא] ■■

מושכל הפשוט הינו שכשנתחדש שנוהגת קדוש"ש

הן באוכלי אדם, הן באוכלי בהמה, והן במיני הצובעים,

נתחדש שישנם כמה סיבות להגדל בשביעית להתקדש, וכל דבר המשמש את האדם להנאות קדוש הוא, אם רק הנאות וביעורו שווים הם, ואכן מהות הקדושה של כל השימושים אחת היא.

[ומה שאין משתמשים באוכלי אדם לבהמה, אין זה נוגע למהות קדושת האוכלי אדם מן האוכלי בהמה, אלא ענינו שצריך להשתמש בדבר המקודש לשימוש הטוב ביותר שהמאכל עומד לו, ועל כן אין ליתן דבר הראוי למאכל אדם לבהמה].

אבל נראה שאינו כן, ובעיקר מהות קדושת השביעית ישנם כמה מיני קדושות, קדושת אוכלי אדם, וקדושת אוכלי בהמה, ומין הצובעים, וכאשר יתבאר.

תנן לקמן בפ"ח מ"א, כלל גדול אמרו בשביעית כל המיוחד למאכל אדם אין עושין ממנו מלוגמא לאדם ואין צריך לו, וכל שאינו מיוחד למאכל אדם עושין ממנו מלוגמא לאדם.

והיינו שלא ניתנה השביעית לשימוש של מלוגמא, לפי שאין הנאותו שווה בכל אדם, ומבואר שכל זה באוכלי אדם אבל אוכלי בהמה ניתנו גם לזה, ובידול למי שם דריש לה מדיכתיב והייתה שבת הארץ לכם לאכלה, לומר שבאוכלי אדם משתמשים דומיא דלכם שימוש השווה לכולכם, אבל אוכלי בהמה לא נתמעטו שצריכים להשתמש בהם רק בשימוש השווה לכל.

ויש מקום לבאר הדברים ששימוש שאינו שווה לכל נפש אינו שימוש חשוב, ולעשותו באוכלי אדם הפסד הוא, אבל אוכלי בהמה הפחותים במעלתם, כל שימוש לצורך האדם מעלה הוא לגביהם, גם אם אינו שווה לכל נפש אדם, ולא חשיבי הפסד.

ולפי"ז להשתמש באוכלי בהמה לצורך הנאה הבאה אחר הכילוי ראוי לאסור, שהלוא לא ניתנה השביעית להנאה הבאה אחר הכילוי, שבהלכות שביעית לא חשיבא שימוש כלל, שעל כן לא חיילא קדושה על דבר שהנאותו אחר ביעורו, ואילו על מיני מלוגמא חלה קדושה, הרי ששימוש של הנאותו אחר ביעורו ככילוי גמור היא חשובה לענין שביעית, ואינה סיבה לקדושה, ואילו שימוש שאינו שווה לכל נפש שימוש הוא, אלא שהוא שימוש גרוע, ואסור להוריד אוכלי אדם לו, אבל באוכלי בהמה שפיר הוי שימוש.

אבל הכס"ב בפ"ה משמיטה ה"כ כתב לבאר הא דתנן לקמן בפ"ח מ"א, מרחץ שהוסקה בתבן או בקש של שביעית מותר לרחוץ בה, שאף שאין שורפין תבן וקש של שביעית מפני שהוא מאכל בהמה, והיאך התירו להסיק מרחץ בהן, (והנאת הרחיצה אחר הביעור היא).

וכתב שלכתחילה נמי מותר להסיק בהן מרחץ משום דצורך אדם הוא, וכדתנן כל שאינו מיוחד למאכל אדם עושין ממנו מלוגמא לאדם, והיינו שאוכלי בהמה ניתנו לכל שימוש שהוא צורך האדם, גם אם הנאותו אחר ביעורו.

עוד הוסיף שם לחדש, שאין איסור סחורה באוכלי בהמה, וביאר לדברי הרמב"ם שכתב שם, מרחץ שהוסקה בתבן ובקש של שביעית מותר לרחוץ בה בשכר, ותמה הראב"ד שם היאך רוחץ בשכר הא הוי כסחורה, וכתב ו"ל דלא נאסרה סחורה אלא בדבר שראוי לאכילה וכדדרשינן לאכלה ולא לסחורה, (והקשו עליו האחרונים מדתנן לקמן במ"ג ולא יצבע בשכר, הרי שנוהג איסור סחורה גם במיני צובעים ואכמ"ל).

והנראה ללמוד מדבריו, שחלוקה היא עיקר קדושת אוכלי אדם מאוכלי בהמה, והחומרות שנאמרו באוכלי אדם שאינם עומדים אלא לשימוש השווה לכל נפש, וההנאה טעונה להיות עם הביעור ולא לאחריו, לא נתחדשו באוכלי בהמה, אלא כל צד שימוש מותר בקדושה קלה זו, ולא נאסרה אלא בהפסד.

ואף שמקור איסור ההפסד נדרש מלאכלה ולא להפסד, ונתבאר שלא נאמר דין לאכלה באוכלי בהמה, ולכן הם מותרים בסחורה, ובישימוש מלוגמא ובהנאה הבאה אחר הביעור, ולמה נאסרה בהפסד, צ"ל שההפסד שאינו בטיול הקדושה וענינה לגמרי, וכלפי זה סברא ללמוד קדושת אוכלי בהמה מאוכלי אדם, שאין להפסיד בידים כל דבר קדוש, אבל שאר פרטי הדינים אפשר שנוהגים רק בקדושת אוכלי אדם בלבד.

קדושת חליפי אוכלי אדם

ב. וזהו שמבואר בירושלמי, הובא בר"ש כאן, החליף אוכלי אדם באוכלי בהמה כמה דתימא אוכלי אדם אין עושין מהן מלוגמא, ודכוותה אוכלי בהמה אין עושין מהן מלוגמא.

היינו שבהיות וחילל בהנך אוכלי בהמה תורת קדושת אוכלי אדם, בהיותם חליפי קדושת אוכלי אדם, נאסרו גם הם מעתה במלוגמא, שקדושת החליפין החלה בדמים הינה אותה הקדושה כפי המקור שממנו באה הקדושה, והחלפת אוכלי האדם בבהמה התפיסה בהם קדושת אוכלי אדם, האסורה במלוגמא.

הרי שמה שניתנו אוכלי בהמה למלוגמא ולא אוכלי אדם לה, אינו משום ששימוש מלוגמא חשוב יותר מאכילת בהמה, שא"כ גם אוכלי בהמה שהם חליפי אוכלי אדם ינתנו למלוגמא, שהרי עתה הקדושה קיימת בדבר פחות, והמלוגמא עילוי הוא לה.

ומוכרח מינה שקדושת אוכלי בהמה קילה היא להינתן לכל שימוש שהוא, גם של מלוגמא, אבל בהיות אוכלי הבהמה חליפי אוכלי אדם וחילל בהו מטעם זה קדושת אוכלי אדם, אין לה להינתן למלוגמא.

וכן כתב התורת זרעים לקמן פ"ח מ"א, ולמד מזה שאם החליף אוכלי אדם, באוכלי בהמה שהיו

קדושים בקדוש"ש, שעכשיו חל באוכלי האדם קדושה מחמת האוכלי בהמה, יהא מותר ליתן את האוכלי אדם למלוגמא, שהרי קדושת אוכלי בהמה ניתנה למלוגמא, וגם קדושת חילופיה הקיימת באוכלי האדם דינה כמותה לכל דיני הקדושה.

קדושת חליפין על דבר הקדוש בעצמו בקדוש"ש

ג. עוד אמרו בירושלמי, החליף עליהן בלולבין כמה דתימא עלין יש להם ביעור ודכוותיה לובלין יש להן ביעור, והנה עיקר הדין שיש ביעור גם לדמים מבואר הוא להדיא במשנה, והחידוש שבא הירושלמי לחדש הינו שהלוקח בעלים לולבים שהם כבר מקודשים בקדוש"ש, אלא שאין להם ביעור, חייל בהם מעתה דין ביעור בהיותם דמי עלים אשר קדושתם מחייבתם בביעור, (וכמבואר כן בפירוש הגר"א).

הרי מבואר שהדין שחליפי שביעית קדושים, נוהג לא רק במחליף דבר חולין בשל שביעית, אלא גם המחליף שביעית בשביעית, חל בחליפין דיני הקדושה של חליפין, ונפק"מ בזה להתחייב בביעור כמותו.

וממה שחל קדושת דמי שביעית על דבר הקדוש מכבר בקדוש"ש נראה ללמוד שחלוקה מהות קדושת אוכלי אדם מאוכלי בהמה, ואוכלי בהמה מן העומד לשאר צרכים, וכמו כיבוד הבית וכיו"ב, ובאשר על כן ההחלפה יכולה לגרום לעוד חלות קדושה נוספת, ויגרם דין ביעור מחמתה. **שאם** היו כל הסיבות הגורמות לקדוש"ש כולם סיבות לאותה הקדושה בעצם, אזי הסברא נותנת שאין מקום שתחול קדושה על קדושה, שאין כל תוספת בקדושה הנוספת מעבר למה שכבר יש בחפץ.

והלוא המקור שהשביעית תופסת את דמיה, למדו בסוכה ד"מ ע"ב, שנאמר כי יובל היא קדש תהיה לכם, מה קדש תופס את דמיו ואסור, אף שביעית תופסת את דמיה ואסורה, וכי המחליף קודש בקודש תופס דמיו.

ובהכרח שחלוקה היא עיקר הקדושה זה מזה, וכמו שחלה קדושת דמים על קדושת הגוף, כדין הקדש עילוי, אפשר לקדושת שביעית מסיבה אחת לחול על דבר המקודש בקדוש"ש מסיבה אחרת, ויחול עי"ז ממילא דין ביעור מכח הקדושה הבאה ממקום אחר.

[ולדברינו] יעלה חידוש דין, שלו יצויר שיהא לוקח באוכלי אדם שיש להם ביעור, אוכלי אדם אחרים הקדושים בקדוש"ש אלא שאין בהם ביעור, לא יתחייבו אותם החליפין בביעור, לפי שאין מקום תפיסת קדושה חדשה אשר היא שווה במהותה ודינה לקדושה הקיימת עתה במאכל, ורק בהיות אוכלי אדם חליפי אוכלי בהמה, או מיני צובעים וכיו"ב, שנוספת בהם עתה בהיותם חליפי קדושה, תורת קדושה שונה, אזי חיילא בהו הקדושה הבאה מחמת הדין חליפין לגרומ דין ביעור].

החליף יין בשמן אסור בסיכה והדלקה

ד. עוד נראה ללמוד מן הירושלמי שבכאן את עיקר מהות קדוש"ש, דאיתא בירושלמי, החליף יין בשמן כמה דתימא יין אין סכין בו ואין מדליקין בו, ודכוותיה שמן אין סכין בו ואין מדליקין בו, (ולפירוש הר"ש נראה שדין זה מן התורה הוא, ואינו שייך לגזירת חומר דמים מבעיקר משום חשש החלפה).

ולכא' הדברים מתמיהים טובא, שהלוא מה שאין סכין ומדליקים ביין של שביעית הינו בהיות ואין היין ראוי לשימושים אלו, והסך או מדליק ביין הפסידו, ולאכלה ולא להפסד כתיב, אבל המחליף יין בשמן, וחל השתא בשמן קדוש"ש בהיותו חליפי היין, למה לא ידליק ויסוך בו, הא אדרבה זהו יעודו ושימושו של שמן לסיכה ולהדלקה, ונהי שנגרמה קדושת השמן מחמת היותו חליפי היין, אבל אחר שאין שימושים הללו מפסידים את השמן ראוי שיהיו מותרים.

[והרי] פשוט וברור שאף שאין לסוך בין של מעשר שני, שהרי הוא מפסידו, אבל הפודה יין של מעשר שני על כסף צורה, ולקח בדמים שמן בירושלים, מותר לו לסוך את השמן הלקוח בכסף מעשר, שהמעשר ניתן לאכילה שתייה וסיכה, ואין חילוק בין שמן של מעשר שני, לשמן שנלקח בכסף מעשר שני, ולמה בשביעית דין הלקוח כדון הדבר שהוא בא ממנו].

ואשר מבואר בזה, שחלוקה היא קדוש"ש משאר כל הקדושות, וכדוגמת הקדש תרומה ומעשר שני, אשר קדושתם הינה קדושה עצמית, שהקרבן מקודש הוא להקריבה, וכן התרומה לה' היא, וכתוצאה מן הקדושה יש בהם דיני ניהוג קדושה, כל קדושה וקדושה כמצוותה ודינה, ומיהו אין הניהוג מהות הקדושה וענינה.

אבל קדוש"ש כל עיקר מהות הקדושה הקיימת בגידולי שביעית הינו לקיום דיניו והלכותיו של שביעית, שהפרי מקודש לענין זה שיתקיים בו דין לאכלה ולא להפסד, ולאכלה ולא לסחורה, ושאר דיני שביעית, ואוכלי אדם קדושתם שלא לעשות בהם מלוגמא וכיו"ב דינים, והמה מהות הקדושה וענינה.

והיינו דכתיב והייתה שבת הארץ לכם לאכלה, שזהו מהות דין העולה בשביעית להיותו לאכלה לך ולבהמתך וגו', ואין מעבר לדינים הללו בפירות מאומה, ובאשר על כן אין לדעת רוב הראשונים קיום מצווה באכילת פירות שביעית, כמו באכילת שאר כל הקדושות, שאין השביעית קדושה בעצם, אלא קדושתה לדיניה בלבד.

ובהיות ומהות הקדושה הנוהגת בפירות שביעית הינה דין יעוד למצוות החפצא, מעתה דבר המיועד למאכל אדם כל עיקר קדושתו הינה לאכילת אדם, וגם כשולוקחים בו מאכל בהמה לא נשתנה מהות קדושתו ודינו, ועוד הוא בדין קדושת אוכלי אדם להיאסר במלוגמא.

ומעתה יתבאר שהקדושה החלה על היין, דין עיקר מהותה ודינה להתקיים על ידי אכילת אדם,

זהב הארץ

הגאון הגדול ר' משה זאב איתן שליט"א

ולא על ידי סיכה והדלקה, וממילא שהסך ומדליק את היין נידון כמפסדו, שלא השתמש בו ליעוד אשר הקדושה שבו מיועדת לו.

ובהיות ונתבאר שההפסד יסודו בהיות ולא קיים את דין הקדושה שהחפצא עומד לו, נשאר הדין הזה גם

בחליפין, ואף שעתה הקדושה קיימת בשמן, אשר שימוש הסיכה וההדלקה בו הינם שימושים הראויים לשמן, אחר שקדושת השמן הזה הינה קדושת יין, קיום דינה ומצוותה באכילה ושתייה ולא בסיכה והדלקה.

דין הקינסתא שיבשה

ה. ובדברינו תתייבש עוד תמיה גדולה בדברי הירושלמי, שהוקשה לו היאך משכחת לה החליף אוכלי אדם באוכלי בהמה, והא אין לוקחים אוכלי בהמה באוכלי אדם, ומוקים לה בקינסתא דירקא דיבשה, ותו אינה חזיא לאכילת אדם, כמבואר בר"ש, ולכן מותר ליקח בה מאכל בהמה. וצ"ב הא חילופי אותה קינסתא שיבשה אסורים במלוגמא, ומוכרח מזה שעוד נשאר לה קדושת אוכלי אדם גם אחר שיבשה, וזה לפי שאין קדושת אוכלי אדם נפקעת אחר שחלה, גם בהיעשותה אינה ראויה לו, (וכדנתן לעיל בפ"ב מ"י, הדלועין שקיימן לזרע אם הקשו לפני ראש השנה ונפסלו מאוכל אדם מותר לקיימן בשביעית, ואם לאו אסור לקיימן בשביעית, שלדעת מקצת ראשונים שם מבואר שאין חלה קדוש"ש על דבר שנפסל מאכילת אדם, אבל מעת שחלה קדוש"ש אין היא פוקעת במה שנפסל מאכילת אדם, וכמו שיבואר לקמן).

ואחר שנשאר בקינסתא הזו קדושת אוכלי אדם לאסור חילופיה במלוגמא, ראוי שיהא אסור ליקח בה אוכלי בהמה, שהרי אין לוקחים באוכלי אדם אוכלי בהמה, והקינסתא הזו עוד בקדושת אוכלי אדם היא עומדת.

אלא שחלוקים המה הנידונים, שהבא לכלות את החפץ צריך להשתמש בו בשימוש שקדושתו מייעדת אותו לו, וקדושת אוכלי אדם מעמידה את החפץ לשימוש חשוב ולא של מלוגמא, ונוהג דין זה גם אחר שנפסלה הקינסתא מאכילת אדם, שבהיות שעוד החפץ מקודש בקדושה שחלה בו מכבר, כך הוא דין קדושתו וממילא גם קדושת חליפיו, להתכלות בשימוש חשוב ולא של מלוגמא.

אבל מה שאין לוקחים באוכלי אדם אוכלי בהמה, הינו בהיותו מבטל מעצמו ע"י המכירה את האכילה החשובה שבו, שהרי אין המוכר מכלה את החפץ במכירה, ואין נוהג דין זה אלא בהיות הפרי ראוי לאכילת אדם, אבל משיבש שתו לא חזי למאכל, ולא יקיים בו עוד אכילת אדם, מותר להחליפו מעתה באוכלי בהמה.

אוכל אדם שהסריח

ו. כתב הרמב"ם בפ"ג ממעשר שני ה"א, ואין מחייבין אותו לאכול פת שעופשה ושמן שנסרח, אלא כיון שנפסל מאוכל אדם פקעה קדושה ממנו, מבואר שמעשר שני שנסרח פוקעת ממנו קדושתו לגמרי, ודינו כחולין.

ב. קדושת דמי שביעית

ומקור דבריו הם מן הירושלמי במעשר שני פ"ב ה"א, רבי יודן בעי שמן של מעשר שני שנסרח, אמר ר' מנא מכיון שנסרח פקעה ממנו קדושתו, (ולמד מזה הרמב"ן) במלחמות בב"מ דף ל"ח ע"א גם על התרומה, ששמן של תרומה שהבאיש, ולא חזיא למאכל אדם פקעה

קדושה מיניה ושרי לגלדי).

ואיתא עוד שם, מה צריכה ליה שביעית אף על פי שנסרח בקדושתו הוא, וביארו המפרשים שם שהירושלמי מסופק בדבר המקודש בקדושת שביעית שנסרח, האם קיימת בו עוד קדושה.

ויש לעורר מה הצד שתיפקע קדוש"ש מאוכלי אדם שנסרחו, הא מסתמא הם ראויים עוד לבהמה, והרי נוהגת קדוש"ש גם באוכלי בהמה, ובשלמא התרומה והמעשר שאינן נוהגים אלא באוכלי אדם י"ל שכשנסרח מאדם פקע דינו, אבל השביעית הנוהגת באוכלי בהמה, למה תיפקע קדושתה משנסרחה הא עתה היא עומדת לבהמה ודי בכך לגרס לקדוש"ש.

והמבואר בזה שחלוקה קדושת אוכלי אדם מאוכלי בהמה, ומין הראוי לאדם חל בגידולו קדושת אוכלי אדם, ולא חלה בו מעולם קדושת אוכלי בהמה, וכשנסרח מאכילת אדם, ותו לא חזיא ליה, י"ל שתיפקע קדושתו ממנו, ואין קדושת אוכלי בהמה בו, שהקדושה צריכה לחול במחובר, ואינה יכולה לחול כשנתלש ונתייחד לבהמה.

והנה הרמב"ם בפ"ה משמיטה ה"ג כתב, ואינו מטפל לאכול תבשיל שנפסד והפת שעפשה כדרך שאינו אוכל בתרומה ומעשר, שניה לשונו מהלכות מעשר שני ששם כתב שפקעה קדושתו ממנו, ואילו כאן רק פטרו מלטפל לאכול את הנסרח, כדרך שאין חובה לאכול תרומה ומעשר שני שנסרחו, אבל נראה שעכ"פ עדיין בקדושתו הוא עומד. והמקור לפסוק שנוהג קדוש"ש באוכל אדם שנפסל, והירושלמי במעשר שני מסופק בדבר, י"ל לפי שכן פירש הרמב"ם את הירושלמי כאן, דהדא קינסתא שהסיקה לגג ויבשה, שנתייבשה בשיעור שלא חזיא למאכל אדם עוד, וכדברי הר"ש, שעל כן אין חובה לטפל ולאכול אותה, אלא מותר לו להחליפה באוכלי בהמה, אבל מבואר שקדושה עוד יש לה לאסור את חילופיה במלוגמא.

[וכן] זכרנו לעיל שלדעת הרמב"ם בפירושו בפ"ב מ"י הדבר מבואר להדיא כמשנה שדלועים שהוקשו קודם שביעית אין בהם קדוש"ש, ואילו הוקשו אחר ר"ה ונפסלו מאכילת אדם יש בהם קדושה, הרי מבואר שאין פוקעת קדוש"ש בהיפסל מאכילת אדם, אלא שהרמב"ם גופיה פירש את המשנה שם בספרו באופן אחר, ואין הכרח שנוהגת קדושה באוכל אדם שנפסל].

וטעם החילוק בין מעשר לשביעית, שמעשר שהסריח פקעה קדושתו, ואילו שביעית שהסריח עוד הוא מקודש, נראה שהינו מהטעם שנתבאר לעיל שחלוקה היא כל מהות קדושת מעשר שני משביעית, שמעשר שני יש בו קדושה בעצם, ואין קיימת קדושה אלא בהיות החפצא עומד ראוי לקיום מצווה בו, ומעתה שנסרח ולא חזי לקיום מצוותו, פקעה בזה כל עיקר קדושתו.

אבל השביעית אינה מקודשת בעצם כלל, ואין הקדושה קיימת בהיותה עומדת למצוותה ודינה, אלא כל מהות קדושתה הינה דיני ניהוג בעלמא, וי"ל שדינים אינן פוקעים.

ביעור, ולר"מ דמיהם מתבערים מדבריהם עד ר"ה, וכל זה בדמי מינים שאין להם ביעור, אבל דמי מינים שאינן מתקיימים בארץ ששינו לעיל שיש להם ולדמיהם ביעור, וזמן ביעור הדמים לדברי הכל הינו כפי זמן ביעור הפרי, כך היא דעת רוב הראשונים.

אבל בתוס' בנדה דף ח' ע"א אין נראה כן, שכתבו בד"ה יש להן ביעור ולדמיהם ביעור, אף על גב דשביעית תופסת דמיה יש חילוק בביעור בין דמיה לעצמה, כדנתן בפ"ב דשביעית ר' מאיר אומר דמיה מתבערים עד ר"ה אבל הן מתבערין עד הפסח.

וכבר עמד הערוך לנר שם, שמבואר בדבריהם, שגם דמי מינים שאינן מתקיימים בארץ, וזמן ביעור דמיהם הינו בר"ה, שהלוא דבריהם באותם המינים שיש להם ביעור, וחילקו את זמן הביעור של עיקר הפרי לדמיו. וביאר הער"ל ששלמדו התוס' שממה שאמר ר"מ שזמן הביעור של דמים של מינים שאין להם ביעור הוא בר"ה, יש ללמוד שלעולם זמן ביעור דמים הינו בר"ה, ולא כפי זמן הביעור של הפרי שממנו באה קדושת הדמים. ועד כאן לא נחלקו חכמים על ר"מ אלא שדמי מינים המתקיימים בארץ ופטורים מן הביעור, שגם דמיהם כמותם, ואין להם ביעור, שלא יהא טפל חמור מן העיקר, ולא סביר להחמיר בדמים יותר מן העיקר, אבל דמי מינים שיש להם ביעור, בהיות וחל בפרי הלזה דין ביעור, הרי ממילא גם הדמים טעונים ביעור, אלא שזמן ביעור דמים הינו בר"ה.

ופשוט שדין זה לדעתם מן התורה הוא, שרק הדין של ר"מ לחייב ביעור בדמי דבר המתקיים בארץ הוא גזירה של דבריהם, אבל דבר הטעון ביעור דין ביעור דמיו בר"ה מן התורה הוא, שאם מן התורה זמן ביעורם בעת כילוי הפרי, אין כל טעם וסיבה שישנו חכמים את הזמן ויקבעו זמן שונה מהזמן שקבעה תורה את הביעור. ומה שצריך לכלותם מר"ה ואילך, מפני שמעתה כלה זמן קדושת השמיטה, שהשביעית מסתיימת בר"ה של שמינית, ורק כלפי הפירות נתחדש שבהיות ועוד קיימים פירות שביעית בארץ, עדיין לא הגיע הזמן לבערם.

אבל קדושת המעות שנתבאר שלדעתם הינה קדושה עצמית, בהיות והעומדו כנגד השביעית, ונתפסה בהם חלות קדושה בעלמא, דינה של קדושה זו להשתמש בה כל עוד וקדושת השביעית קיימת בעולם, ומעת שכלתה זמן הקדושה חל הדין לבער את הקדושה. ■■

א. עד עתה נתבאר לן, מדברי הירושלמי שמהות קדושת דמי שביעית הינה שחל בדמי השביעית אותה הקדושה עצמה שיש בפרי, ובאשר על כן נתבאר בירושלמי שכל דיני קדושת הפרי ודיני חלים הם בחילופין, ואין להשתמש בו אלא לדברים שניתנה עיקר הקדושה לה.

ונראה שאין כן דעת התוס', שהתוס' בכורות דף י"ב ע"ב בד"ה ודאי לא תבעי לך הקשו מפני מה אסור ליקח בהמה טמאה בדמי שביעית, והא הנאת בהמה ממלאכה הינה הנאה שהנאתו וביעורו שווה, ואחר שכן ראוי שיחול עליה קדוש"ש.

וכבר טענו המקדש דוד בס' נ"ט, והקה"י בס' י"ט, שלמה שמבואר בירושלמי שדין קדושת הנלקח בדמי שביעית הינו להשתמש בו לאותו שימוש שמיועד הפרי לו, מעתה אין מקום לקושייתם כלל, שכיון שצריך להשתמש בדמי אוכלים לאכילה, לא שייך שיחול קדושה מחמתם אלא במידי דאכילה.

והן אמת שהנאת מלאכתה של בהמה הינה הנאתו וביעורו שווה, אבל הלוא אין הנידון שיהא בבמה קדושה עצמית שאינה גידולי קרקע, אלא שיהא בה קדושת דמי שביעית, ומה שהשימוש של בהמה מבערה אינו סיבה שתחול בה קדושה.

אבל בתוס' מבואר שדין דמי שביעית שהוא קדוש, והדין להשתמש בו הינו כפי מה השימוש הראוי בו, ומעתה אם לא הייתה הנאת בהמה וכילוי שווה היה מובן שאינה נתפסת בקדושה, אבל אחר שכלאכתה של בהמה הנאה עם הביעור הוקשה להם שתחול בה קדושה, וישתמש בה למלאכה.

וסבירים התוס' שבהיות והשביעית תופסת דמיה, והיא עצמה אינה יוצאת חולין, וכדילפינן בסוכה דף מ' ע"ב שבהיותה תהא, מעתה אין הקדושה מתחללת ועוברת מן העיקר לדמים, דאזי מסתבר היה שיהא דין הדמים כדון העיקר ממש, אלא דין תפיסת קדושה בעלמא איכא בהו, וחילל בדמים קדושה בעלמא בלא הדינים המיוחדים שהיו בעיקרה של קדושה שהפדיון בא ממנה.

זמן ביעור של כל דמי שביעית בראש השנה

ב. ואולי התוס' לטעמייהו, שנראה מדבריהם עוד חידוש גדול, דהנה כמשנה נחלקו ר"מ וחכמים בדין ביעור דמים של הנך מינים שאין להם ביעור, שלחכמים כמו שאין להם ביעור כך לדמיהם אין

ביאורי שביעית

פרק ז' משנה ב'

פרק ז' משנה ב'

ועוד קלל אחר אִמְרוּ, כִּלְ שְׁאִינוּ מֵאֲכָל אֲדָם
ומֵאֲכָל בְּהֵמָה, וּמִמִּין הַצּוֹבְעִין, וּמִתְקִיָּם

בְּאֶרְצָךְ, יֵשׁ לוֹ שְׁבִיעִית וּלְדָמְיוֹ שְׁבִיעִית,
אֵין לוֹ בְּעוֹר וְאֵין לְדָמְיוֹ בְּעוֹר. אֵי זֶהוּ, עֶקֶר
הַלּוֹחַ הַשּׁוֹטֵה, וְעֶקֶר הַנִּדְנָדָה, וְהַעֲקָרָנִי,

הגירסא, ומבארים דקאי בזה כלפי אלו שהם ממין הצובעין, שאם הם מתקיימים בארץ אין להם ביעור (כס"מ בשם הר"י קורקוס, תו"ט). אי נמי י"ל שקאי אף כלפי מיני האוכלין (משנה ראשונה).⁵ אמנם מדברי הרמב"ם בפיהמ"ש (מובא בסמוך) משמע לא כן, אלא שגרס "ואינו מתקיים בארץ" (תוס' אנשי שם, וכהגהת הרש"ש). ולפי"ז הוא המשך אחד עם הדברים שלפניו, שאותם המינים שאינם אוכלי אדם ובהמה ולא ממין הצובעין אע"פ שאינו מתקיימין בארץ אין להם ביעור.⁶ **אי זהו עקר הלוף וכו' והבוכריא.** "וכל הני נאכלין לאדם ולבהמה" (ר"ש, ורא"ש). ולפי ש' הרמב"ם יש לבאר דכל הני אינם לא אוכלים ולא צובעין ואינם מתקיימין בארץ (הכס"מ בשם הר"י קורקוס, משנה ראשונה). **אי זהו עקר הלוף השוטה.** "מדקתני לוף שוטה ברישא ובסיפא ולא קתני לוף סתם משמע דחלוק מלוף פיקח" (ר"ש).⁸ "הוה מצי נמי למיתני עלה הלוף פקח דדיניה כי הני, כדאיאת בירושלמי כדפרשית לעיל" (רא"ש). **והעקרבנין.** "רבותי מפרשים עשב הגדל אצל הדקל ועולה ונכרך סביבות הדקל, ואני שמעתי שהוא עשב שעלין שלו דומות לעקרב."

ועוד **כלל אחר אמרו.** לא קתני "כלל גדול" כדקתני רישא, וליכא למימר משום דסגי לכתוב פעם אחת במסכת, כיון דלקמן (ריש פ"ה) קתני "כלל גדול", ואפשר לומר ד"ועוד" קאי ארישא ושפיר נכלל בזה "גדול" דקתני רישא. **כל שאינו וכו'.** כך גרס הרמב"ם (מהר"י קורקוס ועוד). וכתב בהלכות, "וכל שאינו מיוחד לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה ואינו ממין הצובעים, הואיל ואינו לעצים יש לו ולדמיו שביעית אבל אין להם ביעור אע"פ שאינו מתקיים בארץ" (פ"ה הי"ד). והוא "כלל אחר" שלא הוזכר במשנה א', שאף בין המינים שאינם מתקיימים בארץ יש מינים שאין בהם דין ביעור (ע"פ תוס' אנשי שם). ובתוס' בשבת (ס"ח ב') לפי גירסא דלפנינו גורסים כגירסא זו (משנה ראשונה, מרכבת המשנה).² א ב ל גירסת הר"ש הר"ש והריב"ם, "כל שהוא מאכל אדם וכו' ומתקיים בארץ", שכנגד מה שביאר במשנה א' את הכלל שיש דין ביעור למינים שאינם מתקיימים בארץ, מבאר כאן שלמינים שמתקיימים בארץ יש ביעור.³ וכן דעת רוב הראשונים.⁴ **ומתקיים בארץ.** כך היא הגירסא לשיטת הר"ש והרא"ש. ואף לשיטת הרמב"ם יש הסוברים שכן היא

נקטו לה. ויעויין בדרך אמונה (ביה"ל בד"ה וכל שאינו מיוחד) שביאר שם כיישוב המשנה ראשונה ונקט שזה מכריח לסבור דלא כש' הרמב"ם שבמיני כבוסים יש קדושת שביעית, דהכלל דמשנה א' בא לומר דרק אלו המינים שם שייך בהם קדושת שביעית, יעו"ש. והרמב"ם לשיטתו דיש קדושה לא יכל לפרש כשאר הראשונים.

4 הר"ש והרא"ש והריב"ם צ"ב פ"ז מ"ב ותוס' שבת ס"ח א' לפי הג' הנכונה שם כמש"כ רש"ש שם [אך בתוס' הרא"ש שם הג' כל שאינו וצ"ע] ורש"י בנדה נ"א ב' ורשב"א וריטב"א בשבת שם וערוך ערך לוף ורמב"ן שבת צ"א א' וריטב"א שם ובע"ז י"ד א' ונדה ס"ב א' ובמאירי ע"ז י"ד א' נדה נ"א ב' וכו"פ פמ"ח וכן הסכים הגר"א כמש"כ בפה"ש וכו"פ בשע"צ" (דרך אמונה ציון ההלכה קנו').

5 אמנם נראה דאף המפרשים דקאי רק ממין הצובעין, לא פליגי בדין, אלא רק במשמעות המשנה, ולכו"ע גם מיני אוכלים המתקיימים בארץ אין להם ביעור, וכ"כ הדרך אמונה (סקפ"ב) וציון למרכבת המשנה שמדקדק לזה מהכלל דמשנה א' דבעינן בשביל דין ביעור שיהא גם אוכל וגם אינו מתקיים, וכן החזו"א (י"ג ט') משמע שנקט לפי הרמב"ם שבמשנתנו אין התייחסות למיני האוכלין המתקיימים, ומ"מ פשוט לו שבדין אין חילוק בינם למין הצובעין. והא דבסיפא פירש התנא רק את המתקיים ממין הצובעין ולא אף במיני האוכלין, מתבאר מדברי המשנה ראשונה דרצה להשמיע דאפילו מין הצובעין לא נפטר מביעור אלא מה שמתקיים בארץ וכל שכן מיני האוכלין, יעו"ש.

6 ויעויין ריטב"א ע"ז (י"ד א') שגירסתו "ואינו מתקיים בארץ", וכן הוא בחי' המיוחסים לר"ן (שבת צ' א'), אלא שהם יצאו לשיטה חדשה לגמרי בביאור ב' הכללים של אלו המשניות, שגירסתם בתחילת המשנה "כל שהוא", ואף גורסים במשנה א' "ומתקיים בארץ", ומפרשים שענין הכלל של דין ביעור כאן תלוי באם הוא גלוי בשדה או שטמון בקרקע, ו"מתקיים בארץ" פירושו ששרשיו נשארים בארץ והוא נתלש והיינו שהוא גלוי, והטעם בזה מפרשים משום דדין ביעור תלוי בכליו החיה, ובמה שטמון אינה שולטת ולא נחשב שכלים לחיה מן השדה, ויעו"ש. ובדרך אמונה (פ"ה הי"ג ביה"ל) מביא את עיקר שיטה זו מרבינו נתן, והוא גורס כגירסת רוב הראשונים "ומתקיים בארץ", ומפרש דהכונה לומר שטמון באדמה, וזן שם לפי"ז בדין שומין ובצלים הטמונים בארץ, עוד הקשה מלשון הגמ' בנדה (נ"א ב') "והני לא כלו להו" וכתב ליישב, ויעו"ש [הנה לעיל (הערה 1) נתבאר לחקור בעיקר דין ביעור ובתליותו בכליו לחיה מן השדה יעו"ש, ולכאורה משיטות אלו הראשונים משמע, דענין הזמן של "כלה לחיה מן השדה" אינו כ"סימן" בעלמא לידע מתי נגמר עונת יכול השביעית, אלא יסוד דין ביעור הוא לאכול בשנה לחיה והכליו לחיה הוא גופא ה"סיבה" לדין ביעור ולכן מה שכלל לא שלטא בו שן חיה אינו שייך לדין ביעור.]

7 ובתוספות אנשי שם תמה, דמאחר שאין מחלוקת בין הראשונים בביאור המציאות מה הם אלו המינים המנויים כאן, וא"כ יוצא ממחלוקתם ש"לדעת הר"מ מהם דברים שאינם ראויים לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה ואינם מתקיימין בארץ ולהר"ש הוא להפך שראויין למאכל אדם ובהמה ומתקיימין בארץ וא"כ חולקים במציאות". ולכאורה אם הביאור בש' הרמב"ם הוא כפאת השולחן והחזו"א דהנך מינים חשיבי אוכל ע"י הדחק ולכן אין להם ביעור, א"כ אין כאן מחלוקת במציאות בענין חשיבות שם אוכלין, אלא שהר"ש ס"ל דאוכל ע"י הדחק יש לו ביעור והר"מ חלוק שאין לו ביעור, אמנם עדיין תיקשי מהא דחולקים אם חשיבי מתקיימים או לא. ויעו"י ביישובו שם.

8 הר"ש לא קשה לו אמנתו דלעיל כמו שפ"י שם משום דלעיל ביאר דנקט דוקא לוף שוטה לרבותא משום דלא חזי כ"כ לאכילה, ורק כאן הוקשה לו כיון דאת הרבותא כבר השמיע לעיל, ואדרבה הכא קתני דאין דין ביעור וא"כ מדוע לא קתני הכא עיקר הלוף סתם (ע"פ דרך אמונה פ"ה הי"ג ביה"ל בד"ה עלי הלוף).

9 נמצא שלפ"י הרמב"ם גרס "כל שאינו", בהכרח דהני דמין הצובעין המתקיימים שייך לכלל דמשנה א', ובאמת בהלכות מעמיד חלק זה בהדי הכלל דמשנה א' יעויין (ה"ח 4), והתנא סידר לזה במשנה ב' לפרשו בהדי הני דאין להם ביעור.

10 עמדו האחרונים בביאור הא דהמתקיים בארץ אין לו ביעור, דלכאורה לאחר זמן רב עכ"פ הכל כלה וא"כ מדוע שאז לא יהיה דין ביעור, ובמקדש דוד (נ"ט ב') מבאר בזה דבזמן שיקלו כבר יש יכול חדש ולכן לא חשיב לעולם שכלה לחיה מן השדה. אבל החזו"א (ס"ה י"ג סק"י) נוקט דכלה לחיה תלוי רק ביבול השביעית, ולכן נדחק לבאר בזה משום שכשיעבור זמן ויכלה אז כבר לא ישאר בבתים מהשביעית, ולפי"ז דן שאם יכבוש כבשים לכמה שנים באמת יהיה להם ביעור, וכתב דאפשר שכיין שעל הרוח אין היכי

1 בביאור ש' הרמב"ם בזה, ביאר בקרית ספר דמירר' בהנך מינים שאינם אוכלים ולא צובעים וקדושים בקדושת שביעית והיינו כש' הרמב"ם בפ"ה במיני הכבוסים, והטעם דאין להם ביעור הוא משום דאין החיה אוכלת, והא דמיני הצובעין יש להם ביעור על אף שאין החיה אוכלתן היינו משום דאוכלין שרו בתשמיש של צביעה דמרבין מקרא דתהיה, אבל אוכלין לא ניתנו למשרה וכבוסה ולכן מיני הכבוסים אין בהם דין ביעור, וכן ביאר במרכבת המשנה, וצ"ב. ובמקדש דוד (ס"ה ט"ו ס"ק ד') מקשה על ש' הרמב"ם מדרבי התוספתא (פ"ה ה"ג) דבורית ואהל יש להם דין ביעור, ומוכח דאף מיני הכבוסין יש להם דין ביעור. ובחזו"א (י"ג סק"ט) ביאר בש' הרמב"ם דהני מינים הם אוכלי אדם ובהמה ע"י הדחק, ולכן מחד גיסא קדשי בקדושת שביעית ואף בלא מחשבה אבל מאידך "כיון שאינם מאכלין הערב אין להן ביעור", ויעויין בפאת השולחן שביאר בדרך זו. ולפי שיטתם צ"ל דהרמב"ם פירש בהנך מינים שבמשנה א' שהם אוכל שלא ע"י הדחק, ובאמת הרמב"ם כפירושו לא ביאר שם שהם נאכלים ע"י הדחק ולפי"ז המינים שבמשנה א' אינם נאכלים ע"י הדחק ודלא כר"ש ושאר ראשונים שם, וצ"ע אם לא קשה על כך מדברי הירושלמי גבי לוף השוטה ועולשי שדה אלא שלא נתפרש בדבריהם טעם הדבר, מדוע הא דהו אוכל ע"י הדחק זהו סיבה שלא יהיה להם דין ביעור מאחר דקדושים בקדושת שביעית, וביאר בזה בדרך אמונה (פ"ה הי"ד ביה"ל) "וצ"ל דקים להו לחז"ל דענין ביעור הוא כדי שיגמרו לאכול הכל בקדושה טרם שיכלה לחי' כדי שלא ישכחו ויכירו הכל שאוכלין אותו בקדו"ש אבל דבר שאין נאכל אלא ע"י הדחק לא מסתבר שהתורה תחייב לאכול בזמן מסוים כיון שיתכן שקשה לו עתה לאכול ורק כשיהי' שעת הדחק או צורך יאכלנה ולכן לא שייך לחייבו לאכול בשעת הביעור". ולפי זה הא דבמיני הצובעין יש דין ביעור אף שלא חזו לאכילת אדם כלל, הוא משום דחזו לעיקר שימושם לצביעה ושפיר שייך לחייב לבערם עד שיכלה לחיה. אמנם החזו"א כתב שם בהמשך דבריו לבאר הטעם דיש ביעור במין הצובעין אע"פ שאין נאכלים לאדם, "ומיני צובעין עדיף מעיקר הלוף דכיון דצביעה הוי תשמיש אדם בעינן להשוות החיה לאדם והלכך לא מצא התנא ממין הצובעין שא"צ ביעור אלא אותן שמתקיימין בארץ", ונראה מדבריו דיסוד דין ביעור הוא משום ששמיטת הארץ מחייבת שישתווה האדם לחיה השדה בהחוקתו בפירות השביעית ולכן כשכלה לחיה מן השדה יש דין ביעור על מה שבבית, וכל זה במינים המשמשים את האדם בשימושים עיקריים ובמיני האוכלין שמאכלן ערב, אבל מיני אוכלין שע"י הדחק אין החוקת האדם בהם כ"כ נחשבת לחייבו להשתוות לחיה השדה ולכן אין בהם ביעור. [ומבאר מנ' הביאורים האלו חקירה יסודית בעיקר דין ביעור בשביעית, האם הוא דין שבא מחובת שמיטת הארץ שהיא מחייבת שלא יחזיקו הבעלים בפירות יותר מחיית השדה ולכן כשכלה לחיה מן השדה מתחשב דין ביעור על הבעלים, או שדין הביעור תלוי בקדושת הפירות שביעית, שקבעה התורה שיהיו לסיים את קיום דין קדושת הפירות שביעית עד זמן הביעור. ואפשר לדון עוד, שענין הזמן שכלה לחיה מן השדה שתלוי בו הדין ביעור, חלוק ביסודו לפי ב' הצדדים הנ"ל, שאם הדין ביעור בא מחובת שמיטת הארץ שאין לאדם להחזיק בפירות יותר מחיית השדה א"כ זמן זה דכלה לחיה מן השדה הוא ה"סיבה" לדין ביעור, משא"כ לפי הצד שהדין ביעור הוא מחמת שנתנה התורה קיצבה לקיום דיני הפירות שביעית, דלפי"ז יש לומר דעיקר הדין ביעור תלוי בסיום עונת היבול של שנת השביעית שעד אז יש לסיים את קיום דיני הפירות שביעית, וזמן דכלה לחיה מן השדה הוא כ"סימן" בעלמא לידע מתי נגמר עונת יכול השביעית. והצד לומר שדין הביעור הוא ליתן קיצבה לקיום דין הפירות שביעית, אתי שפיר לפי השיטות שיש מצוה באכילת הפירות שביעית (מגילת אסתר בש' הרמב"ן), ולפי זה יש לדמות דין ביעור בשביעית לדין ביעור במעשרות ששם ענינו לקצוב את קיום גוף מצות המעשרות, אבל החזו"א נקט לדחות שיטה זו והרחיב בזה בדרך אמונה בביה"ל ריש פרק ה' דאין כלל מצוה באכילת פירות שביעית ויעו"ש, ומ"מ מתבאר בדברי הדרך אמונה הנ"ל שפירש שענין דין ביעור משום נתינת קיצבה לקיום דיני הפירות שביעית כדי שלא ישכחו ויכירו הכל שאוכלין אותם בקדושת שביעית. ויעויין בהמשך לדון עוד על פי דברים אלו (בהערות 12, 14, 17, 18)]

2 אמנם יעויין בסמוך (הערה 4) מדברי הדרך אמונה בציון ההלכה על הגירסא בתוס' שם.

3 ולשיטתם קשה מדוע חשיב זה "כלל אחר", והרי זה לכאורה רק סיום ופירוש למה שכבר נתבאר בכלל של משנה א', ובמשנה ראשונה ביאר דמכח קושי זה תפס הרמב"ם כשיטתו במשנה. וביישוב שיטתם בזה ביאר בתוס' אנשי שם, דהכלל במשנה א' הוא בחלות קדושת שביעית שזה רק בדבר הראוי למאכל אדם ובהמה וצביעה, והכלל במשנה ב' איירי בדין ביעור, ומה שכתב דיני ביעור במשנה א' אגב גררא

ביאורי שביעית

פרק ו' משנה ב'

וְהַחֲלִיצִין, וְהַתְּכַרְהִי. וּמִמֵּין הַצּוֹבְעִין, הַפּוֹאָה
וְהַרְכָּפָא, יֵשׁ לָהֶם שְׁבִיעִית וְלִדְמִיהָ שְׁבִיעִית,
אֵין לָהֶם בְּעוֹר וְלֹא לִדְמִיהָ בְּעוֹר. רַבִּי מֵאִיר

אומר, דְּמִיָּהּ מִתְּבַעְרִין עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה.
אָמְרוּ לוֹ, לָהֶן אֵין בְּעוֹר, קָל נֶחֱמָר לִדְמִיָּהּ

הרמב"ם אתי שפיר בפשיטות, כיון דביאר התנא עתה עניין נוסף על הכלל של תחילת משנתו כאמור, ולכן הוצרך לשנות ולבאר כלפי זה את הדין. **רבי מאיר אומר דמיהם מתבערין וכו'.** "וטעמא משום דפרי עצמו מינכר ולא אתי למעבד ביה סחורה אבל בדמים לא מינכרי ואתי למעבד ביה סחורה" (ר"ש ורא"ש)¹⁴ והראב"ד ביאר בטעם ש"ר"מ "והטעם מפני שאינם מתקיימין והולכין בדמים לחומרא"¹⁵ (השגות פ"ז ה"ד) **ע ד ראש השנה.** "צריך שיהיה מבוערין וישתדל בהן לאוכלן עד ראש השנה של שמינית דמשם ואילך צריך לבערם ולהפקירם לכל העולם" (ר"ש). "וטפי הוה ניחא אי הוה תני מתבערין לאחר ראש השנה" (רא"ש)^{16, 17} ובתוספתא (פ"ה ג') קטני "מתבערין בראש השנה"¹⁸. **אמרו לו להן אין בעור קל וחומר לדמיהן.**¹⁹ (בתוספתא שם) קטני דאיהדר להו ר' מאיר מחמיר אני בדמים מן העיקר שהשמן של שביעית מדליקין בו מוכר ולקח בו שמן אחר אין מדליקין בו" (ר"ש)²⁰.

(רע"ב) **והחלביצין.** "מפרש בירושלמי ביצי נץ החלב והם השרשים דומין לביצים". (ר"ש) **והרכפא.** "הן עקרין שחופרין מן הארץ ושולקין אותם ושותים אותן ומי שיש לו תולעים בבטנו ימיתם". (רא"ש) **וממין הצובעין הפואה והרכפא.** אינו מפרש כל מה שנכנס בכלל ההוא (פירוש, ב"כלל אחר" של תחילת משנתו) אבל הוא תחלת הדבר כפי מה שאומר וכו'. "פיהמ"ש (הרמב"ם)⁹. אבל לשיטות שאר הראשונים הוא המשך אחד בפירוש הכלל של משנתו. **יש להם שביעית ולדמיהן שביעית אין להם בעור ולא לדמיהם בעור.**¹⁰ "דאינו חייב לבערן כשאר כל הפירות אלא אוכל לאחר הביעור"¹¹, ומן הצובעין צובע לעצמו אף לאחר שביעית אבל לא בשכר ולא לסחורה ולא לאיבוד וטעמא כדמפרש בפרק בא סימן דרחמנא אמר כלה לחיה בשדה כלה לבהמתך מן הבית והני¹² לא כלו להו דמתקיימין בארץ" (ר"ש) "שאין כלים מן השדה בימות הגשמים"¹³. (ר"ש) נדה נ"א (ב') **שם.** צ"ב כפילות התנא בזה, ויש לבאר "דמשום פלוגתא דרבי מאיר הדר תני יש להן וכו' ולדמיהן וכו', דעלה קאי שפיר טפי רבי מאיר אומר דמיהן וכו'". (תוי"ט) ולשיטת

תימצי של ביעור שוב כבר אין דין ביעור, ויעויין.

11 לשון הר"ש צ"ב דהא מיידינן במינים שאין כלים ואיזה זמן שלאחר הביעור שייך בהם, ובפשטות י"ל דכונת הר"ש לאחרי הזמן שהיה ראוי להיות בו דין ביעור. [ואפשר לומר דכונתו לאחר שיכלו לחיה מן השדה והיינו לאחר זמן רב, וכשי" החזו"א שהובאה (בהערה 10), אבל יקשה לפי המקדש דוד (שם) דע"י היבול המתחדש חשיב שלא כלה לחיה, ויתכן לבאר בדברי הר"ש דלאחר הביעור היינו לאחר ראש השנה שהוא סיום שנת השביעית, שאילו היה בהם דין ביעור היה זה בראש השנה כיון שלא שייך בהם זמן אחר, וקמ"ל מתניתין דגם אחר ראש השנה אין בהם דין ביעור, והכי משמע מהמשך לשון הר"ש כלפי מיני הצובעין "לאחר שביעית". [ובזה יבואר אף בדברי הרמב"ם (פ"ז הי"ג י"ד) דנקט זמן דראש השנה גבי הני דאין להם ביעור, שהדברים שאין שייך בהם זמן דכילוי לחיה מן השדה הוי ראש השנה הזמן ששיך שיהיה בו דין ביעור וכשמשימעים שאין בהם דין ביעור עומד חידוש זה כלפי ראש השנה, (ויעויין להלן הערה 18)].

12 מדברי הגמ' האלו תמה המהר"י קורקוס על ש' הרמב"ם שפירש דהני דעיקר לוף השוטה וכו' אינם מתקיימין בארץ, והגמ' בנדה ה"ל מיידי במינים דעיקר לוף שוטה ועל זה מבארת ד"לא כלו להו", ותייץ דצ"ל שהרמב"ם גרס שם דקאי על הפואה והרכפא. ובמרכבת המשנה ביאר דלעולם אי"צ לשבש הגירסא, ואף דהני מינים להרמב"ם מתקיימים בארץ אפשר להגדירם ש"לא כלו להו" כיון שאינם ראויין לבחמה וחיה, [וזהו לפי שיטתו בביאור ש' הרמב"ם דמיידינן בהני מינים שעומדים לכבוסה וכו"ל (בהערה 1), אבל לשי' פאת השולחן והחזו"א ה"ל בשי' הרמב"ם ל"ש לפרש כן].

13 הנה בדין כלה לחיה מן השדה, מבואר בתו"ט (פ"ט מ"ז) דזה תלוי רק באכילת החיה ממש ולא במה שנפסד ונרקב מה שבשדה. ובמשנה ראשונה שם משיג עליו, ואחת מהוכחותיו היא ממשנתו מדחילקו במין הצובעין לעניין מתקיים בארץ בין איסטים וקוצה לפואה ורכפא, והרי הם אינן נאכלין ע"י חיה וא"כ איך שייך כילוי אם לא ע"י הפסד וריקבון, ולכן מבאר דחשיב שכלה לחיה בתריוויהו הן ע"י שנפסד מעצמו והן ע"י שהחיה אוכלת. אבל במקדש דוד (נ"ט ב') נוקט דתלוי רק בזמן שנפסד מעצמו שנושר ונרקב אבל מה שהחיה כילתה. מה שבשדה לא מחשיב זמן הביעור משו"כ, ומוכיח ממשנתו דביארה מינים שאין מתקיימים בארץ, ופירש"י בנדה דהנך מינים לא כלו בימות הגשמים, ואם מה שהחיה אוכלת מחשיב זמן הביעור א"כ שייך אף בהם ביעור ע"י אכילת החיה, אלא מוכח דתלוי דין ביעור רק במה שנרקב ונפסד מאיליו, ולכן מינים שבימות הגשמים לא נפסדים מאליהם חשיבי מתקיימים בארץ ואין בהם דין ביעור. [ויעויין במשנ"ת (בהערה 1) לחקור ביסוד דין ביעור בזמן דכלה לחיה מן השדה, האם זה משום דבעינן שאכילת האדם תהא שוה לאכילת החיה, או דהוא דין דקיום דין אכילת הפירות נמשך עד זמן שכלה לחיה, ולכא"ו תתי"ט א"ש טפי כהצד דבעינן אכילה השוה לחיה, ועל כן אכילת החיה מהני להביא לזמן הביעור, אבל המקד"ד א"ש טפי כהצד דקיום דין אכילה נקבע עד זמן שכלה לחיה, ובהו י"ל דרך כילוי שחל ממילא הוא מהוה את סוף זמן אכילה, ולא אכילת החיה. וצ"ע.]

14 החזו"א דן דהרמב"ם ס"ל, "דר"מ דאמר דמיהן מתבערין היינו דמיהן של פואה ורכפא, אבל אותן שא"צ ביעור משום דלא אמרה בהן תורה ביעור מודה ר"מ בדמיהן, ואפשר דבכולהו פליג ומשום שדמי שביעית אינו ניכר מהיכן באו וכיון שנוהג בהן קדושת שביעית אם יאכלם לעולם יאמרו שדמי שביעית אין מתבערין וכמו שפירש"י והלכך לעולם הדמים מתבערין אחר ר"ה" (פ"י י"ג ס"ט), ויעויין שם שמיסך לדקדק מהרמב"ם דרבי מאיר פליג גם על המינים שאין להם ביעור. [אמנם במרכבת המשנה נוקט כצד הראשון של החזו"א דלשיטת הרמב"ם ר"מ לא פליג אשאר מינים כמו עיקר הלוח וכו'.

[הנה לכאורה אם טעם שיטת רבי מאיר הוא כדפירשו הר"ש והרא"ש משום חשש שיבואו לעשות סחורה בדמים, אז פשוט שמודה רבי מאיר בהני דעיקר לוף וכו', שמאחר שיש בהם קדו"ש ואסורים בסחורה כשאר פירות שביעית א"כ גם בהם יש לחוש ויש לחייב דמיהם בביעור. וא"כ מה שדנו החזו"א והמרכבת המשנה דרבי מאיר מודה במינים דעיקר הלוח וכו' היינו דטעם שיטתו אינו משום חשש בעלמא אלא מעיקר הדין, ואף אם נאמר דהוא דין מדרבנן אבל עכ"פ אינו משום חשש בעלמא שיבואו לעשות סחורה בדמים אלא שראוי לנהוג דין ביעור בדמים על אף שהם חליפי מינים שאין להם ביעור.

ולכאורה ביאור הדברים, דהני מינים שאין בהם דין ביעור משום שמתקיימים בארץ חשיב שבצעם הם בתורת ביעור ורק שאין בהם היכי תימצי לחלות דין ביעור כיון שלא כלו לחיה, ולכן בדמיהם שפיר יש לנהוג דין ביעור, משו"כ בהני מינים דעיקר הלוח וכו' לשיטת הרמב"ם דאף שיש בהם היכי תימצי לדין

ביעור דהם כלים מן הארץ מ"מ "לא אמרה בהן תורה ביעור" בזה יש לומר דדמיהם לא חל בהם דין ביעור. [ויש לעיין לפי ב' הצדדים שנתבאר (הערה 1) ביסוד דין ביעור ותלייתו בכילוי לחיה מן השדה, מדוע חשיב מה שאין דין ביעור משום שלא כלה לחיה פחות הפקעה מתורת ביעור מאשר הנך מינים דעיקר הלוח וכו'. וכן לפי ביאור הדרך אמונה ה"ל (שם) בטעם מה שאין ביעור באלו המינים דעיקר הלוח וכו' דהוא משום דאין שייך לחייב לאכול ע"י הדחק, יש לעיין אם אפשר לומר דחשיב משום כך הפקעה מעיקר תורת ביעור.]

15 צ"ב מדוע בפירות עצמם לא צריך לחוש ג"כ משום כך שפעמים שאינם מתקיימים, ויעויין.

16 ובמשנה ראשונה נראה שפירש בדברי רבי מאיר עד ראש השנה שהכונה היא שמתבערין מיד כשקיבל לידו הדמים, יעוי"ש.

17 הנה הרמב"ם (כפ"י ה"ג) כתב לדין משנתו "ואם היה מתקיים בארץ כגון הפואה והרכפא ממין הצובעין אע"פ שיש לו שביעית ולדמיו שביעית אין לו ביעור ולא לדמיו ביעור שהרי מתקיים בארץ אלא נהנין וצובעין בו עד ראש השנה", והראב"ד השיג עליו דנמצא פסקו דלא כר"מ ודלא לחכמים, והיינו דהרי גם לר"מ רק לדמים יש ביעור בראש השנה ואילו הרמב"ם הוסיף שגם לפירות עצמם יש ביעור בראש השנה. ויעויין חזו"א (י"ג ט"ט) שכתב להגיה הגירסא ברמב"ם "אחר ראש השנה". ובשושנים לדוד וכן הסכים בפאת השולחן להגיה ברמב"ם באופן שפוסק כשיטת רבי מאיר יעויין שם. ויעויין מקדש דוד (נ"ט ב') שביאר בשי' הרמב"ם על פי חידוש שמיסד מדברי רש"י בסוכה דאף הנך מינים שאין להם ביעור יש לאכלם עד ראש השנה דשמינית, כדי שלא יעבור על איסור סחורה, ויעוי"ש, אמנם אף זה דחוק בדברי הרמב"ם כדפשטות עיקרו בא כאן להשמיע את החילוק בדין ביעור והיה ראוי טפי שיכתוב בהדיא את עיקר הדין דאין ביעור ושירי לאחר ראש השנה. והמהר"י קורקוס והכ"ס מפרשים הרמב"ם כפי הגירסא שלפנינו, דלעולם כוונתו עד ראש השנה ועד בכלל, ומה דנקט לשון זו הוא "משום דר"מ נקט במילתיה מתבערין עד ר"ה כלומר שצריך לבערם קודם ר"ה לכך כתב רבינו שאינו כן אלא נהנין עד ר"ה שהרי לא כתב מתבערין עד ר"ה כלשון ר"מ אלא נהנין וצובעין וכו'". [וצ"ב בדברי המהר"י קורקוס והכ"ס, דלמה נקט הרמב"ם דוקא את הלשון של רבי מאיר, ולכאורה אם נאמר ביסוד דין ביעור דהוא משום דהוא משום שקיום דין הפירות שייאכלו עד זמן הביעור, וכמו שהובא לעיל (הערה 1) מהדרך אמונה (פ"ז הי"ד בביה"ל), יש לבאר לפ"ז דאכילת פירות שביעית במשך כל השנה חשיבא קיום דין ביעור, וזהו עיקר עניין הביעור שסיימו את יכול השביעית כדינו עד סיום זמן השביעית, ולפי"ז יש לבאר דבאמת לשון דר"מ "מתבערין עד ראש השנה" מיושב היטב, ואתי שפיר ביאור המהר"י קורקוס והכ"ס מ"ש בשי' הרמב"ם, דר' מאיר לא אמר נהנין וצובעין עד ר"ה אלא "מתבערין" עד ר"ה, אבל לחכמים שאין במינים אלו כלל דין ביעור, וכמו שביאר הדרך אמונה שם דכיון שאינם נאכלים אלא ע"י הדחק, א"א שיהא דינם שייאכלו בתוך זמן הביעור, א"כ אינם "מתבערין" כלל אלא נהנין וצובעין עד ר"ה, והיינו דזה הנאה בעלמא בלא שום ביעור. (וע"ע ברמב"ם פ"ז ה"ו דחבית שהתחיל בה הכל כמבוער, וכן שם ה"ח דמשמע דחלוקת ג' סעודות חשיב ביעור.)

ועויין בדברי רש"י בסוכה (מ' ב' ב"ה) שמה יגדל מהם, שמבאר סיבת החשש שיגדל עדרים מקדושת שביעית "וגבי שביעית נהנה מזה להתעשר והתורה אמרה ולא לסחורה אלא להפקיר ולבער בשביעית עד שלא תכלה לחיה מן השדה הוא זמן ביעור לפירות ולדמיהן", ומבואר בזה שרש"י השתמש בהגדרה של ר"מ כאן "מתבערין עד ראש השנה" כביאור פשוט לכלל דין ביעור בשביעית. ויעויין שבת הלוי (ח"ד ר"ב אות ג') מה שכתב בשי' רש"י (שם).

18 הנה בדין זמן הביעור של דמים בשאר מינים שיש להם ביעור, בתוס' בנדה דף ח' משמע דסברי שזמן ביעורם בראש השנה, וביאר בערוך לנר שם דסברי שעד כאן לא פליגי חכמים על דברי ר"מ במשנתו אלא בדמים של מינים שאין להם ביעור כלל, אבל בדמי פירות שיש להם ביעור מודים חכמים לר"מ דהוה הוא בראש השנה, וכן נקט הר"ש סיריליא (במשנה א'), אבל בדברי הרמב"ם (פ"ז ה"ו) מבואר דביעור הדמים הוא כפי זמן הביעור של הפרי שבאו מכוחו, ויעויין מש"כ בדרך אמונה בביה"ל שם.

ולשי' תוס' דחוק מדוע ר"מ פירש בדבריו כאן את הזמן של ראש השנה, שאם רצה להשמיע דין זה שזמן הביעור דמים הוא בראש השנה הרי זה דין מוסכם לכ"ע ויש לבארו במשנה א' כשהעמיד התנא דין הביעור לדמים. וצ"ב ש' התוס' דלכאורה מהיכי תיתי להפריך דין הדמים שיהיה זמנם בראש השנה

המשך בעמוד כ'

א. דמי שביעית

פרי שביעית שנמכר תמורת דמים או שהוחלף תמורת מיני מאכל, חלים על הדמים והחליפין דיני

קדושת שביעית כמו הפרי. הדין נזכר במשניות בפירקין ובפ"ח י"ש לו שביעית ולדמיו שביעית, ובע"ז נד: ילפי' ליה מדכתיב גבי יובל [ששווה בכמה עניינים לשביעית] כי יובל וגו' קודש תהיה, מה קודש תופס את דמיו אף שביעית תופסת את דמיה. ואף שבשאר דיני קודש הקדושה עוברת לדמים והפרי עצמו יוצא לחולין, אך בשביעית אף שהדמים נתפסים בקדושה גם הפרי נשאר בקדושתו דכתיב 'תהיה' בהוייתו תהא. ואם קנו בדמים בשר, עוברת הקדושה מן הדמים לבשר והדמים יצאו לחולין. קנו בבשר דגים, עוברת הקדושה לדגים והבשר יצא גם הוא לחולין, נמצא שהקדושה עוברת תמיד לפרי האחרון ופרי שביעית עצמו לעולם אסור (פ"ח מ"ז ובע"ז נד:).

יסוד קדושת דמי שביעית - בע"ז נד: מבואר שדמי ע"ז וחליפיה וחליפי חליפיה כולם אסורים דכתיב בה' והיית חרם כמוהו' כל שאתה מהיה ממנו הרי הוא כמוהו. הנה לפי"ז דין קדושת דמי שביעית לא מצינו לו חבר בשאר דיני התורה, דבשאר דיני קודש הקדושה עוברת לדמים והפרי יוצא לחולין, בע"ז היא וחליפיה וחליפי חליפיה כולם אסורים, ושביעית הוא דין ממוצע - הפרי ראשון ואחרון אסורים והאמצעיים מותרים. [אמנם בגמ' נחשבים שביעית וע"ז שני כתובים הבאים כאחד ותמהו כל הראשונים הרי חלוקים בדיניהם].

בתור"ד (קידושין נו.) מבאר החילוק בין ע"ז לשביעית, דבע"ז נאמר דין אחד על הפרי וחליפיו יחד 'והיית כמוהו' היינו שהפרי וכל מה שאתה מהיה ממנו אסור כמותו, ואילו בשביעית נאמרו בפסוק שני דינים 'קודש תהיה' - תיבת 'קודש' קאי אדמי שביעית שדינם כהקדש שאחרון אחרון נתפס וראשון ראשון יוצא לחולין, ותיבת 'תהיה' בהוייתו תהא קאי אפרי עצמו שנשאר לעולם בקדושתו.

בביאור החידוש דשביעית שנאמרו בה שני דיני קדושה לפרי ולדמים [ולכן אחרון אחרון נתפס ופרי ראשון לעולם אסור], ידוע לבאר שקדו"ש אינה הפקעת הפירות מחולין והעמדתם לגבוה, אלא היא ניהוגי קדושה הקיימים בעצמות הפירות שגדלו בשנה השביעית וממילא לא שייך שתפקע הקדושה מהפרי. ובאמת לפי"ז אין ראוי כלל שתחול קדושה בדמי שביעית שהרי אין כאן ממון גבוה שניתן לחלל דמיו מפרי לפרי, אעפ"כ הדמים קדושים דאל"כ תהיה כאן סתירה לדין ההפקר, שהרי פרי השביעית הפקר הוא וניתן להחזיקו רק בתורת נוטל מן ההפקר, ואם המוכרו יקבל תמורתו ממון חולין נמצא ש'תירגם' את פרי ההפקר להרווחת ממון, והוא סתירה לקדושת השביעית. ולכן רק פרי אחרון אסור שהרי רק האחרון נשאר ביד המוכר והוא הרווחתו, [דאם מכר הפרי תמורת בשר הבשר אצל המוכר, לקח בבשר דגים יצא הבשר יצא מרשותו ורק הדגים אצל המוכר וכן הלאה, נמצא שאם פרי האחרון שהוא ביד המוכר יישאר בקדושתו לא יהיה למוכר רווח ממון מן הפרי. ויובן יותר עפ"י יסוד האחרונים שקדו"ש יסודה בדין ההפקר וממנו נובעים דיני הקדושה].

ביראים (קנח) ובסמ"ג (עשה קמו) חידשו שדין דמי שביעית הנלמד מ'קודש תהיה' האמור ביובל, הוא כדעת התנאים ששביעית תלויה ביובל ובזמן שאין היובל נוהג אין השביעית נוהגת מדאורייתא, נראה מדבריהם שלתנא ששביעית אינה תלויה ביובל אין קדושה לדמי שביעית.

ב. קדושת החליפין שווה לקדושת הפרי

דמי וחליפי פרי השביעית שווים בדיני קדושתם לפרי ראשון, ומצינו בזה כמה חידושי דינים בירושלמי כאן כדלהלן.

החליף יין בשמן - איתא בירושלמי דהחליף יין שביעית בשמן שישית חל על השמן דין קדושה כיון, ולכן אף ששמן שביעית מותר בסיכה והדלקה, שמן זה אסור בסיכה והדלקה כהיין שממנו קיבל את הקדושה. בבית רידב"ז (ה' י"א) מבואר שהוא מדאורייתא וכ"כ החזו"א (סי"ג סק"ד) שהוא מדינא. ותמהו האחרונים הרי היין נאסר בהדלקה מפני שהוא מפסידו ולמה ייאסר השמן בהדלקה הרי אין בהדלקתו הפסד. בתורת זרעים ביאר [וכ"כ בפרי שמואל ס"ד בשם הגרי"ז] שפרטי דיני הקדושה של כל פרי הם עצם דין הקדושה שבו, וכיון שבין יין ואיסור הדלקה חל דין זה גם בחליפיו. אכן בקה"י (סי"ט סק"ג) ביאר שהשמן אסור בהדלקה משום שאם נתירו נמצא שחמת המכירה ניתוסף אצלו שימוש שלא היה לו ביין ואסור משום סחורה. בתורת הארץ (ח' נ') נקט בדעת הגר"א שאיסור השמן בהדלקה הוא רק מדרבנן. אם החליף שמן שביעית ביין שישית פשוט שהיין אסור בהדלקה שהפסד הוא לו.

החליף מאכל אדם במאכל בהמה - עוד בירושלמי דהחליף מאכ"א במאכ"ב חל על המאכ"ב חומרת מאכ"א ואסור להשתמש בו למלוגמא לאדם, דלא כדין מאכל בהמה שמותר במלוגמא לאדם. בתורת זרעים כתב שבציוור ההפוך היינו שהחליף מאכ"ב

של שביעית במאכ"א של שישית יחולו על המאכ"א קולי מאכ"ב ומותר במלוגמא לאדם, ולא דמי להחליף שמן ביין שהיין אסור בהדלקה דשם הוא מפסידו, אך כאן מלוגמא אינו הפסד למאכ"א ומותר דין מאכ"ב שממנו קיבל הקדושה, והיינו לשיטתו שהחליפין מקבלים את כל דיני הקדושה של הפרי.

שמן דמי שביעית בהדלקה - עוד בירושלמי דשמן שנקנה בדמי שביעית אסור בהדלקה אף ששמן שביעית מותר בהדלקה. בר"ש כאן מבאר שרבנן החמירו בשמן של דמי שביעית דפרי עצמו מינכר שהוא של שביעית וינהג בו בקדושה אך בדמים חיישי' שלא ינהגו בקדושה, ומלשון הרמב"ם פ"ה ה"ח נראה קצת שהוא מדינא, ויש מבארים שלהרמב"ם לא ניתנו דמי שביעית אלא לאכילה בלבד [ועיין קר"ס], ובאו"ש ביאר דניתנו פירות שביעית לקנייה מועטת לצורך אכילה אך כשקונה להדלקה חשיב סחורה.

החליף שמן בשמן - עוד בירושלמי דהחליף שמן שביעית בשמן שישית נאסרו שניהם בהדלקה, וגם זו גזירה דרבנן כמבואר בר"ש שיטעו בין השמנים. בר"ש סירילאו הוסיף בביאור הגזירה, דניתן למכור פירות שביעית לצורך קניית פירות לאכילה, אך כאן שלא הרויח מאומה בהחלפת השמן תמורת השמן לכן קנסוהו, א"נ אנו סהדי שהייתה לו כאן איזו הרווחת ממון לכך קנסוהו. לדעת מהר"א פולדא והפנ"מ שמן הראשון של שביעית מותר בהדלקה ומה שאמר הירושלמי ששני השמנים אסורים איירי בשניים שהחליפו שמני שביעית זה עם זה ונעשו שניהם דמי שביעית זל"ז. לגירסת הגר"א בירושלמי אדרבה שמן שנקנה בסתם דמי שביעית אסור בהדלקה, אך שמן שהוחלף תמורת שמן שניהם מותרים בהדלקה, דלא יהיה חמור מן הפרי הראשון שממנו קיבל את הקדושה.

ג. ביעור בדמי שביעית

כשם שצריך לבער פירות שביעית מרשותו כשכלה מין זה לחיה שבשדה, כך את דמי פירות שביעית צריך לבער, כמבואר במשניות בפירקין 'יש לו ביעור ולדמיו ביעור'. מיני צמחים שאינם כלים מן השדה ואין להם ביעור, גם לדמיהם אין ביעור כך דעת חכמים במתני', ור"מ פליג דיש להם ביעור והוא מדרבנן (ר"ש רא"ש רע"ב גר"א) משום שאין היכר בדמים שבאה קדושתן ממין שאין לו ביעור (חזו"א סי"ג סק"ט). וברש"ם ביאר שדמים חשיבי לעולם יש להם ביעור כיון שניתן לקנות בהם דברים המתכלים, ע"ע השגת הראב"ד פ"ז ה"ד.

זמן הביעור של דמי שביעית - דמי מינים שיש להם ביעור זמן ביעורם כזמן הביעור של הפרי - רש"י ע"ז נד: ורמב"ם פ"ז ה"ז וכן הורה החזו"א (סדר השביעית לר"ז שפירא י'). אכן במינים שאין להם ביעור דלר"מ יש ביעור לדמיהם, זמן הביעור הוא בר"ה של שמינית כמבואר במשנתנו. ובתוס' נדה ח. מבואר דאף חכמים מודו לר"מ דבמינים שיש להם ביעור, זמן ביעור דמיהם בר"ה ולא בשעת הביעור של הפרי [דלא כרש"י והרמב"ם הנ"ל], כך פ' רש"ם (מ"א) והערול"נ בשיטתם, ע' דרך אמונה פ"ו ה"ז מה שתמה.

במשנ"ר תמה מה ענין ר"ה של שמינית לביעור הדמים, ולכן חידש דר"ה לאו דווקא אלא כוונת ר"מ מיד, וכ"כ בתוס' אנ"ש. ויש ליישב (עפ"י דרש"י סוכה לט.) דכל מין אסור להחזיקו ברשותו אלא לאכילה מיידית בשביעית ולא להצניעו לשמינית והוא יסוד דין ביעור, וגמר שנה השביעית של כל מין הוא כשכלה גידולו השנתי מן השדה, אך דמים שאין להם שייכות לגמר הגידול בשדה, שנה השמינית שלהם מתחלת בר"ה וזהו זמן ביעורם.

ד. קדושת סתם דמים שבשוק

סתם דמים שבשוק אין לחוש שמא דמי שביעית הן דאולי' בתר רובא שאינן קדושים וכל דפריש מרובא פריש, חזו"א (ס"י סק"ז) עפ"י הר"ש סירילאו. אמנם בחנות שידוע שקונים בה פירות שביעית יש לחוש לעודף שהוא קדוש ואינו בטל ברוב. במנח"ש (ח"א סמ"ה) ובמנח"י (ח"א סק"ט) העלו בזה צדדים להקל, אך למעשה במנח"ש כתב דראוי לחללו על מאכל ולאוכלו בקדושה, ובמנח"ש כתב שיכול לקבוע שהעודף שמקבל יחולל על המטבע שנתן, כלומר דאם צריך לשלם ד' שקלים ונתן מטבע של ה' שקלים יכוון שהמטבע של השקל שמקבל כעודף יחולל על השקל המיותר שבמטבע של ה' שקלים שנתן למוכר. [ומטו בשמיה שא"צ לומר למוכר אלא סגי במחשבה. ויל"ע מדוע צריך כוונת חילול ולמה לא יחול מאליו כדן לקח בבשר דגים שהקדושה עוברת לדגים כמו"כ הכא תישאר הקדושה ביד המוכר, אכמ"ל בסוגיית חילול ויתבאר בס"ד במקומו].

פירות שביעית

מתורתם של הרבנים הגאונים שליט"א

הגאון ר' זלמן לייב מוילעס שליט"א - בארא פארק

אי יס מצוה באכילת פירות שביעית, ואי יס בהן קדושה, ואי יס איסור לנהוג בבזיון, וגדר איסור הפסד פ"ש והפסד תרומה ומעשר שני, ואי מותר לגרום הפסד לתרומה ופ"ש כגון שמניח במקום שירקבו או ייש חיוב לאוכלן שלא יופסד, ואי מותר מה הגדר של גרמא, ואי יס חיוב להציל מהפסד כגון אם הילדים משליכין אותן אי יס חיוב למחות בידן, ודבר שאסור בהנאה כגון ספיחין אי יס איסור הפסד.

(א) בר"ש הביא הירושלמי דהקשה האיך שייך שיחליף אוכלי אדם לאוכלי בהמה דאסור להחליפה, ותי' דמתחלה היה מאכל אדם אבל אין טוב כ"כ לאכול, והיה מעלן על הגג ונתייבש מאיליו ונעשה מאכל בהמה, ובמהרי"ט ח"א סי' פ"ג הוכיח מכאן דמותר לגרום הפסד לפ"ש, ועיי"ש מה שהביא מפ"מ"ש ומהרמב"ם ולפ"ז נראה דודאי ליכא חובה לאכול פ"ש, דאם יס חובה בודאי אסור להשהותן שלא יבא ליד הפסד.

וברמב"ן בסה"מ בשכחת העשין מצוה ג' כ' דלאכלה ולא לסחורה הוי מצות עשה והשיג על הרמב"ם דהשמיטו, וכן השיג שם על הרמב"ם דהשמיט ג' כ' אכילת תרומה ומע"ש ולא כ' דהוי מצוה.

ובמגילת אסתר נראה שם דלד' הרמב"ם ליכא חובה לאכול פירות שביעית, ולד' הרמב"ן יס חובה, והביא שם הירושלמי והתוספתא פ"ח ה"ב דמאכל שאינו ראוי לאדם אין חובה לאוכלן ומשמע דדברים שראוין לאכילה יס חובה לאוכלן וזה ראייה לפי' הרמב"ן, ועיי"ש שם דלהרמב"ם החידוש של הירושלמי הוא זהו גופא דאין חיוב לאכול פירות שביעית אף אם יפסד דאין מצוה לאוכלן שלא יבא ליד הפסד, ובדברים דראוין לאכילה ליכא חידוש זה דאם הוא לא יאכלם אחר יאכלם.

(ב) זכ"ב במהרי"ט אלגאזי חלה או' ב' דלד' הרמב"ן דמנה לאכלה למצות עשה יס מצוה באכילת פירות שביעית והוא חובה ואמרין ביה עשה דוחה לא תעשה, ולפ"ז יס ברכה על אכילתה כמו בתרומה כמש"כ הרמב"ם סוף ה"ת, אבל לדעת הרמב"ם בודאי אין מברכין.

ואף דעל אכילת תרומה מברכין, ואף דלהרמב"ם ליכא מצוה כעז"ל כמש"כ במנחת חינוך בסוף הספר, דהא דמברכין על תרומה הוא משום דמקרי עבודה ואכילתן הוא חלק מעבודה כמשנ"ת בפסחים, ועיי"ש בצ"ח ביצה כ' ע"ב וגם מע"ש הוי מצוה כמבואר בגמ' סנהדרין ועיי"ש בדרך אמונה דהוכיח דמברכין על מע"ש אבל לא יישבו לדעת הרמב"ן אמאי בירושלמי כאן נראה דמותר ליקח פירות שביעית ולהניחן על הגג אף שבודאי יופסד.

(ג) ובמקדש דוד סי' נ"ט או' ה' כ' כן בדעת הרמב"ן דיש מצוה לאוכלן וכ' דאף לד' הרמב"ם דליכא מצוה באכילה יס מצות אכילה שלא יבא ליד הפסד ויש חיוב להצילה, והביא ראייה מהירושלמי ומתוספתא הנ"ל דמשמע דיש חיוב לאכול דברים שראוין לאכילה

והביא מהתוספתא והובא בהרמב"ם פ"ה ה"ה דכ' דאם הלכה תחת הבהמה אין מחויבין להחזירה משום שנאמר ולבהמתך ומשמע דבלא זה הוי חיוב להצילן וע"כ משום דיש איסור הפסד וכ' דהא דבירושלמי כ' דמותר להעלותן לגג הוא משום דזה יפסד בטבע ולא ע"י סיבה וגם בתרומה אין חיוב להציל רק מדברים שע"י סיבה ולא הפסד שהוא בטבע וע"כ דאם יס חובה להצילן אמאי מותר להעלותם לגג הלא אם יאכלם לא יופסד

(ד) ובחזו"א סי' י"ד סק"י כ' לדבר פשוט דאין חיוב להצילה מהפסד, והביא ראייה מהירושלמי כאן דאין איסור לגרום הפסד לפירות שביעית ולכן מותר להעלותם על הגג, וכ' דאין שום חיוב להציל פירות שביעית שיבא ליד אכילה ובד' הירושלמי דפ"ח פ' כעין שם המגילת אסתר ונראה משיטתו דאף דבתרומה מעיקר הדין לא הוי חיוב להצילן, וגם הוי מותר לגרום להן הפסד רק משום בזיון אסור

ועוד כ' שם דאף לדעת הרמב"ן אין מצוה באכילתן והא דכ' דהוי מצות עשה הוא רק על איסור סחורה, ועיי"ש שם באו' הקודם שהביא ד' המג"א והשיג עליו, אבל לא יישב ד' הרמב"ם דמשמע דאם הבהמה אוכלן לולי הקרא היה החיוב להציל.

ועוד צ"ב דאיתא בתוספתא פ"ד ה"ד והובא ברמב"ם פ"ד ה"ד דעייירות א"י הסמוכה לספר מושיבים עליהם שומר שלא יבזו גוים ויבזו פירות שביעית, וכ' שם הרדב"ז משום דפירות שביעית יס בהם קדושה הרי דיש חובה להצילן.

(ה) ובדרך אמונה שם ובביה"כ' בשיטתו דלולי הקרא אם יס בהמה שאוכלם יס חיוב להצילם, אבל בסתם אם נרקבין מאיליהן אין חובה להצילן דליכא בזיון בזה וכ' שם דאם הוא מונח במקום שדורסין בני אדם יס חיוב להצילם ולפ"ז אם ילדים משליכין אותן יס חיוב להצילם אף לשיטת החזו"א, וכ"כ בד"א אבל בצה"ל בשם החזו"א, שהוא רק משום חינוך דבאמת הוי גרמא, ועיי"ש שם שחילק ע"ז בביה"ל

ואפשר לבאר הסברה דגם בפירות שביעית יס בהם משום בזיון קדשים כ"ן להדיא ברדב"ז הנ"ל, וכ"כ במהרי"ט שם דאיסור של פירות שביעית הוא משום הקדושה, ועוד איתא בתוספתא דאסור לסוך במרחץ, וגם ה"ר כ' דזה הטעם דאין מוכיזין פ"ש במדה ומשקל, וע"כ אם אחרים מפסידין אותן יס חיוב להצילם משום בזיון קדשים אבל אם נפסד מעצמן אין בזה בזיון.

(ו) אבל צ"ב מש"כ החזו"א דגם בתרומה מותר לגרום להם הפסד דמבואר בגמ' פסחים ט"ז ע"א דיש חיוב להצילה מטומאה וגם אסור אסור לגרום להם טומאה ובפשטות מבואר בגמ' פסחים דהוא איסור דאורייתא מצד משמרת, ועיי"ש שם בקוב"ש דכ' דאף למאן דמתיר גרמא, הוא רק משום דליכא משמרת משום דאינו ראוייה לאכילה

ואם נאמר דהחיוב משמרת לא קאי רק על טומאה ולא על כל הפסד א"ש, אבל בתוס' פסחים י"ג ע"א נראה דנסתפק בזה, ועיי"ש בשר"ת אבנ"מ ובאבנ"ז דנקטו לדבר פשוט דיש איסור הפסד בתרומה ואסור מטעם משמרת.

(ז) וכן נראה להדיא בגמ' סוכה דאסור ליטול אתרוג של תרומה ומע"ש למצוה מפני שמפסידה במשמוש היד, ורש"י פי' משום משמרת תרומותיו ונראה להדיא שיש איסור הפסד אף בלא טומאה וצ"ב על תוס' שנסתפק בזה

וצ"ל דקשה כמו שהקשה בטל תורה, דכמה משניות וגמרות יס דאיסור הפסד בתרומה ובמע"ש כגון בגמ' זבחים ע"ז ועוד כמה מקומות ומה הספק של התוס' וע"כ דספיקו של תוס' אי האיסור משום משמרת או שהוא האיסור משום בזיון קדשים, וע"כ מן הגמ' אינו מוכרח כמו שפי' רש"י דהאיסור הוא משום משמרת, דאפשר דהאיסור הוא משום בזיון.

(ח) אבל נראה בגמ' דאתרוג של שביעית אין איסור ליטול אותם, וטעמא בעי לחלק ביניהם דהלא בשניהם יס איסור הפסד

ואין לומר דתשמישן למצוה לא חשיב הפסד, דהא מבואר בגמ' בכורות י"ב ע"ב דאין נוהג בכורה בבמהת שביעית משום לאכלה ולא לשריפה, ובמנחות פ"ד ע"א דאסור להביא עומר משביעית משום לאכלה ולא לשריפה

(ט) ואפשר לתרץ דיש לחקור מה האיסור של הפסד בתרומה ובמעשר שני ובשביעית, אי הוא משום מצות אכילה, או משום הקדושה או הוא איסור אחר ולדעת החזו"א דליכא שום מצוה באכילת שביעית אף לדעת הרמב"ן, וכן להרמב"ם ורק אכילת מעשר שני ותרומה יס מצוה מדברכין עליה, אפשר לומר דחלוק דין תרומה מדין שביעית בדפשטות איסור הפסד תרומה הוא מצד הקדושה ויותר מזה נתבאר בגמ' דאכילת תרומה הוי עבודה, ועיי"ש באבנ"ז דאיסור של אכילת תרומה לזרים הוא מצד עבודה בחוץ, וע"כ יס חיוב לשומרן שיתקיים בהן המצות אכילה אבל בשביעית אף אם יס קדושה, איסור הפסד אינו משום הקדושה דהא ליכא מצות אכילה, וטעם איסור הפסד הוא כמש"כ האבנ"ז י"ד סי' תמ"ה, דיש לו רק זכות לאכלה ולא לעשות דברים אחרים, ולכן מבואר בגמ' בכורות דבהמת שביעית פטורה מן הבכורה דלאכלה אמר רחמנא ולא לשריפה וכן עיסת שביעית הוי פטורה מן החלה אי הוי קיימא לשריפה וכן בגמ' מנחות פ"ד ע"א דאסור להביא עומר מן השביעית משום לאכלה ולא לשריפה, ובגמ' שם נראה דאין זה איסור לעשות כן דהרי לכך פטורה מן הבכורה, ולא אמרין ירעה עד שישתאב ואם הוי רק איסור הוי אמרין עשה דוחה לא תעשה וכן אפשר לעשות באופן שלא יהא איסור כגון בחילול, וע"כ דאין זה איסור מצד הקדושה, רק מצד דאין שלו רק לאכילה ולא לעשות דברים אחרים ולכן רק בתרומה ובמע"ש יס איסור הפסד אף בגרמא ויש חובה להצילן, משא"כ בשביעית דאינו מצד הקדושה רק דאין שלו לא שייך איסור בגרמא

ולפ"ז יתיישב הא דאין איסור ליטול אתרוג של שביעית דאם האיסור הוא משום דאין שלו להפסד זהו לא שייך רק אם עושה בהם פעולם הפסד אבל אם נוטלם למצוה ונפסד ע"י כך ליכא איסור בזה, דהלא השתמשות שלו הוי למצוה ואף דאפשר דיפסד ע"י כך, ומצוה לא הוי שימוש מ"מ לא הוי פעולת הפסד דהשימוש למצוה הוי לא ע"י ההפסד משא"כ בכורה ובעומר השימוש הוי השריפה דהוי עיקר המצוה

(י) וישו"מ בבית הלוי ליקוטים סי' י"ד דהקשה הקושיא ותי' באופן אחר דמשמוש בהקליפה לא הוי הפסד ממש ורק אפשר שיבא ליד הפסד וזה אינו אסור רק היכא דכתיב משמרת דבעינן שיעשה סיג אבל הוא כע"ז דבשביעית ההפסד הוא איסור אחר

(יא) אבל להסוברין דגם בשביעית איכא מצות אכילה ע"כ דאיסור הפסד הוא מצד הקדושה או מצד המצוה, וע"כ הפי' בגמ' בכורות ובמנחות דמצד איסור הפסד אסור להקריבן לעומר וכ"ן להדיא במהרי"ט אלגאזי הנ"ל, וקשה קו' האבנ"ז דהרי אפשר לעשות באופן שלא יבא ליד הפסד, וגם לשיטתם גדר ההפסד הוא שוה לתרומה

(יב) וגדר גרמא דמותר נראה בחזו"א דבירושלמי לא הוי רק גרמא דאין נעשה ההפסד במה שמניחין על הגג ובדרך אמונה כ' דאם מניח במקום השמש הוי הפסד בידים, ואם מניח במקום שסוף חמה לבא תלוי בב' תירוצים בתוס' אי סוף חמה לבא הוי גרמא או הוי חזיון, ולפ"ד דגדר הפסד בשביעית הוא דאין שלו להפסד י"ל דאף דלא מקרי גרמא לגבי שאר דינים מ"מ אם אינו עושה הפעולת הפסד בידים לא מקרי דמשמש בזה להפסד, וכן צ"ב בכמה דיני הפסד שייש בתרומה אי יס בשביעית עיי' בגמ' זבחים ועוד

(יג) ולפ"ז מה שהביא הגרד"ל שליט"א מהחזו"א סי' ט' סק"ו דאין איסור הפסד בספיחין וכ' דהחזו"א לא רצה לסמוך ע"ז למעשה ואפשר לפרש הטעם, דיש לדון בזה דאף דבתרומה אין איסור להפסידן אם הולך לאיבוד, כמש"כ התוס' בפסחים י"ג ע"א זה רק בתרומה דהוא מדין משמרת, אבל אם בשביעית האיסור הפסד הוא דאין שלו להפסד בפשטות אף בהולך לאיבוד אסור אבל בחזו"א שם הביא ראייה ממשנתנו דלר"מ יש דין ביעור רק מדרבנן ואינו אסור משום הפסד וע"כ דבהולך לאיבוד אין איסור הפסד

אבל צ"ב דמ"ש בכורה דאינו חייבת בכורה משום ולא לשריפה ולא אמרין דלא שייך איסור לאכלה משום דיש מצוה להקטיר האומרים, וע"כ דזהו דחז"ל חייבוהו בביעור הוא כמש"כ התוס' בגיטין י"ב ע"א דדבר הדומה לדין תורה יכולין חז"ל לבטל אף בקום ועשה, ולפ"ז אין ראייה דאם הולך לאיבוד מותר להפסידה ואפשר מפני זה לא סמך החזו"א ע"ז להלכה דמותר להפסיד ספיחין

נושא ונותן באמונה

מו"מ בעינינו מסכת שביעית

שיח שביעית

הפקר שדהו הנעבדת באיסור הרב שלמה עובדיה קוסובר

א] בתשובת מרן ז"ל ההוראה היא ממו"ח שליט"א ולא דמי לבהמה דכאן עובדים לטובתו והוא נהנה מזה, ויכול להפקיר

בפני ג' אוהביו ולא להודיע לרבים עכ"ל, לכא' מבואר מזה שעיקר הקפידא שעובדים לטובתו והוא נהנה מהגינה, ולפי"ז יש לדון אם במקום צדדי כמו מאחורי הבנין יעשה שם גינה לעצמו כמו גינה של ירקות האם כיון שלא נהנה מזה ולא לטובתו א"צ להפקיר או שנאמר סו"ס כיון שיכול להפקיר בפני ג' ולא להודיע שיפקיר, ואמנם בריב"ש לא כתב עצה להפקיר אלא שלא עובר וא"כ גם כאן לא עובר, ואולי הריב"ש מיידי באופן שלא מצא אצלו ג' אוהבים וכתב את עיקר הדין אבל אם יש לו ג' אוהבים יפקיר בפניהם. וכן נלמד מכאן דין נוסף לענין מי שיש לו בבנין דיר גוי ששוכר שם דירה ורוצה לעבוד בגינה בשמיטה האם מותר לו לעבוד ואין הישראל צריך להפקיר חלקו כמו בבהמה בשבת או שנאמר שבבהמה הוא לא נהנה מעבודת הגוי גם בחלקו והיה צריך להפקיר. ב] בתשובת מרן שליט"א ז"ל, מה הראיה מגוי לישראל שעושה באיסור גמור עכ"ל, יש לבאר בדברי רבינו לפי המבואר בתוך דברי המהרי"ט והמבי"ט שהטעם להתיר להשכיר לגוי בהבלעה הוא משום שלא ברור שיעבוד בשביעית מאחר ויש שנים ומשאירים את השדה בור ונמצא ממילא אין בשכירות לשבע שנים הכרח שלא תשבות הארץ ולא ביטל כאן את שביטת הארץ וזה כונת רבינו שליט"א שאין ראיה מגוי שלא ברור שלא ישיבת את הארץ ולכן מותר משא"כ ישראל שעושה באיסור גמור שעובד בשביעית בודאי יש איסור של שביטת הארץ. ג] בהערות מהגר"י שליט"א באות ד' בתמיהת המנ"ח הנה למשנת"ל לעיל הרי מבואר בדברי המבי"ט והמהרי"ט שבדאי יש שביטת הארץ אלא שבשכירות לכמה שנים אין הכרח שלא תשבות הארץ וא"כ שפיר יכול להתקיים ושבתה הארץ אלא שיש להקשות באופן אחר שהרי מצונו לגבי שבת שאסור להשכיר לו בהמה ולהתנות עמו שלא יעבוד בשבת כמבואר בס' רמ"ו ס"ג וא"כ אם באופן שבדאי לא יעבוד בשבת אסור להשכיר לו כ"ש שיהיה אסור להשכיר רק על סמך שמה לא יעבוד בו, ומיהו במתנה שלא יעבוד בו אפשר שיהיה חלוק משבת שלא יכול לשמרו כ"כ כמו בו' שאם יראה אותו חורש בו' יוציאנו מהשדה. ד] באות ו' בענין מש"כ החזו"א לגבי טאב"ו שכיון שלא מעביר בטאב"ו אי"ז מכירה ולפי"ז הרי הרבה קרקעות הם של המינהל ויש לאנשים זכות ישיבה ונחשב כקרקע חכורה למאה שנה וא"כ אין במה שמזכירים מכירה גמורה כי אין להם זכות גמורה ואז לא יהיה חיסרון של הטאב"ו, ואמנם יש לדון מצד בעל הקרקע והיינו המינהל שהוא לא מוכר בכלל רק השוכר. ובשכר קרקע מגוי והשכירה לגוי מצונו שם לענין שבת שמותר וא"כ יש לדון לגבי שביעית שיוכל להשכיר כי אין לו טאב"ו ואינו מחויב לשכור קרקע כדי להשביטה אלא יכול להחזירה לגוי ולא לשלם שכירות על שנה זו וא"כ לכא' יהיה מותר. עוד יש לברר לפ"ז שמי שמשכיר דירה לגוי ה"ז עובר ג"כ על מצות שביטת הארץ שמפקיע ממנו מצות שביעית.

השכרת קרקע לגוי בהבלעה

גליון מס' 1 בשי"ח שביעית הביא מהמבי"ט והמהרי"ט שהתירו להשכיר לגוי בהבלעה. ועיין במנחת חינוך מצוה ק"ב (ס"ב) דכתב דעבודת קרקע ע"י עכו"ם בשביעית אסור מן התורה משום עשה דשביטת הארץ. וכן באר המהרש"ל בב"מ צ' ע"א ד"ה אבל הכא וז"ל - בכל מסכת מועד קטן לא נזכר אמירה לכותי בשביעית דאסור או דשרי כי בודאי אסור אמירה לכותי בשביעית אפילו אם תאמר שמותר בשבת לפי שהשביעית תלה הש"י קדושה בארץ דכתיב שבת שבתון יהיה לארץ והבן. ובפנים יפות פר' כי תשא פל"ד פס' יז' כתב - "וכן הוא אזהרת שמיטה ושבת הם סיבה שישארו יושבי הארץ שהם יורעו בשביעית, כמ"ש [ויקרא כה, כ] וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית וגו', ויחזיקו בבטחונם כדכתיב [שם כה, כא] וצוית את ברכתי לכם בשנה השישית וגו', ומטעם זה הזהיר נמי בחריש ובקציר תשבות, שלא יעשה שותפות עם הנכרים שהם יעבדו בשבת וישראל כנגדם בחול, כדאיתא בפ"ק דע"ז [כב א.]. ובדעת המתירים ע"כ צ"ל דס"ל דאיסור שביטת הארץ אינו איסור הפצא שחייבת הארץ לשבות אלא זהו רק איסור מלאכה על הגבירא. ועיין עוד בזה במקדש דוד (שביעית ס' נד').

שביטת שדהו

א] בענין מה שדנו דאף אם מצוים בשביטת שדהו בשביעית שלא תיעבד ע"י אחרים, אך בשותף עם עברניים י"ל דהוי אונס ואין חייב להפקיר שדהו וכהמרדכי בציצית, ויש להוסיף דאף דמבואר בס' רמ"ו דאם השכיר בהמתו לגוי והתנה עמו להחזירה קודם השבת ועכבה בשבת יפקירה (ולתוס' שביטת בהמתו בעשה, ולכא' מצות עשה ולא איסור עשה), היינו כדביאר באבנ"ז וי"ד סי' תנ"ח דלא דמי למרדכי דציצית, דשביטת בהמתו הוא משום חיסרון שביטת האדם, ומי שאין לו בהמה ושבת מקיים המצוה כמו מי שיש לו בהמות ושבתו גם הם שזהו שבתו שביטה גמורה, וא"כ כשיש לו בהמה ואינה שוכנת הוא מבטל השביטה הגמורה וחייב להפקיר כדי לקיים השביטה הגמורה, (ונודע הנידון בגדר שביטת בהמתו אם הוא משום לתא דהאדם או משום הבהמה, ועי' בריש בכורות דהלוקח בהמה מגוי מיי"ת לה לקדושה ופירש רש"י שתהא שוכנת בשבת וכיון דמצוה עבד וכו', ודנים אם סגי בהא דהוא שבת אצל האדם לחייבו בשביטת בהמתו אף אי במקום הבהמה אינו שבת, ויל"ז דהא משאילים ומשכירים חמור לישראל כשר, והולך למערב למקום שהחמה מאחרת לשקוע ועושה עמו מלאכה עד שבת, ובמנחת דבר מצוה ל"ב סעי' ק"ט דהמשכיר בהמתו לישראל אחר יזהר שלא לקבל שבת מוקדם משאר אינשי שמה יעשה בה השוכר מלאכה בזמן זה, דלכא' מוזהרים על שביטת בהמתו מזמן קבלת שבת) ומשא"כ בשמיטה שהוא משום אחריות לשביטת הקרקע, (ועי' באבנ"ז שם). והגרד"ל דן בשביטת בהמתו כיון שהוא השכיר לגוי וע"י מעשיו הוא ליכא להתיר דאונס, (ועי' אם היה עליו לחשוש שהגוי לא יחזיר לו). אך צריך להוסיף דכל הנידון בשביטת שדהו משום דאונס היינו בגוונא שאין יכול לשלם לעברניים עד חומש כדי שלא יעבדו בשמיטה, הא לאו הכי אינו אונס על העבודה דבאפשרותו שהארץ תשבות, ומה"ט מה שדנים לענין טבילת כלים במלונות וכד' דכיון דאינו יכול לטבול הוי אונס ואי בטבילת כלים האיסור שימוש הוא מחמת המצוה יש לדון משום המרדכי (ועי' ראב"ה מובא בהגהות מימוניות פ"ז מאכ"א

אות ח' בספק הגמ' במשכנתא דנראה לו דלא הוי כמו תיקו דאיסורא שאין כאן איסור ולשאר מצוות נמי שהן חובה עליו לא דמי דאי בעי פטר נפשיה ושתי בכוס אחר ולכך לא בעי טבילה ולא אמרינן מספקא טבילם בלא ברכה, ועי' אבנ"ז או"ח סי' תי"ח ס"ק י"א) כל זה אינו נוגע כ"כ למעשה שהרי אם יציע סכום הגון (פחות מחומש) יניחו לו ליקח הכלי ולטבולו ואינו אונס כלל. וברביב"ש סי' כ"ה ומובא בבית יוסף סי' רמ"ו דאם הגוי לא החזיר לו טוב להפקיר, ומשמע דס"ל דאינו חייב, ואולי משום דהוי אונס וכהמרדכי בציצית (אך לכא' לא בכל גונוי הוי אונס) ועי' בריב"ש דמפקיר בינו לבין עצמו, ואף דבעי בפני ג' היינו מדרבנן ומהני ההפקר בינו לבי"ע שלא יהיה איסור דאורייתא, ובבית יוסף מבואר דאף במפקיר בינו לבי"ע מהני ההפקר אף מדרבנן, והיינו לכא' משום דכיון דמפקיר כדי שלא יעבור איסור לא בעי ג', אך בריב"ש משמע דבאמת לא מהני מדרבנן, וקשה דא"כ מדרבנן עבר, אך כנראה לטעמיה אזיל דכתב דטוב להפקיר ואינו חייב, ועל כן סגי ליה שלא יעבור מדאורייתא, ויל"ע אם אף לענין מצות חינוך חוששים לשיטות דמצווים בשביטת שדהו, ואי לענין זה אין חוששים יכול להקנות לבנו קטן, ואף די"א דדעת אחרת מקנה לקטן דרבנן ועדיין שלו מדאו' יפקיר אחר ההקנאה (ואז אם אף יזכו אחרים נוציא מידם דמדרבנן הוא של הקטן) אך הגרד"ל דן בקנה אתרוג במשיכה ושוב משלם דעתה קונה מדאו' והא אינו ברשותו ואיך מצו להקנות, ואם התשובה כהשיטות דהגדול יכול להקנות לגולן, לענין הפקר לא יהני דאינו ברשותו, (ובכ"פ פ"ח). ההוא גברא דאייתי קארי אתו כו"ע שקול קרא קרא אמר הרי הן מוקדשין לשמים אמר רב כהנא דאם קייצי דמיהו אין אדם מוקדיש דבר שאינו שלו וברמב"ם פ"ו ערכין הכ"ה כתב הטעם משום דאין יכול להקדיש מה שאינה ברשותו ובאחיזו"ח כ"ב סי' ט"ז כתב דהרמב"ם שינה מלשון הגמ' כיון שלא נתן דמים ואין כאן רק קנין משיכה דרבנן א"כ מן התורה הרי הן של המוכר אלא דכיון דהלוקח קנהו בקנין דרבנן הרי אינו יכול להוציאם בדיינים ואינו ברשותו מן התורה, ועי' במקו"צ על הרמב"ם שם). אלא דאי משכחת לה הפקר דמהני רק מדאו' יוכל להפקיר ושוב להקנות לקטן, והיינו אי נימא דאף דבשביטת בהמתו פסק בשו"ע דמני הפקר שלא בפני ג', (ועי' מ"ב) היינו תתוס' בכ"ל: לענין שביטת כלים דלא בעי הפקר בפני ג' דאנן סהדי דמפקיר להו כדי שלשה אך לענין שביטת שדהו דאף מתוס' שאנן דלכן גם בביטול חמץ דלר"ת הוא מטעם הפקר לא בעי שלשה אך לענין שביטת שדהו דאף אי בעי להפקיר הרי לא כו"ע מפקירים בעי בפני ג', (אך לכא' כל ביטול חמץ לא בעי שלשה, ואף בגוונא דלאו כו"ע חוששים שהוא חמץ וכד'). ויש לעי' אם יהני הקנאה לקטן בלא הפקר ואף אי הוא רק דרבנן וקנין דרבנן לא מהני לדאו' משום דשמיטה בזמן הזה דרבנן ונימא ממה נפשך דמדרבנן אינו שלו, וכמובן דאינו נראה כן, ועי' בנידונים בעלמא אי אמרינן ממה נפשך דרבנן, וברמב"ן עבודה זרה ס"ג. דבקנתה הזונה את האתנן במעות כיון דמדאורייתא מעות קונות הוי אתנן ד"א איסור אתנן דאורייתא הוא, ומשמע דאי איסור אתנן הוי מדרבנן, היה בעי שתקנהו מדרבנן, ולא היה סגי שתקנהו מדאורייתא, ויל"ע אם היינו רק אם עיקר איסור אתנן הוי מדרבנן, אך אי עיקר איסור אתנן דאורייתא, אלא דבאופנים מסוימים הוי דרבנן (ובפרט אם הם משום גזירה אטו דאורייתא) אסור על ידי קנין דאורייתא, ונפק"מ אם אפשר לדמות הרמב"ן לנידון בשביטת שדהו בשמיטה בזה"ו ע"י קנין דאורייתא. ב] הגרד"ל דן אם יהני שיפקיר על תנאי דאי עשה דושבתה הארץ קאי על הבעלים יחול ההפקר ואי לא לא יחול, ואחר לא ויכל לזכות משום חזקת מרא קמא, ועדיפא מהנידון בעלמא אי אזלינן לענין מצוות ואיסורים בתר הבעלות שנפקדה בדיני ממון, דכאן ממנפ"ש לא קעבר דאי איכא עשה לא הוי ידידה, ויל"ע אם נקטינן דמעיך הדין א"צ להפקיר וכהנהגה דלא שמענו שמפקרים, אם עדיף לפחות להפקיר על תנאי שאם יעשה פעולה מסוימת לא יהיה הפקר (ואם יגרס לו הפסד ע"י שמאן דהו יזכה וכו' יעשה הפעולה ההיא ויתבטל הפקירו) וכאן אזיל לא שייך לומר דהוא בחזקת מר"ק ויעבור בודאי, משום שהוא צד רחוק שמישהו יזכה ולא מסתפקים עתה דילמא יתבטל ההפקר, (ובפרט שאין לו יצה"ר לזכות שהרי אם יזכה יעשה המעשה ויתבטל ההפקר, וכן דאף אי מפקיר בפני ג' יכול להפקיר בפני אוהביו שלא יפרסמו דבר זה, אמנם בעי דשנים מהם לא יהיו קרובים שלו וכשרים לעדות וכמפורש בראב"ה פסחים סי' תי"ז דנראה דבעינן מיהא דראוין להעיד מדקאמר ריב"ל אחד וזכה ושנים מעידין) וכן בגוונא דהפקר הקרקע הוא יותר מחומש דפטור מלהפקיר אלא דהגרד"ל דן דהוא הפסד חומש דצ"ע אם גם הוי בכלל הדין דיותר מחומש, (והיינו אי נימא דעצם זה שעתה הקרקע אינה שלו כיון דעומדת לו לא מיקרי שמפסידה לענין דין חומש, אף דלענין שם עני מיקרי עני כשמפקיר) אך ודאי סגי להפקיר באופן הנ"ל, דבעד שיפסיד הקרקע א"צ להפקיר דהוא יותר מחומש. (ולפי"ז גם אי נימא דא"צ להוציא למצוות ספק חומש וא"צ להפקיר, אך יצטרך להפקיר באופן הנ"ל).

ליקוטי שביעית

במצוות אכילת פירות שביעית הרב יוסף אבטובול

ראיתי במדור ליקוטי שביעית מרבניו שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א במצוות אכילת פירות שביעית, בדברי הרמב"ן בשכחת עשין מצוה ג' שיש מצוה עשה דלאכלה בפירות שביעית ובמגילת אסתר שם הבין שיש מצוה באכילת פירות שביעית, ואמנם בחזו"א (סימן יד סק"י) מבואר שכוונת הרמב"ן לאיסור עשה של הפסד פירות שביעית יעו"ש, ובראיות הגר"ח ק"ש שליט"א, הנה לפי דברי החזו"א יצא שאין ענין לאכול פירות שביעית ולברך עליהם קודם, וכן מכאן תשובה למה שנשאלתי ע"י הגר"ג הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך ושא"ס, האם יש ענין להקדים פירות שביעית ע"פ דברי הרמב"ן הנ"ל, שתליא במח' החזו"א והמגילת אסתר בפירוש דברי הרמב"ן לכאורה, אבל סו"ס לא מצונו להא בסוף סוף בפוסקים דין קדימה, וכן ששאלתי להגר"ע טולדינו שליט"א ראש ישיבת שארית יוסף ובעמח"ס עוטה אור ושא"ס, בתחילה אמר לי למה שיהיה דין קדימה, ולאחר מכן שהראתוני את דברי הרמב"ן ב'במוצאי שבת קודש פ' שמיני לאחר תפילת ערבית ע"פ דברי הרמב"ן בס' המצוות שכחת עשין עשה ג' האם יש דיני קדימה לפירות שביעית. ואמר לי, שלדעתו כל ענין חשיבות של שבעת המינים היינו משום שאנו רואים שהתורה משבחת את א"י שיש בה פירות אלו, והרי זה סימן שפירות אלו חשובים הם בעצמותם שיש מה להשתבח בהן, אבל פירות שביעית אע"פ שיש מצוה באכילתם הרי צנון וקרוח אין להם שם

נושא ונותן באמונה

מו"מ בעינינו מסכת שביעית

חשיבות, ולכן אין ענין להקדימם, עכ"ד. וכן ראה עוד בענין זה בקובץ מה טובו אוהליך יעקב חלק ג' עמ' קא השיב הגר"ד פוברסקי שליט"א, שאם חביבין עליו אכילת פירות שביעית מחמת קדושתן הרי יש דין קדימה בברכות לחביב, עכ"ד.

מס' קבח עמ' 62 תשובת הגאון רבי דניאל טוול שליט"א בעמח"ס לב צדיק מקסיקו, וכפי שהשיב להגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א וז"ל: לכבוד ה"ה רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א, מח"ס גם אני אוך ופרדס יוסף החדש. בהיות ואני עסוק עתה בהוצאת ספרי לב צדיק על חושן משפט חלק א, הניי בא בקצרה, ואני מבקש סליחה על זה, כי היה לי להאריך כראוי לפי כבודו. שמחת עד למאד על שאלתך, כי הנה שאלה זו שייכת לסדר זרעים שעליו אמרו רבותינו ז"ל (שבת לא), אמונת זה סדר זרעים. עיין רש"י שם ובאור זרוע (חלק א פרק מו). ובמדרש במדבר רבה (פרק י"ג), עדות ה' נאמנה מחכימת פתי, זה סדר זרעים, שאדם מאמין בחייו של עולם זוורע. וכן הוא בבראשית רבה (נח תר"ד) ובמדרש תהלים (י"ט). וכן עיין בתוספות על שבת שם. ועיין עוד בילקוט (רמז תתנ"ה). ובכד הקמח (ת"ת פרק א). ועיין למחרש"א בשבת שם. ועיין לשיטה מקובצת בכתובות (ז). ומרן החיד"א במורה באצבע (אות מ"א), כתב שבלימוד סדר זרעים מתקן אשר פגם במאכלות אסורות ובברכות לבטלה, ע"ש. ולוידעי חן ידוע שסדר זה מחבר את היסוד עם המלכות, עיין בהקדמת מעשה רוקח למשניות. ועיין עוד בתיקוני זוהר (ה), ובראשית חכמה (שער אהבה פרק י"ב). ובפרי עץ חיים (הנהגת הלימוד פרק א). ובמיוחד לימוד הלכות שביעית יקר אצל הקב"ה, עיין בשו"ת כפי אהרן (חלק ב שביעית סימן י"א) ובפירוש היריד"ב על מסכת שביעית מהירושלמי. ועיין עוד בספר חרדים (פרק נ"ו) ועיין בשער המצות (פרשת בהר) ועוד. ובפרט שלימוד זה הוניחא אותו רבים, ויש בו דין מת מצוה, על פי מה שכתב רבינו יהודה החסיד בספר חסידים (סימן רס"א), ע"ש. ואכמ"ל. והנה, בעצם השאלה, מבואר בגמרא (ברכות מא). ושלחן ערוך (סימן ר"א) שדין מין שבעה עדיף מחביב (על פי הכלל שמסור בידיו שסתם ו"א בש"ע הלכה כסתם) ומבואר שם (עיין ברש"י) שהטעם לזה, כיון שנשתבחה בהן ארץ ישראל, ולכן ראוי להקדימו, וכן כתב הלבוש בסימן ר"א ועוד כמה אחרונים ועיין לעצ"ל בברכות שם. ויש לומר שמדין חשיבות נגעו ביה, שהרי לא תמצא בשום מקום בעולם פירות כפירות ארץ ישראל, עיין מגילה (ז). וכתובות (קיא). והב"ח כתב, שמברכים על פירות ארץ ישראל נאכל מפריה ונשבע מטובה כי אכילתם מוסיפה קדושה. ועיין עוד בספר יוסיפון (פרק ל"ח). וכן כתב הריקאנטי (פרשת עקב), שיש בפירות הארץ מעלה רוחנית, ע"ש. ועיין לרבינו בחיי ושאר מפרשים שם. ובמה שכתבתי בלב צדיק על יהושע ריש פרק ו. ועיין לרב ג' המלך (סימן צ"ט) ובפיה ללב (חלק ב סימן ר"א סעיף ג). ולפי זה יש לומר שגם פירות שביעית שיש בהם קדושה יתירה, כיע' בעבודה זרה (סב), עיין לר"ן שם ולרש"י בסוכה (לט. ד"ה אין). ובירושלמי (פרק ד הלכה ז). יש להקדימם בברכה. זאת ועוד, כתב הרמב"ן בהוספותיו על ספר המצות לרמב"ם (מצות עשה ג), וז"ל: שאמרה תורה בפירות שביעית והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, ודרשו לאכלה ולא לסחורה וזה דבר תורה וכו' ע"ש. ונראה בדעתו שיש מצוה לאכול פירות שביעית, ועיין במגילת אסתר שם. וכן כתב התשב"ץ בהדיא (זוהר הרקיע מצוה סו) והביא ראיה לזה, ע"ש. וכן כתב מהר"ט אלגאזי בהלכות חלה (ס"ב). וכן כתב בשו"ת הר צבי (א"ח חלק ב סימן סח). ועיין בתורת הארץ חלק עמוד קע"ח. אלא שהחזון איש חולק וסובר בדעת הרמב"ן שאין מצוה באכילתם, עיין לו בסימן י"ד אות י. וכן עיין בשו"ת שרידי אש (חלק ב סימן צ) ובשו"ת שבט הלוי (חלק ד סימן רלב). ומכל מקום, לדעת הסוברים בדעת הרמב"ן שיש מצוה באכילתם, נראה דשפיר יש להם דין קדימה בברכות. ואפילו לדעת החולקים יש לומר סברת הנ"ל שמפני קדושתם אין יש להקדימם. והנה, קדושת אוכל שעשה בו מצוה להעדיפו על אחר מצאנו לרבינו האר"י ז"ל בשער המצות (פרשת עקב), לגבי פת שבידך עליו המוציא, ע"ש. ואפשר לומר שהוא הדין כאן כנ"ל. ואמנם כיון שלא מצאנו מפורש כן בפוסקים, להלכה נראה שמין שבעה קודם אם פרי של שביעית אינו ממין שבעה, כיון שמין שבעה מפורש בגמרא ובפוסקים, ואם פרי של שביעית הוא ממין שבעה לו משפט הבכורה ויכרך עליו ולא על מין שבעה שאינו של שביעית. הלא"ה כתבת, הצעיר באלפי ישראל דניאל טוול מעלי הכהן.

דבר שביעית

קדושת שביעית באיסורו, מצוה באכילת פירות שביעית

א] במ"ש מור"ה הגר"ל שליט"א להסתפק בדין קדו' שביעית באיסורו, לכאז' מהא דבכורות יב: דאמרן התם גבי אימורין, משום לאכלה ולא לשריפה, ואם איתא, הא איסורו"ג ניהו כמבו' מעילה ז: [ו]י"ל מהא דשביעית פ"ח מ"ח אין מביאין קניי זבים כו' ג' מהא דתנן בכלאים פ"ו מ"ה מעשה בא' שזרע את כרמו כו', דמוכח דאי דיד' הוא שפיר נאסר אע"ג דשל שביעית הוא, [ויש לחלק בין קדו' של להפקר]. וכ"כ לדון באופן שזרע לפני שביעית והגיע השביעית. ויעוי' בהפלאה כת' פ. שה' בתורעק"א שם דשייך ערלה כה"כ ושביעית בב"א. ובחי' מנח"ש שביעית ס"ז כתב להוכיח מד' התוס' ר"ה יב: יעו"ש, ודחה דדילמא שאני ספיחין שהם מטעם שביעית. ב] במ"ש הגר"ח"ק בענין מצ' לאכול פירות שביעית, וכ"ד הרשב"ץ ק' מצ' סו, ידוע מ"ש לפרש לפי ד' הירו' שקלים פ"ג ה"ב ושבת רפ"ח ור"פ ע"פ, מהו לצאת בין של שביעית שהוא משום שאין עושים מצוות חבילות חבילות, ומה דאמר' בפסחים לה. דכהנים יוצאין בשל תרו', שא"ה שהמצ' באכילת גרונו ולא בהנאת מעיו [כ"כ בס' הר צבי יומא פא. ועו"ש דס"ל דשביעית ל"ש הא דכריתות ז. ונתחלל], ומ"ש מהא דזבחים י"ל דשאני קדשים שאין המצוה האכילה אלא שתאכל, וכמ"ש האחרונים, ואכמ"ל.

חילול קדושת שביעית

במה שדן מרן הגר"ל שליט"א אי קדושת שביעית מתחללת ע"י שימוש, הנה הגר"צ פראנק זצ"ל (כרם ציון פ"ג הע' ו') כתב מכא סברא זו דאין קדו' שבדבש דבורים, משום שעיקר מצות שביעית היא האכילה, דכיון שצוף הפרחים נאכל ע"י הדבורים א"כ נעשית מצוותן, דמאכל חיה נמי מעיקר מצוותה,

וכל דבר שנעשית מצוותו פקעה קדושתו ממנו, כמו דם קדשים לאחר זריקה. וכע"ז כתב בחידושים וביאורים (סי' ז' אות ו') לכאז' דברי הרמב"ם פ"ה הכ"ב "העורר תבלין של שביעית ונותן לתוך התבשיל, אם בטל טעמן הרי אלו מותרין לכל דבר, ואם נשאר בהן טעם עדיין הם בקדושת שביעית". וביאר בחו"ב דהטעם שפקעה קדושתן אם בטל טעמן הוא משום דכבר שימשו כל תשמישין ומשור"ה על אף של שעדיין ראויין לבהמה מ"מ מאחר שנשתמש בהן פקעה קדושתיהו. אלא דיל"ע בזה מהא דאיתא בב"ק קא. בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק, דלהנ"ל לא יהיה בו קדושה, שהרי נעשתה בו מצוותו. ואילו בגמ' שם יליף מקרא קדש תהי' בהיותו תהא דחזוהא מלתא, וא"כ משמע דאפילו ע"י שימוש לא נפקעה הק"ש, וכ"ה ברש"ס (פ"ט מ"א) שיש בו קדושת שביעית אפילו לאחר צביעה, משמע שאפילו נעשתה בו מצוותו עדיין יש קדושה. והתוס' שם באמת הקשו מכא דרשה זו אפירש"י דמפרש דבמיני צבעים הביעור הוא קליטת הצבע בבגד, דהא אמרו דלענין שביעית חזוהא מלתא ול"ה ביעורו בקליטת הצבע, אבל א"כ קשה מירושלמי דבשמן שנשך בו נפקעה קדושתו אף דהשמן עדיין בעין וכש"כ בצבע דל"ה אלא חזוהא בעלמא. וי"ל. ובמ"ש א' אבל סך הוא רגלו ולובש המנעל' ביאר הרש"ס (ירושלמי פ"ה ה"ח) משום דהוא דאניו מתכוין. ולפ"ז אין מקור שקדושת שביעית מתחללת ע"י שימוש.

בהנ"ל הרב ישראל פרלמן ב"ב

בגליון הקודם הובא ממרן הגר"ל שליט"א שנסתפק בהא דא' גבי תרומה דכהן שסך בשמן בן בתו מתעגל בו ואינו חושש אם גם בשביעית כ"ה, [ועי' דר"א פ"ו מתרומות ה"ו בביה"ל]. ויל"ע דאזתם טיפין שלא נספסו בגופו לכאז' לא נהנה מהם ואף אי חשיב כהנאה דלכן הוי מחוללת ועומדת אבל עכ"פ א"י הנוב"ש דהא לא נתבערו כלל, ונהי דאין לחייבו באסיפתן דדמי לשיירים שבחבית שא"צ לטפחן אבל עכ"פ מהי"ת שיפקע הקדושה הא לא נשתמש בהם שימושי שביעית, (אכן אי הנהא שקודם הביעור ג"כ יש בה קיום דין השביעית א"ש). אלא דבאמת הלא גם באכילה משכח"ל שאכל שזיפין והקיאן כדאיתא בתו"י יומא דפ"א (ולדבריו גם ככה"ג קאי הספק הנ"ל אי נשאר בו קדו"ש), ועי' דבהתיארא דלאכלה נכלל גם כה"ג, דכל הנהא שעיקרה ע"י כילוי אף אם איירע ולא נתכלה לגמרי שרי, (והנה בתוס' ב"ק דק"א כתבו "דהנאתן כשלושכשן ואז הוא כלה ומתבער הצבע מיום לא יום", ולא פקע הקדושה אחר שהתחיל ליהנות ויש לחלק).

גדר קדושת שביעית בפירות שביעית, פטור אונס במצות עשה הרב י. ד. כהן כולל אמונת אי"ש

א] במ"ש מור"ה הגר"ל שליט"א, לדון בחלות "קדושת שביעית" דפירות, [דילפי' לי' מקרא דקדש תהי' לכם, סוכה מ' ב' ובכ"ד], לענין תפיסת דמיו וכיו"ב, הנה יל"ד מהמבו' במנחות פ"ד א' דמקש' היאך מייתי' עומר מתבואה דשביעית כיון דכתיב לאכלה ולא לשריפה, ולא נוכל להקריב הקומץ, ע"ש, והנה בתבואה קודם התרת העומר באיסור חדש קא, ומבו' דאפ"ה אית בה דין שביעית אפי' לאיסור הפסד, ומקו' לענין תפיסת דמים, ואפי' אי נימא דסופו להיות מותר, הא דקומץ הקרב אין לו היתר מעולם, אלא דיל"ד דעל כל א' איכא קדושת שביעית כיון דאינו מוכרח להקריב מזה בדוקא, ויל"ד עוד להמבו' במאירי קדושין ל"ח א' דאף בזמן המקדש היכא דשגגו ולא הקריבו עומר מותר בהאיר המזוה, ועי' במנח"מ מצו' ש"ג, דלפ"ז איכ"ל דשפיר חשיב עומד לאכילה ממש, ועויל"ד למה שנסתפקו האחרוני' אי חדש הוי איסור גביר או איסור חפצא, ועי' באו"ש פ"ו מחמץ ומצה דפליגי בזה הבבלי והירושלמי, ועי' באהא"פ פ"א מחו"מ, דאי הוא איסור גביר לחוד י"ל דאינו מעכב הקדו"ש מהתבואה מלחול, וצ"ת. ואעיקרא יל"ד מהגמ' הנ"ל לד' התו"ט שהביא הגר"ל דאין מקריבין קרבנות חובה משביעית דדבר שבחובה אינו בא אלא מהחולין, וכ"כ משמעות התוספתא מנחות פ"ח לענין נסכים, דהא קרבנות ציבור נמי בעינן מן החולין דוקא, [עי' חי' הגר"י מנחות ק"ח ב'], והיאך יבא העומר מהשביעית אחר שהוא חובת ציבור, ואע"ג דמצוות בכך עכ"פ אינו מן החולין, ודוחק לומר דהיינו משום דבעודו באיסורו אין עליו קדו"ש וחיל' כא' בהקטרת הקומץ ולהכי חיל' אז נמי איסור שריפה כיון דעתה הוא מותר, וצ"ב. ב] במדור שיה שביעית בהערות סק"מ, הובא להקשות על ד' האחרוני' שהצרכי' להפקיע השדה, מד' המרדכי לענין ציצית ומוזוה בשבת דאיכא פטור מחמת אונס, יעו"ש, וכבר נתק' האחרוני' ראה שו"ת עו"ט ועוד, ע"ד המרדכי מהמבו' בגמ' ביצה ח' א' דאסור לשחוט בי"ט כיון דמבטל מצות כיסוי הדם, ומבו' דאע"ג דהוא אנוס על ביטולה חשיב מחוייב בדבר, והדברים ארוכים, ובקצרה נודע יסוד האחרוני' בזה, דשאני ציצית ומוזוה בשבת דהאנוס הוא מחמת ה"אסור שבת" דמשום כך אינו יכול לקשור ולקבוע המזוזה, דבהכי אמר' דמבטל האיסור את העשה וחשיב כאינו מחוייב, משא"כ לענין כסוי הדם דאין עבירה בעצם הכיסוי כ"א דאינו יכול לחפור ולהביא עפר, אינו חשוב אונס בעצם הקיום, [ועי' פסחים מ"ז ב' דהיכא דמכסה בחרישה שרי לטעמא דהואיל], ולפ"ז פשיטא דאין מקום לשאלה זו, דהכא האנוס הוא במציאות דאינם נשמעים לו, או משום דהגוי עובד בבהמתו בשבת, ואינו מכא האיסור, ואפי' אי נימא כפשוטו מה שנקטו כמה אחרונים דהוא מטעמא דאנוס, יש לחלק טובא דדוקא באנוס על הקיום דהעשה עצמו חשיב אינו מחוייב דהוא אנוס כללי לכ"ע, משא"כ במקרה אונס פרטי כי הכא, ועי'.

פירות שביעית

מאכל אדם שנשתנה למאכל בהמה, בדיני מאכל בהמה הרב אברהם גלזמן

א] בגליון א' כתב הרב יצחק דב הלוי שכטר שליט"א באות ה' להקשות על דברי החזו"א מכא ספיקו דהתם בגוונא שהיה מיוחד למאכל אדם והפסיק אי נשאר בזה קדושת שביעית מכא קדושה שנחתא לפירות או שפוקעת והקשה אמאי דן החזו"א בנפסד ממאכל אדם וראוי לבהמה מכא דין אוכלי בהמה ויהא קדוש מכא מאכל אדם דלשעבר. ב] הנה במחכ"ת בחזו"א שם כתב שכאשר מקלף את הקליפות עדיין קדושת הם בקדושת שביעית ע"כ והרי אינם מיוחדות עוד לאדם ומה שהביא מהחזו"א מדבר שם בנפסל מאכילת אדם וכו' אין מקום לספיקו הנ"ל. ויש לבאר החילוק אשר אין קדושת שביעית ככל חלויות הקדושה אלא אף אם נקוט שקדושת שביעית חלות היא ולא דין אבל היא חלות כגדרי הדינים וע"כ אם אין על פרי זה דין פרי לשביעית אין בו גם קדושה אף אם היה בו בעבר. [אמנם יל"ע

נושא ונותן באמונה

מו"מ בעינינו מסכת שביעית

בנפסל מאכילת אדם אבל ראוי ע"י הדחק ואי"צ לומר שאינו מיוחד וצ"ת. ג] אגב דאירינן בענין דאוכלי בהמה רציתי להעיר בדברי המשנה פ"ז מ"א שאיתא בה שאוכלי בהמה הם החוחים ודרדריס והנה הם אינם נורעים לבהמה שהם גדלים בר רוב גידולם אינו למאכל בהמה וא"כ אמאי

קדושים כלל בקדושת שביעית שהרי א"י בגמ' ב"ק ק"ב א' שבגלל שסתם עצים להסקה הם עומדים אין קדושת שביעית גם בעצים דמשחן ועיון בחזו"א או"ח ל"ג א' שג"כ כתב הכי וצ"ל שמיידי במלקטן להכי וכמו הדין במשנה ריש פ"ח באינו מיוחד לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה שתלוי למה ליקטו והחידוש במשנה יהיה שאף שהם אינם האוכל של הבהמה אלא ע"י הדחק [שהרי לא חיון מאן דהו מאכיל את פרותיו וכבשיו קוצים ודרדריס] נכלל באוכלי בהמה. ד] ואגב אורחא אכתוב מה שראיתי להסתפק אימת יקבע יחוד המאכל לבהמה בקליפות שאינם ראויים למאכל אדם אי בשעת גידולם או שעד שמקלפם נחשבים כחלק מהפרי וכשמפרידם חל עליהם שם מאכל בהמה וא"כ כהאי שעתא יקבע יחודם אי למאכל אדם או לבהמה.

נושא ונותן באמונה

קדו"ש באתרוג של מצוה, הפסד בנטילת האתרוג, ביאור מ"ב המילים "ועוד כלל אחר אמרו" הרב יהושע בן דב

א] הרב אריה מלכיאל גרוזובסקי שליט"א דן מדוע אתרוגים בזמנינו קדושים בקדושת שביעית, הרי אינם ניטעים לאכלה אלא למצוה. יעוין ירושלמי ערלה פ"א ה"א רב חונא שאל אתרוג שנטעו למצותו מהו שיהא חייב בערלה (או דהוה כנוטע לסייג) כי חור רב חונא ואמר אתרוג שנטעו למצותו חייב בערלה. ועוד מן הדא דא"ר חנינא פרי, אם אומר עזו, אין אדם יוצא בה ידי חובתו בהג. ב] עוד הביא הנידון מדוע נוטלין אתרוג של שביעית ולא אסרו זאת משום הפסד כמו שאסרו באתרוג של תרומה (סוכה ל"ה ב') כמדומה שמו"ז החו"ב וזל"ה כתב בפשיטות שרק גבי אתרוג של תרומה יכלו להדר ולאסור ליטול מפני שמפסידו פורתא, שאומרים לו צא והבא לך אף אתה אתרוג טובא דחולין, משא"כ באתרוג של שביעית בשנת השמיטה זהו האתרוג הרגיל בארץ ישראל. ג] פ"ז מ"ב. ועוד כלל אחר אמרו. צריך ביאור דלכאורה משנה זו אינה כלל חדש אלא סיומא דכללא דמשנה א', (ולכאורה זה קשה אף לגירסת הרמב"ם "שאינו"), ותעד דהא בשבת פרק ז' משנה א' תנא כמה פרטי דינים וכולם נכללים תחת כלל אחד. ואם איתא למיתני ועוד כלל אחר אמרו, בריש פרק ח' איבעיא ליה למיתני, שהרי הוא כלל שני אחר כלל ראשון, ולא תנא ביה "ועוד". ויש לפרש דאין הכי נמי ובדין היה לשנות בריש פרק ח' את -ועוד כלל אחר [גדול] אמרו כו', אלא דמשום שאין דרך לפתוח פרק בלשון "ועוד", הקדים השונה את ה"ועוד כלל כו'" דריש פרק ח' לכהן.

בהנ"ל

הקשה הרב גרוזובסקי שליט"א מדוע נוהג קדושת שביעית באתרוג בימינו דרובו לא עומד לשימוש של אכילה ושימוש דמצוה לא מחיל קדושת שביעית ולכן לולב והדס אין קדושת שביעית. ומדוע אתרוג שלא עומד ברובו לאכילה קדוש בקדושת שביעית. וכמו לולב דבטל שימוש דהיה בזמן הגמ' לטאטא בו את הבית ולכן אף בדומן הגמ' היה קדוש הלולב בזמנינו בטל קדושתו וה"ה באתרוג נאמר הכי. אמנם החילוק דאוכל לא בא בעינן לייחד אותו לאכילה ומקבל טומאת אוכלין בלי שמיחידים אותו לאכילה משא"כ כלי בעינן לייחד אותו לשימוש (עיין חולין דף י"ב) וכמו דפשוט שאתרוג בימינו יקבל טומאת אוכלין אף שלא רגילים לאוכלו סגי שראוי לאוכלו אבל לולב דהיה ראוי לשימוש של כלי זה בטל בימינו וממילא אינו עומד לשימוש דשימוש כלי בחפץ אינו עצם מציאות יעוד החפץ אלא כשאדם מעמידו ומייחדו לכך. משא"כ אוכלין מציאתם מעמידתם לאכילה וקיים בהם שם אוכל אף שאין נהוג לאוכלם (אבל כשיש הפקעה מאכילה מחמת דהוה נבילה אז דווקא בעי יחוד לאכילה). ואף דהביא הכותב דברי החזו"א על קליפות פרי שעומד עיקרו לאדם והקליפות ראויים למאכל בהמה דאם רוב אנשי המקום לא נוהגים להשתמש בו למאכל בהמה אינו קדוש. יש לחלק דהתם עיקר הדבר היה מיועד למאכל אדם והחפץ היה מיועד בעצמותו לאכילת אדם ולא למאכל בהמה ולכן בעינן יחוד בפועל עבור מאכל בהמה. ועוד י"ל דהתם הקליפות מוגדרות פסולת הפרי כל זמן שאין דעת האדם להשתמש בהם בפועל לאכילה ואינם עיקר הפרי אבל פרי גמור עומד לאכילה וחשיב פרי אף דמנהג רוב העולם לא לאוכלו. ושימוש המצוה לא סותר אפשרות אכילתו לאחר ההג.

קדו"ש בעצים, לולב, אתרוג, ערבה ובענין חנטה בעצים

הרא"מ גרוזובסקי שליט"א בירר יפה נדון קדו"ש בדבר העומד למצוה, ולא באתי אלא להעיר מעט. א', בעיקר הנדון יעוין באו"ש פ"ח מלולב ה"א ובפ"א מפרה ה"ז שכתב בדעת הרמב"ם דזה גופא הנדון בלולב דלסוגיית הגמ' יש בו קדו"ש משום שעומד למצוה וג"ז חשיב הנאתו וביעורו שוה, ולא כרש"י דמצד כיבוד הבית, והרמב"ם פוסק דשימוש מצוה ל"ח שימוש, ותלי לה בפלוגתא תנאי בפ"א דפרה מ"ח ע"ש דבריו הנפלאים. ב', בע"כ דנקטינן להלכה דשימוש מצוה ל"ח שימוש לגבי חלות קדו"ש דאל"כ ערבה נמי יהא בה קדו"ש וסוגיא דעלמא דלית בה קדו"ש וכמדו' שלא פקפק בה אדם. ג', מה שהעיר אי נימא דשימוש מצוה ל"ח שימוש, אתרוג שכל נטיעתו למצוה אמאי יש בו קדו"ש, כבר עורר ד"ז מרן הגאון מטשעביץ וצ"ל הובא בשמו בספר משמרת להבית לאחיו הגאון בעל חזון נחום (נדפס בסוף שו"ת חזו"נ ח"ב, ע"ש בעמ' מ"ד). אולם לכא"י ל"ל דשאני אתרוג דבעי היתר אכילה כמבואר בסוכה ל"ה וא"כ בנטיעתו למצוה חשיב נטיעתו לאכילה, וכבר רמז לזה באו"ש בנדון ידידיה שם יעו"ש ה"ה ושו"מ בס' דגל ראובן ח"ב סל"א שכ"ב בטעמא דאתרוג שניטע למצוה קדוש בקדו"ש ואייתר דברי האו"ש הנ"ל. ד', מש"כ בקושיית הנצי"ב אמאי ל"ח להפסד בנטילת אתרוג של שביעית די"ל דהוי גרמא, כבר כ"כ בבית יריב"ז פ"ה ה"א. ויעוין בשו"ת הר צבי או"ח ח"ב ס' ק"א שהארץ בקו' זו בכמה אנפי וי"ל בכל דבריו שם. ה', ומש"כ מד' הפנ"י סוכה ל"ט א' דאין אתרוג תופס דמיו כפי שוויו למצוה אלא לאכילה, הרי בתוס' מבואר לא כן, והפנ"י תמה על תוס'. אלא דשם י"ל דכיון דסו"ס זהו מחירו חשיב שוויו גם לאכילה כיון

שא"א לקנותו גם לאכילה בפחות מזה, וכ"כ בערול"נ שם, וכיוון לזה בדרך אמונה פ"ו ה"ו בבה"ל [אם כי בהוכחותיו שם יל"ד, ואכמ"ל]. ב) בהא דמבואר בגמ' סוכה ל"ט ב' דלולב יש בו קדו"ש, ומתני' דאין בו קדו"ש מיידי בלולב של שישית הנכנס לשביעית. ולא נתפרש מה הוא השיעור הקובע בלולב שיהא נחשב של שישית. ובדברי רש"י שם מבואר דבלולב אזלינן בשר חנטה. וי"ל ע' בדברי רבינו הגדול החזו"א דבסי' י"ד סק"ג כתב דעצים דחיייל עליהו קדו"ש [ע"י מחשבה בשעת לקיטה] אזלינן בתר חנטה, ובסי' י' סק"ד כתב דלרבי יוסי ב"ק ק"ב א' דחיייל קדו"ש אעצים להסקה מסבא אזלינן בהו בתר השרשה, וסיים ובהדיא אמר' סוכה ל"ט ב' דלולב שישית שנכנס לשביעית אי"ב קדו"ש ולא נתפרש שיעורו שצריך שיהיה גדל בשישית. [גם בדרך אמונה בפ"ה סק"פ העתיק דברי החזו"א בסי"ד דבתר חנטה, ובפ"ח סק"פ העתיק דברי החזו"א בסי" דבלולב ל"ש חנטה ולא נתפרש שיעורו]. וצ"ע בסתירת הדברים, ומסתמא יש לי טעות בהבנת דברי מרן ואשמח שיעמידוני בקרן אורה. ג) עוד יש להעיר דבסי"ד נקט מרן בפשיטות דבתר חנטת הפרי אזלינן, ולא בתר חנטת הלולב, ובמקד"ר זרעים ס' ס' סק"א חקר בזה אי בתר חנטת העץ (ע"ש דאיתי ממנחות ס"ט א' דאיכא חנטה בעץ עצמו) או בתר חנטת פרי, והוכיח מרש"י הנ"ל שפ"י דלולב הגדל מר"ה עד סוכות של שביעית ודאי חנט בשישית, ואת"ל דבתר חנטת הפרי אזלינן הא ממשכ"ל שגדל בשישית אבל פירותיו חנטו בין ר"ה לסוכות. ובקה"י שביעית סכ"ב אות ג' כתב שהיא ראה עצומה. וצ"ע בדברי מרן החזו"א שנקט דבתר חנטת הפרי אזלינן.

בגדר קדושת שביעית הרב דוד שמואל עינבל, כולל נפש חיה ב"ב

בר"ש מ"ב מייתי ירושלמי "החליף יין בשמן כמה דתימא יין אין סכין בו ואין מדליקין בו ודכותיה שמן אין סכין בו ואין מדליקין בו" דהיינו דבשמן דהוא חליפי היין חל בו דיני היין דאסור בסיכה ובהדלקה, ותמיהו בזה האחרונים דהרי הוא מדני הפסד היין גרידא ואין זה שייך כלל בשמן שאין זה הפסד בו, ולו יצויר שהי' יין הראוי להדלקה אף הוא היה מותר (ועי' קה"י ס' י"ג). ולכאורה יש ללמוד מכאן דדין ההפסד אינו איסור על מעשה ההפסד מדין הפסד הקדושה, אלא דעיקר החפצא דקדו"ש הוא קדוש לאכילה, דמה דניתן לו לאכילה ועומד לו לאכילה זהו עיקר קיום דין קדושתו, ואיסור ההפסד הוא מצד שמנגד לקיום ה"לאכלה", דמעמידו להפסד וסותר העמדתו לאכילה דלא ניתן להפסד אלא לאכילה. וכדמצינו דחלוק מדין הפסד תרומה, דאי' בסוכה ל"ה דאתרוג של תרומה אסור מפני שמפסידה פירש"י דקליפתה החיצונה נמאסת במשמוש הידיים ואסור להפסיד תרומה, ובאתרוג של שביעית שרי כמבואר סוכה דף מ ונתקשו בזה באחרונים מאי שנא, וי"ל דלגבי קדו"ש לא חשיב מעמידו להפסד, דאין העמדתו למה שנמאסת קליפתו במשמוש הידיים אלא העמדתו לעיקר שימוש המצוה, אבל לגבי תרומה עכ"פ חשיב הפסד הקדושה [ודמיא קצת למש"כ מרן הגר"י (במכתבים) לחלק בדין תרומה בין סיכה לאכילה דהסיכה אינו מעשה חילול אלא הוא מצד סתירת קיום דין התרומה שבו, עיי"ש]. וכן יש ללמוד לכאורה משיטות הראשונים דלא חיייל קדושת שביעית כמה שאין הנאתו וביעורו שווה אף דהנאתו קדמה לכילוי, דבעי' הנאת כילוי דווקא (היינו שיטת רש"י ותוס' בסוגיא דב"ק ק"א דלא ס"ל כשיטת בעה"מ בסוכה מ"ב דהנאה קודם ביעור שרי, וה"ה לגבי חלות קדו"ש, וכ"כ הריטב"א סוכה ל"ט דליכא קדו"ש כמה שאינו מתכלה), דלכאורה יסוד הך דינא דעיקר חלות הקדושה הוא קדוש לאכילה, דממילא א"א שתחול הקדושה כלפי הנאה שגוף הדבר אינו מתכלה בה, דהקדושה חלה בגוף הדבר והנאה זו חיצונה ואינה גוף הדבר עצמו. אבל אם היה ה"לאכלה" דין נפרד מעצם חלות הקדושה הא שפיר היה חל הקדושה בגופו ודין הלאכלה היה כלפי הנאה זו [וכן יש לכאר בדברי התוס' ב"ק ק"א ע"ב ד"ה שהנאתו דכ' דלבישת הבגד הוי הנאתו וביעורו שוה שמתכלה בריבוי לבישה ולכאורה קצ"ע לחשוב כמעשה כילוי, וי"ל דיסוד דין הכילוי דחיייל בעיקר הגוף שמעמיד הנאה זו וא"כ הכא נמי חשיב דעיקר גוף הבגד מעמיד הנאה זו כמה שהוא משמש ומתכלה בזה] - ולפ"ז א"ש, דחילוק יין ושמן אינו בדיני ההפסד גרידא אלא הוא בעיקר דין קדושתו היינו בעיקר דין הלאכלה דחיייל ביה דיין ניתן לאכילה ובשמן נוסף בו דניתן אף לסיכה והדלקה [דהוא תוספת נתינה דאינו כאכילה ממש] וא"כ שפיר י"ל דמתקיים בהשמן דין קדושת היין לה"לאכלה" דניתן היין, וא"ש דנאסר השמן לסיכה [נאפ"ל דמגרע בקיום הלאכלה דהיין כמה דמהווה מכותו את השמן לסיכה, אבל אינו מדין סחורה בין אלא מדין ההפסד דאינו על עשיית הפסד אלא על סתירת הלאכלה ודין הלאכלה דהיין הוגבל דניתן לו לאכילה גרידא, ועיין]. ולפ"ז יש להעיר במש"כ הר' אריה מלכיאל גרוזובסקי בגיליון הקודם במש"כ הגרע"א ב"ק ק"א להוכיח דהנאה קודם הביעור שריא דאל"כ א"צ קרא למעט סחורה דתיפול ל' משום דהנאה קודם ביעורו [והוא קושיא לשי' רש"י ותוס' הנ"ל וראיה לשיטת בעה"מ], וכ' הר' הנ"ל דצ"ע דבריו דשביעית אינה איסור הנאה אלא רק כמה שמבטל וסותר שימוש האכילה, וא"כ הא אין ההנאה דסחורה סותרת האכילה. ולהאמור אינו מצד שבפועל מבטל את האכילה אלא דעצם העמדה לד"א מנגד את העמדתו לאכלה דהוה הקדושה, וא"כ אף בסחורה י"ל דמנגד מה דניתן לו לאכילה והוא מעמידו לסחורה [דאין אין קיום הלאכלה בגופו כמעשה"ש, דאין מצוה באכילתו, אלא קיום הקדושה כמה דניתן לו רק לאכילה וכמה שמעמיד לו סחורה והוא מנגד לזה], וא"כ א"ש דראיית הגרע"א דתיפול ל' מדין הנאה קודם ביעור. אמנם לשי' רש"י ותוס' יתכן ליישב דסחורה אינו העמדת גופו ממש אלא הרווחה חיצונית וע"כ לא נאסר כהנאה, וע"כ קמ"ל הקרא דלאכלה ולא לסחורה דהוא סתירה להלאכלה. ולפ"ז יל"ד במש"כ בגליון הקודם הגאון ר' יצחק דב הלוי שכטר שליט"א דדין מאכל אדם ודין מאכל בהמה הם ב' דיני קדושה נפרדים דמאכל אדם חלה הקדושה מדין אוכל אדם ומאכל בהמה חל מדין מאכל בהמה, דלפ"ז יש מקום לומר דבאמת הם ב' גדרי קדושה ואינו רק חילוק בדיני האכילה וההפסד, דכיון דעיקר חלות קדושתו הוא לאכלה יל"ד בזה דהוא גדר קדושה נפרד בלאכלה דאדם ולאכלה דבהמה דניתן לאכילת בהמה. ולכאורה יש לפשוט מדין הכרישין דלעיל פ"ז מ"א, דהנה בדין עולשין פיר"ש כמ"א דמיייר באופן דמצויין עולשין ולא חשיבי להו עולשי שדה, ולהכי רק אחר שחשיב עליהם חל קדושת שביעית, ומבואר דבסתמא עד שיחשוב עליהן ל"ה ספק דל"ח שיש בו צד אכילה עד שיחשוב, אלא במחשבה מתחדש הקדושה. וי"ל ק"מ מדין עצים להסקה ונעצין דמשחן המבואר בב"ק ק"א דכיון דסתמן להסקה לא חיייל קדו"ש, ולא מהני שיחשוב לעצם דמשחן כיון דמעיקרא לא חל עלייהו קדו"ש, ומאי שנא הכא דמפיק מהסתמא במחשבה. ולכאורה החילוק דהתם עומד לשם עצים דהסקה

נושא ונותן באמונה

מו"מ בעינינו מסכת שביעית

ולא מהניא מחשבה לשנות דכבר עומד לשם אחר דלא שייך בשביעית, משא"כ הכא דלא חל בו שם ויעור אחר רק דכיון דמצוין הרבה עולשין אין צריכים לו ואין נוקקין לו, וממילא משעה שנוקק לו הוי כמחשיבו למפרע משעת גידולו. והיינו דלעולם הגידול מקדש דין העולשין דלא חשיב גידול לשם

אחר אלא דאין נוקקין לגידולם וממילא משעה שנוקק להם שוב אחשביה לגידולן לזה, אבל בעצם כבר חשיב גידולם לצורך ההסקה, וא"כ רק מהשתא הוא דחשיב עליה ואין זה מתייחס להגידול. וא"כ ילה"ק ע"ז מדין הכרישין דמתניתין דהיינו חציר שעומד מסתמא לבהמה ופי' הר"ש דהיינו כדן העולשין דיש כרישי גינה וכרישי שדה, ומשמע שכן הוא דינו דע"ז מחשבה נעשה למאכל אדם, והכא אינו דבר שאין נוקקין לו גרידא אלא דיל"ש שם אחר דגידולו למאכל בהמה, והדרך"ל היאך משתנה במחשבה ומ"ש מעצם. ולכאורה היישוב דהכא חל עליה קדושת שביעית בגידול ורק משתנה מאדם לבהמה, ולזה לא צריך שיחול מעיקר גידולו. ולפ"ז נמצא דאין מאכל בהמה חלוק בעיקר דין הלאכלה שבו ועיקר קדושתו דא"כ היה צריך לחול מהגידול לשם מאכל אדם והו"ל כעצם דלא תהיה מחשבה, ויש לפלפל.

בענין מי שאינו מרגיש טעם באוכל

הרב מ. נחמיה הלברשט

הנה בגמ' בסוכה (מ.) איתא דאף דצמחים המפיקים צבע קדושים בקדו"ש [לכ"ס לכל צרכיכם], מ"מ עצים להסקה לא קדושים, דבעינן דומיא ד'לאכלה' דהנאתו וביעורו שוה, והיה בזמנא הדרך לשרוף תחילה את העצים ואח"כ אופים בגחלים [כנהוג כיום במנגל], והוי הנאתו לאחר ביעורו. ומה"ט אסור להשתמש ביין לכביסה [אף שיין בזמנא עמד גם לכביסה כדכתיב 'כיבס ביין לבושו' וכנראה חריפות היין היה מסיר כתמים עקשניים], ומ"מ אסור דמיד כשנותן הבגד המלוכלך בקערת היין מפסיד את היין, והנהא רק אח"כ, [י"א כשלוש, וי"א כשנגמר להתנקות]. ואף דעצים דמשחן [-עצי שמן שדולקים כאבוקה] הנאתו וביעורו שוה, או' הגמ' שם דסתם עצים להסקה הן עומדים. לפ"ז יש לעורר בדבר חדש, דחוליה קורונה שלא מרגיש טעם באוכל, כשאוכל פירות שביעית, מיד כשלוסעו נתבער ונפסד ולא שו"פ, והנהא שלו היא רק אח"כ הנאת מעיו, ולא הוי הנאתו וביעורו שוה. ועד"ז יל"ד על כל אדם כשאוכל מאכל [של שביעית] שלא ערב לחיכו כלל, ואוכלו כי הוא מאכל בריא [לא תרופה, דאין לעשות מלוגמא מפירות שביעית דלא שוה בכל], ויש לו בו רק הנאת מעיו, דלכאורה אסור לאוכלו מה"ט. מאידך גיסא יש לכאורה ראייה מיר' דשרי, דקתני ביר' (שביעית פ"ז ה"א) לכ"ס דבר השוה לכולכם, יצאת מלוגמא שאינה אלא לחולין, יצאת אלונתית שאינה אלא לתפלין. ופי' הגר"א ועוד ד'תפלין' מלשון מאכל תפל, והיינו מאכל בלי טעם, ה"ז אלונתית היא תרופה לאנשים תפלין שלא מרגישים טעם באוכל, וכל האוכלין שאוכלים הם אצלם 'תפלין'. ומשמע דרך האלונתית [התרופה] אין להשתמש משביעית, אבל שאר המאכלים משמע דשרי להו, אף שלא מרגישים בטעם, ודלא כמו שצידינו לעיל. והנה הפ"מ ביר' שם פ' דתפלין אינו מלשון תפל אלא מלשון 'טף', טפלין היינו ילדים קטנים [כנראה תינוקות] שהיו מכניסין להם אלונתית שהוא מאכל מיוחד [כדיישה בזמנינו], וקאמר דאין לעשות זה מפירות שביעית, דלא חשיב 'שוה לכולם'. ולדבריו אין ראייה כלל לנ"ד, דהא לא איירי כלל באנשים שאין להם חוש הטעם. אף פירושו מחודש דבשלמא מלוגמא לא חשיב שוה לכולם, דהבדלים לא יקחו התרופה כלל, משא"כ מאכל לקטנים, לכאורה שפיר חשיב שוה לכולם, דאף הדגולים יכולים לאכול דייסה [או מטרנה], ורק שבדרך כלל לא אוכלים זה דאין צריכים, ויותר נהנים מאוכל של גדולים, אבל כיון שיכולים לאכול לכאורה חידוש לומר דמקרי 'אינו שוה לכולם'. ואכן רוב המפרשים פ' דתפלין מלשון תפל וכנ"ל, וחוזרת הראיה דשאר אוכלין שרי להו. וצ"ב מה באמת הטעם דשרי להו, ולא הוי בכלל הנאתו [הנאת מעיו] לאחר ביעורו [הלעיסה]. לכאורה היה אפ"ל דבאכילה לעולם אין חסרון זה, דהגמ' (שם) מביאה תנאי זה על דברים שהתרבו מ'לכ"ס לכל צרכיכם [דמה"ט צבעין קדושים ולולב היה קדוש למטאטא, ולא רק מידי דאכילה]. ע"ז יש תנאי דבעינן הנאתו וביעורו שוה דומיא דלאכלה, אבל באכילה שהוא מעיקר דין השביעית, היאך נמנענו מלאכלה הרי הוא אוכלו. אך באמת לא יתכן לומר כן, דאם יש כזה 'לאכלה' שהנאתו לאחר ביעורו, מנ"ל למעט עצי הסקה, הא שפיר הוי דומיא ד'לאכלה' של חולי קורונה. ועל כרחך ד'לאכלה' היינו כסתם אכילה [של אדם בריא שמרגיש טעם באוכל], ושייך למעט בזה אף כשאוכל באופן שאינו כסתם אכילה. [דוגמא לדבר בפסחים (כג.) לגבי ערלה בעין הנטוע לרבים, דדריש שם 'ונטעת' ליחיד משמע לרבים לא משמע, ופי' שם רש"י ונטעתם ליחיד משמע - דאין דרך רבים לנטוע. והיינו דהתורה מדברת בכל דבר על הסתם, עיי"ש בקוב"ש דביאר בזה כו"כ ענינים בכה"ת]. היה אפ"ל בזה חידוש, דהנה יש לחקור מהו ה'ביעור' [דבעינן הנאתו וביעורו] שוה, ואסור להשתמש באופן דהנאתו לאחר 'ביעורו', האם כליון החומר, או השוויות. דהא כשלוסעו מאכל, השוויות שלו פוקעת מיד בלעיסה, דלא שוה פרוטה (כמבואר בכתובות ל:), אך החומר בעינו עומד [דנהי דנמאס לאחרים, אך אדם עצמו הלועס - האוכל מעולה, ואדרבה עתה שהמאכל לעוס בפיו נהנה מטעמו, יותר מבהיותו עדיין שלם בפיו], ועד שיתעלך ממעיו עדיין בעינו עומד. ואי נמא ד'ביעורו' היינו דוקא כליו החומר, נמצא דשפיר 'תפלין' יכולים לאכול, ולא הוי הנאתו [-הנאת מעיו] לאחר ביעורו, דביעורו [שהוא כליו החומר] אינו בלעיסה אלא בעיכול, ושפיר הוי הנאתו וביעורו שוה. אולם לכאורה תמוס' בפסחים (כו: ד"ה מכלל) אפשר לפשוט חקירה זו. דתוס' הקשו אמאי עצים דמשחן מיקרו הנאתו וביעורו שוה (כנ"ל בריש דברינו), הרי מוכח בגמ' בפסחים (שם) דלרבנן השלהבת נחשבת שבאה מהגחלים ולא מעצם העץ, והוי הנאתו לאחר ביעורו. ותי"ז מלשון דשיעור מועט כזה לא חשיב הנאה אחר ביעורו לענין שביעית, שהרי באכילה דמינה ילפינן התם ליכא לגמרי הנאה וביעורו שוה, ולא ממעטינן אלא שאר עצים שאין הנאתן אלא אחר שנעשו גחלים לגמרי עכ"ל. מפשטות לשון התוס' משמע דהוכיחו מאכילה דהתם נמי הוי הנאה אחר ביעורו מעט. ואי סברי דהביעור הוא כליון החומר, הא לא מתכלה לפני ההנאה, ועל כרחך מוכח בתוס' דהביעור הוא בשוויות, ולזה קאמרו דמיד כשמתחיל לישוך באוכל נמאס ולא שו"פ, והנהא היא רק בלעיסה ממש. אולם באמת אינו ראייה, דהנה נחלקו הראשונים באופן שהנהא לפני הביעור, האם בעינן הנאתו וביעורו יחד, או דהעיקר שלא יהא ההנאה לאחר הביעור, ונחלקו בענין הלולב דמבואר בסוכה (מ.) דקדוש, ופי' רש"י דהיה משמש למטאטא, ומתבער תוך כדי השימוש, והבעה"מ (שם) הבין דלא מתבער מיד וכתב דבשביעית בעינן הנאתו וביעורו שוה וכ"ש כהנאתו קודם ביעורו ככלולב. ומעתה

י"ל דהתוס' בפסחים ס"ל כרש"י דבעינן הנאתו וביעורו שוה ממש, ולזה כתבו דביעור מועט [לכאן ולכאן] לא אכפ"ל, 'שהרי באכילה ליכא לגמרי הנאה וביעורו שוה', וראייתם מאכילה יל"פ לאידך גיסא, דהתם הנאה קודם לביעור, דנהנה הנאת גרונו כשעדיין החומר לא התכלה עד שיגיע למעיו, ע"כ דביעור מועט לא אכפ"ל. אך לאחר שיעור מועט' בעינן מועט ממש, והרי שיעור עיכול הוא 27 דקות, ואפשר דמיד לאחר שבלע חשיב כמבוער מן העולם, ודוגמא לדבר לגבי טהרה בלועה דלא נטמאת. בעיקר החקירה הנ"ל [איביעורו] היינו כליו החומר או השוויות [יל"ע, דאי אזלינן לפי השוויות, נמצא דאם הפרי לא שוה פרוטה היאך יתקיים בו הנאתו וביעורו שוה, הא לעולם יהיה הנאתו לאחר ביעורו [דכל שאינו שו"פ הרי הוא כמבוער כבר]. אמנם מצאתי במנח"ח (שכ"ט יד) שחקר אם קדו"ש נתפסת על פחות משו"פ [כשם שהקדש פחות משו"פ יתכן שלא נתפס, (ע"ז רש"י ו'תוס' בגיטין יב:)]. אך נ"ל דכל חקירתו הוא רק בדמי שביעית שמחיל במעשיו קדושת דמים, דאפשר דלא חייל דומיא דהקדש, אך בפרי שביעית עצמו, משמע מדבריו שם דפשיטא ליה דקדוש בקדו"ש אף בפחות משו"פ [אם הוא כזית]. וא"כ הדרא קושיה לדוכותא. עוד נ"מ בחקירה זו, כלולב שהיה קדוש [בזמן שהיה משמש למטאטא], האם מותר לחתכו בתחתיתו לגודל הצוץ והנוח לטאטאות עמו, דלכאורה אסור דמפקיע קדו"ש מחלק זה של הלולב, והוי בכלל 'ולא להפסד'. או דילמא כיון דהשוויות של הלולב והשימוש בו לא נפגם שפיר דמי. ונראה לכאורה דאם הביעור הוא בשוויות שרי, ואם בדבר עצמו אסור [ויש להתבונן חלק בן הענינים].

בדין החליף יין בשמן, הקדמת ביעור פ"ש

הרב אריה מלכיאל גרונובסקי

א' פ"ז מ"ב, בר"ש הביא מירושלמי דהחליף שמן חולין בשמן של שביעית, אסור בהדלקה, ואף שמן השביעית אסור דילמא אתי לאחלופי בחליפיו, וכ"ה בר"מ פ"ה ה"ח ז"ל, להדלקת הנר כיצד, שמדליק את הנר בשמן שביעית עצמו, מכרו ולקח בו שמן אחר או שהחליף שמן בשמן שניהם אסורים בהדלקה, שאין מדליקין בדמי שביעית, ע"כ. עוד שם ביר' דין נוסף, החליף יין בשמן כמה דתימא יין אין סכין בו ואין מדליקין בו, הכ"נ שמן אין סכין ואין מדליקין בו, והיינו דאין השמן מותר אלא להנאות שהיו בין, ויל"ע מפני מה צריך לטעם זה הא בלא"ה אסור להדליק בו משום דין קמא דהחליף שמן בשמן, וצ"ע. והנה בטעם דינא קמא דהחליף שמן בשמן אסור בהדלקה נחלקו המפרשים, בר"ש סיריליא ומושנ"ר פירשו דשמן חליפי שביעית לא מניכר דשביעית הוא, ואתי לעשות בו סחורה, ולפיכך החמירו עליו שלא להדליקו כדי שיהא ניכר שהוא קדוש, [וצ"ב מה הועילו חכמים בהחלפת שאר פירות בפירות, וצ"ע]. אמנם בלשון הר"מ נראה דדינא הוא דדמי שביעית לא ניתנו אלא לאכילה, ואין בהם היתרא דלכ"ס דילפי להתיר שאר תשמישים והנאות שהנאו"ב שוה, וכ"ה בקריית ספר שם ובמקדש דוד, [וכ"מ ברע"ב, ר"א פולדא, שנו"א להגר"א, ומנחת בכורים, דפירשו מש"כ הר"ש דאתי לאחלופי על דינא דר"מ דמתני' ולא על דין הירושלמי, ע"ש]. ומעתה יל"ד דאי טעם האיסור משום דלא מניכר שהוא שביעית, י"ל דנ"מ בהחליף יין דשביעית בשמן דשביעית, דיל"ל דכיון דאף השמן קדוש מצד עצמו, מניכר קדושת שביעית דיליה ולא גורו, ובוה צריך לדינא בתרא דהחליף יין בשמן, אבל אי נימא דדינא הוא דלא ניתנו דמי שביעית אלא לאכילה צ"ע, אם לא דינא דאיסור הנאות ושאר שימושים לבר מאכילה בדמי שביעית אינו אלא דרבנן, וקמ"ל היר' דהחליף יין בשמן אסור מן התורה לסוך בשמן, אך ע"י קרי"ס שם דמשמע דהוא מן התורה, וצ"ע. [ב]האם מותר ליתן או להקדים דין ביעור לפירות שביעית או דחשיב מביאו לידי פסול. פ"ז מ"ב, בר"ש בשם הירושלמי החליף עליו דיש להם ביעור, בלולבין דאין להם ביעור, דין הלולבין כדן העלין ומתבערין בזמן ביעור העלין, ומוכח ביר' שם דאין איסור בהחלפה זו, [מהא דגבי החליף אוכלי אדם באוכלי בהמה מקשה ביר' הא אסור להחליפם ולא מקשה על החלפת עליו בלולבין], ופשטות היר' נראה דמירי אף כשהלולבין קדושין בקדושת שביעית, וכן נראה בפ' הגר"א שם. והנה להלן פ"ח מ"ז אין מבשלין ירק של שביעית בשמן של תרומה שלא יביאנו לידי פסול, ובגמ' זבחים דף ע"ז א' מבואר דהוא משום הפסד התרומה שנותן עלה חובת ביעור, ובפיה"מ להר"מ שם מבואר דאף בשביעית יש איסור להביאה לידי אפשרות דפסול, ולהכי בעירוב שביעית ותרומה יש איסור גם מצד הפסד השביעית, דמביאה לידי פסול אם יטמא, דתאסר באכילה מצד תרומה שבה, [ובכונת אליהו שם ובחזו"א יד סק"ג כתב דלהר"מ יש איסור בין מצד התרומה שמביאה לידי ביעור, בין משום השביעית שמביאה ליד פסול דטומאה], ומעתה יל"ע בהא דמפורש ביר' דידן דמותר לכתחילה להחליף עליו בלולבין, הא מביא הלולבין לידי פסול, שהרי נותן עליהם דין ביעור, ומאי שנא מהא דאסור ליתן לתרומה דין ביעור דחשיב הפסד, וצ"ע. וכע"ז יל"ע ב'במתני' פסחים נ' ע"א דהמולך פירות שביעית ממקום שלא כלו למקום שכלו, דנותנין עליו חומרי מקום שבא לשם, וצריך לבער הפירות בזמן מקום שבא לשם, וסתימת הסוגיא והפ' לא משמע דיש איסור בהולכה זו, ולא נזכר דמה"ט שמקדים זמן ביעורו אסור להוליכם לשם, וכן דאם הולכין מחוץ להחזירן למקום שלא כלו דמהני שלא יצטרכו ביעור, כמבואר שם נב ע"א, וצ"ע אמאי לא חשיב גזרות להם הפסד בהביעור, וכדמצינו גבי תרומה, וצ"ע. עייל' עייל' ב'במתני' להלן פ"ט מ"ה הכובש ג' מיני כבשין דשביעית כאחד שזמן ביעורו שונה, דנחלקו תנאי בזמן ביעורו, ולרבי אליעזר שם בזמן מתבערין בזמן הראשון מביניהם, וגם בזה יל"ע דסתימת המשנה משמע דאין איסור בכבישה אע"ג דמביא הפרי לידי ביעור קודם זמנו הראוי לו מצד עצמו, ומאי שנא מהא דאסור להביא תרומה לידי ביעור, [אמנם ע"י בבית ירדב"ס ס' ה' סק"ה דמה"ט לר"א אסורה הכבישה, אך צ"ע מאי שנא מהא דיר' פ"ז מ"ב החליף עליו בלולבין הנ"ל], וצ"ע. אלא דבעיקר מה דביעור חשיב מביא תרומה לידי פסול, יל"ע דתינתן לדעת הר"מ דביעור הוא שריפה שפיר חשיב הפסד, אבל להרמב"ן ודעמייה דביעור הוא הפקר צ"ב מאי טעמא חשיב הפסד לתרומה, יפקידו בזמן ביעורו ויאכלנו הזוכה כדיו, [ועי' תוס' זבחים עה ע"ב], ובחזו"א א' שביעית יד סק"ג כתב לפרש דתפסל התרומה בהיסח הדעת בזמן ההפקר, עוד כתב דכיון דאם לא ביעור ונשאר שמור בביתו גם רמב"ן מודה דנאסר, שפיר חשיב מביאו לידי פסול, [ונראה שם דתלי לה בביתו אם נאסר בלא ביעור מחמת אונס, דרק בזה חשיב מביאו לידי פסול שיתכן דלא יבערו באונס]. ומעתה תינתן אם מה דביעור חשיב הפסד דתרומה הוי משום פסול היסח הדעת דתרומה, א"ש היטב מ"ט בשביעית אין הפסד בביעור, דשביעית אינה נפסלת בכך, אבל להר"מ דאין ביעור אלא שריפה,

נושא ונותן באמונה

מו"מ בעינינו מסכת שביעית

וכן לאידך פירוש שכתב חזו"א קשה מ"ט גבי שביעית לא הוי הפסד. ושואל המוכרח מזה דכיון דעיקר שביעית ניתנה לביעור, ל"ח ביעור הפסד לגבה דכך הוא דינה, אף לגבי לוללכין שאין להם ביעור מצד עצמן, משא"כ גבי תרומה וצ"ע, [ומ"מ י"ד דנתנת טעם בשביעית לחייבה בביעור אסור, שאין דין הביעור מצד עצמו רק מכוח טעם המעורב בו, ואינו סתירה למש"כ רידב"ז הנ"ל דכבישת ג' מיני כבשין שזמן ביעורן שונה אסורה לר"א].

איסור סיכה בהחליף יין בשמן

הרב ד. רוט
שביעית פ"ז מ"ב. יש כאן מקום להעיר הערה אשר לחמורה מאוד אחשבה, ומחזקת טיבותא מלא חפניים למאן דליפרק'. כך הדברי היד"ר פ"ז מ"ב, [הובא בר"ש] החליף יין בשמן כמה דתימא יין אין סכין בו ואין מדליקין בו דכוותיה שמן אין סכין בו ואין מדליקין בו וכו', החליף אוכלי אדם באוכלי בהמה כמה דתימא אוכלי אדם אין עושין מהן מלוגמא דכוותיה אוכלי בהמה אין עושין מהם מלוגמא, וכו', והיינו דשביעית תופסת דמיה, וכדן העיקר כך דין דמיו, וצ"ע בזה דבשלמא לא דבהחליף אוכלי אדם באוכלי בהמה תופס באוכלי בהמה איסורא דמלוגמא ד"א א"ש דכבר אשורישו לו רבואתא דאיסור מלוגמא במאכל אדם הוי זה איסורא מעיקר דין פירי שביעית דא"ו שימוש המותר באוכלי אדם, וילפי' להו מקראי כמבואר בר"ש להלן פ"ח, ושפיר נתפס דין איסור בדמיו, אך הא דבהחליף יין בשמן נתפס בהשמן איסור סיכה ד"ז צ"ע דהלא סיכה בעצמותה הוי' הנאה המותרת בפירי שביעית דהלא הנאתו וביעורו שווה, וכל עיקר איסורו הוא משום לאכלה ולא לפסידא, והיינו דמאחר דלא עומד היין לסיכה נחשב זה פסידא להיין אם יסוך בו שמבטל שימושן, אך לו יצויר שיופסד היין וכבר לא יהי' חיי לשימושן שוב כבר לא יהי' נוהג בו איסורא דסיכה, והיינו דלא איסור סיכה שנינו כאן כי אם איסור פסידא שנינו כאן וזה שם איסורו, וא"כ צ"ע טובא מה שייך שיותפס בדמיו דין שאין סכין בו הלא גם בהעיקר לא יהי' איסור סיכה כי אם איסור פסידא ודכוותא בדמיו נתפס איסור להפסידו ורק דבהעיקר הסיכה מפסדת להו וממילא נאסרה, אך בדמיו אין סיכה מפסדת להו ושורת הדין להתירה ומה טעם נאסר השמן בסיכה, אתמהא. ולא מליכי בדיתי ד"ו כי אם מדברי הר"מ, וז"ל בפ"ה משמטה ויובל ה"ב, אין מוכרין אוכלי בהמה ליקח בהם אוכלי בהמה אחרת, ואין צריך לומר שאין מוכרין אוכלי אדם ליקח בהם אוכלי בהמה, ואם לקח בהן או החליף אוכלי אדם באוכלי בהמה הרי הן כאוכלי אדם שאין עושין מהן מלוגמא לאדם, ע"כ, הרי דברי הר"מ ברור מללו דבהחליף אוכלי אדם באוכלי בהמה כל איסורא דאוכלי בהמה הוא רק למלוגמא אך להשתמש בו לבהמה שרי, ואשר קשה בזה דהרי העיקר עצמו אסור להאכילו לבהמה דהרי אוכלי אדם אין מאכילים לבהמה, וא"כ מה טעם לא נתפס איסור זה בדמיו, וע"כ כמשנ"ל דמאחר דתורת איסורו הוא אך משום פסידא אך אין כאן איסור מסוים להאכילם לבהמה לכן לא נתפס זה בדמיו וכמשנ"ת, וא"כ קשה טובא מה טעם איסור סיכה ב"ן נתפס בדמיו, וצ"ע טובא, ומצווה ליישב ד"ו.

ביעור במיני כבשים ומין הצובעין

הרב מנחם מלך כולל חזון איש
פ"ז מ"ב ועוד כלל אחר אמרו כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעין ומתקיים בארץ יש לו שביעית ולדמיו שביעית אין לו ביעור ואין לדמיו ביעור. לגירסא זו הכלל הוא המשך לכלל של משנה א, שאם ראוי לאדם או לבהמה או לצבע אבל אינו כלה, יש לו ולדמיו קדושת שביעית אבל אין לו ולדמיו ביעור. אבל גירסת הרמב"ם "כל שאינו", ומפרש דנאמרו כאן שני כללים שכל שאינו מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעים יש לו ולדמיו קדושת שביעית ואין לו ולדמיו ביעור, וכן הדין בכל שאינו כלה אע"ג שהוא מאכל אדם, בהמה או צבעים. ורבים תמהו על הרמב"ם דאם אינו מאכל אדם מאכל בהמה ומין הצובעים, הוא כעצם בעלמא ואין בו כלל קדושת שביעית. ויש ליישב דמייירי במיני כביסה דפסק הרמב"ם [פ"ה ה"ן] שיש בהם קדושת שביעית ולא הזכיר דינם לענין ביעור, [אבל אין לומר דמייירי בלולב דמבואר [סוכה מ]. שיש בו קדושת שביעית, דהרמב"ם פירש שם שאין בלולב קדושת שביעית וכמו שפירשו הר"ן והרבטורא ויעוין בכפות תמרים שם שיישב מהסוגיא]. והטעם שלא יהיה בהם ביעור, י"ל דבתורת כהנים מבואר דיש שני פסוקים לדין ביעור, אחד לביעור של מאכל אדם מקרא ד"תשמטנה ונטשתה" והשני למאכל בהמה מקרא ד"לבהמתך ולחיה אשר בארצך", ויל"ע לפ"ז דאין מקור לדין ביעור במין הצובעים, ומפורש במתני [פ"ז מ"א] שנוהג בהם ביעור. ואולי י"ל דפליגי אהדדי, מתני' יליף לדין ביעור בכל הקדוש בקדושת שביעית מקרא ד"לבהמתך ולחיה אשר בארצך" כמבואר בפסחים [בב:], ולתורת כהנים בעינן קרא בכל מין הקדוש ובמין הצובעים אין ביעור. ובאופ"א י"ל דיש קרא נוסף ללמוד ממנו דין ביעור, והוא הנאמר ביובל [ויקרא כה יב] "מן השדה תאכלו את תבואתה" ודרשנין כל זמן שבשדה אתה אוכל את תבואתה, [וכן פירש שם רש"י אלא שפירש דמייירי לענין ביעור של יובל, אבל י"ל דילפי מהדיד כמו לענין תפיסת דמים]. ולפ"ז י"ל דדוקא מיני צבע נתרבו ולא מיני כביסה, ואתי שפיר דברי הרמב"ם שבמיני כביסה אין ביעור, [אלא שיל"ע מאי חזית לרבות מיני צבע ולהוציא מיני כביסה, וי"ל]. שוב נעותרת דבתורת כהנים [הובא בתוס' פסחים נב: ד"ה הכובש], דריש להאי קרא לדינא דכובש שלושה כבשים שאוכלים על האחרון, אמנם י"ל דהרמב"ם אוזיל לשיטתו דפסיק [פ"ה ה"ן] כר"ג דכל שכלה מינו מן השדה יבערנו מן החבית, ואין צריך קרא להכי ומייתר קרא למידרש מין הצובעים. אבל בספרו [פ"ה ה"ד] נראה שפירש מתני' באופ"א, דמייירי באינו מיוחד למאכל אדם, מאכל בהמה ומין הצובעים, אבל אינו עצים, כלומר דראוי לתשמישים אלו אבל אינו עומד להם, וכן הבין הראב"ד ולכן השיג עליו דהדבר תלוי במחשבתו בשעת לקיטה כעלי קנים ועלי גפנים. וליישב דעת הרמב"ם צ"ל דמייירי בלא חשב כלל, ואכתיו צ"ב מהיכן בא חילוק זה שיש בהם קדושת שביעית אבל אין בהם ביעור. והנה יש מקום לדון בעלי קנים וגפנים דמבואר [סוכה מ]. דקדושתם תלויה במחשבתו בשעת לקיטתם, היאך דינם קודם שלקטם, וי"ל בשלושה אופנים. א. שקדושים עד שיחשוב עליהם לעצים, ולפ"ז בלא חישב אכתי בקדושתם עומדים. ב. שאינם קדושים עד שיחשוב עליהם לאכילה, ולפ"ז בלא חישב לא נתקדשו. ג. קדושתם תלויה ועומדת במחשבתו, ולפ"ז יש לדון בליקטם סתם ויש מקום לדברי הרמב"ם לחלק בין קדושת שביעית לביעור. [וכעין זה דנו האחרונים בירק הגדל בסוף שביעית, דאם ילקט בשביעית הוא קדוש ואם ילקט בשמינית אינו קדוש, היאך דינו קודם שנלקט, די"ל שקדוש עד שתגמר השביעית ולא

נלקט, וי"ל דאינו קדוש עד שילקט בשביעית, וי"ל דקדושתו תלויה האם ילקט בשביעית].

ביעור בדמי שביעית

הרב ישראל בכרך כולל חזון איש
פ"ז מ"ב רבי מאיר אומר דמיהם מתבערים עד ר"ה. מבואר דהוא מדרבנן כדי שלא יטכחו שהם דמי שביעית ויעשו בהם סחורה. ויש לדון לדעת הראב"ד [פ"ז ה"ג] שיש שני דיני ביעור, האחד הפקר כשכלה בעיר וסביבותיה, והשני איבוד כשכלה במדינה, מהו דין הביעור לר"מ בר"ה בהנך דמי שביעית, הפקר או איבוד.

בהנ"ל

הרב מ. קניגספור כולל חזו"א
פ"ז מ"ב ר"מ אומר דמיהם מתבערין עד ר"ה אמרולו להם אין ביעור ק"ו לדמיה, ובירושלמי אמרין מ"ט דר"מ מצינו שהחמירו בדמיהן יותר מבהם דהא שמן ניתן להדלקת הנר ואם לקח שמן אחר תחתיו אסור בהדלקת הנר דגורנין אטו שאר דמי שביעית שלא ניתן להדלקת הנר עכ"ל הירושלמי, וצ"ע דלכא' ביעור זה דא' ואף של דמיו ומה מוכיח כלל מדין דרבנן לדין דא', ומצאתי בתפארת ישראל שכ' דביעור דר"מ ג"כ אינו אלא מדרבנן דגורנין אטו שאר מעות שקדושים בקדושת שביעית דדמים לא מינכרו ואתי לאחלופי בשאר דמי שביעית. וצ"ע א"כ מ"ט דרבנן ומה ענו לו והרי באמת מצאנו שהחמירו בשמים של שמן בגזירה ה"נ גנזור, וי"ל דכשגזרו על שמן עשו הכל דין אחד שכל דבר שמיועד לאוכל מותר רק לאכלו ולא להנאת אורו אבל במעות א"י"ז דין שוה דהרי כל מעות של שביעית שיש להם ביעור יצטרכו לבער מאיזה פרי בא לדעת שעת ביעורו ולכן לא השוו כל המעות דאף למה שאין ביעור אין להם דין שוה, אמנם עדיין צ"ע איך מותר לקיים לר"מ דין ביעור להרמב"ם דס"ל דביעור זה כילוי והרי מדא' ניתן לאכילה ולא להפסד ואיך רבנן אמרו לכלות המעות, ומ"ע.

בענין מין הצובעין

הרב יהושע גרין
הנה נחלקו רש"י ותוס' בב"ק מה גדר ההנאה במין הצובעין רש"י פירש דבשעה שמפיק את הצבע מהסממנין הוי הנאתו וביעורו, ותוס' מבארים דההנאה היא בלבישת הכנע הצבוע וביעורו הוא במה שמתבלה בלבישתו. ונפ"מ דלרש"י אין קדושה בכגד הצבוע שכבר חשיב שנתבער מן העולם, ולתוס' חזו"א מילתא היא א"כ הכגד קדוש בקדושת שביעית. ויל"ע במה שמצוי היום שמפיקים צבע מאכל טבעי מרכיז פירות וירקות [מצוי מאד בסלק] אולם ברכו הג"ל אין בנותן טעם למאכל ויל"ד אי נוהג קדושת שביעית במאכל זה מדין מין הצובעין אליבא דתוס' דחזו"א מילתא היא אולם לרש"י הקדושה תהי' רק ברכו הצבע קודם השימוש בו ונפ"מ לאיסור סחורה וצ"ע.

אם יש קדושת שביעית בסכך ירוק

הרב חיים יצחק מאיר – הרב אלהן שורץ כולל תורתך קבע
יל"ד בעלי דקלים המיועדים במקומינו לסיכוך סוכת החג, אי קדשי בקדושת שביעית מחמת שעומדים לשימוש לסיכוך ולצל, ועמא דבר דליכא בהו קדושה, ויל"ע בזה מכמה פנים. דיל"ד אי מיקרי דבר שיש לו ביעור מחמת מה שע"פ רוב אין עומדים לשימוש אחר שיכשו, ואף שראויים לשימוש, מ"מ אין דרך להשתמש בהם ואין עומדים עוד לכן, (מחמת מיעוט צילם ויופים). דגרע משאר ביעור, דהא ראוי לשימוש ורק שאינו עומד לזה ויל"ד אי מיקרי ביעור כה"ג. וגם יל"ד בעיקה"ד אי מיקרי שאינו עומד לזה כיון שיש בנ"א שמשתמשים בו שנים רבות. ועוד יל"ד בזה את"ל דמיקרי ביעור, ואת"ל דלא מיקרי ביעור. דאי מיקרי ביעור, לכאורה הוי הנאתו וביעורו שווה, וגם אי מיקרי שביעורו הוא אחר הנאתו, הא דעת הבע"מ בסוכה דדבר שהנאתו קודם ביעורו קדוש בק"ש (ודלא כפשוטו דעת רש"י ותוס' ב"ק וסוכה, עי' ח' הגרע"א ב"ק ק"א ב'). ואי לא מיקרי ביעור, יל"ד דמ"מ לא יהא גרע מדבר שהנאתו קודם ביעורו וקדש לדעת הר"ה. אלא דאת"ל דל"ה ביעור יש לדון דכל דבר שאין לו ביעור וקיים לזמן ארוך אינו קדוש, (ואף להבע"מ מ"הנ"ל). דהנה צ"ב בהא דפשתן אינו קדוש בקדושה (מתני' בכורות כ"ט ובירושלמי מעשרות סופ"ה), ובחזו"א (י' י"ב) נתקשה בזה, וכתב (י"ג ח') דטעמא משום דהשימוש בו הוא אחר שנשתנה שמו. וכן קשה במה דמשמע בסוגי' בב"ק ק"א וסוכה מ"א דעצים העומדים לבנין לא קדשי בקדושה, ובחזו"א כתב הטעם כנ"ל. והנה בהא דאסור לקנות עבדים וקרקעות ובהמה טמאה בפ"ה (פ"ח מ"ח), יל"ד טעמא, [וע"ש בראשונים, וברש"י סוכה מ"א, ובכ"מ]. והרמב"ן והרשב"א והריטב"א בעו"ס ב' כתבו הטעם משום שלא יקדשו בקדושת שביעית (ואסור לקנות בפ"ה דבר שלא יתפס בו קדושה דהוי כסחורה, ע"ש), וברשב"א ובריתב"א מבואר הטעם דלא קדשי משום דרק דברים שראויין לאכילה קדשי והנהו אינם ראויים לאכילה. ובפשוטו י"ל הביאור בזה דדבר המתקיים לאורך זמן לא דמי לאכילה שהוא שימוש חד פעמי ושייך לקרותו אכילה, וכן כתב הריטב"א סוכה ל"ט דהוא משום דאינם מתבערים, [ועי' בגליון מס' ו' בזה הארץ שכתב כן. אמנם יל"ד לפרשם באופ"א עי' חזו"א י"ג י"ח מ"ש עפ"י הירושלמי, אבל בריטב"א סוכה א"א לפרשו כן, ודוק. וע"ע בחי' הגרד"ל ס' כ' אות א' סק"ג דל"כ כן, ומשמע דפי' דהראשונים הנ"ל דלא כהר"ה וכל דבר שאין הביעור בשעת ההנאה אינו קדוש, וע"ע שם ס' כ"א אות ב', וצ"ע]. וע"ע בחזו"א שם מ"ש לענין תבן שנתנו בכר. ולפ"ז מבואר ג"כ מה דפשתן ועצים לבנין וכלים לא קדשי בקדושה, ולפ"ז בנידו"ד, אי לא מיקרי ביעור וחשבינן ליה כראוי לשימוש לעולם, י"ל דהיינו טעמא דלא קדיש. אמנם, החזו"א הנ"ל הא ל"ס כן, ויל"ד בש"י הנ"ל בזה, ובראשונים במתני' שם, ובתוס' בכורות י"ב, ואכ"מ. והעירו עוד דיל"ד דטעמא דהחזו"א הנ"ל דהוי שימוש אחר שנשתנה שייך גם כאן, דאף שאין משתנים כ"כ, מ"מ הא בטלי אגב הבנין ואינם עצים אלא בנין (ויל"ד בטעם דלולב שעשאו למטאטא חלוק, עי' חזו"א שם), ע"פ האמור בתוס' חולין קכ"ט א' ד"ה בית, דזרעים שסיכך בהם סוכה אינן מקב"ט, והוא פלוג' שם. וצ"ת. ובכ"ז יל"ד מטעמא אחרנא, דהא אמרין בסוכה וב"ק שם דסתם עצים להסקה הן עומדים, ומש"ה אפילו עצים דמשחן לא קדשי. ויל"ד אי שייך לומר דסתם עצים אין עומדים לללום ומש"ה לא יקדשו כולם, ועויל"ד בגדרי דין הנ"ל, ותלי בדברי הראשונים שם ובדעת הרמב"ם, ואכמ"ל. [יש לדון עוד דשימוש זה של סיכוך הסוכה אינו חשוב לקדש מחמתו, והוא שימוש ארעי, וצ"ע].

בענין פת שעופשה

הרב יקותיאל יעקבזון
שביעית פ"ח מ"ב - לאכול דבר שדרכו לאכול. כתב ע"ז בירושלמי אין מחייבין אותו לאכול פת שעופשה

נושא ונותן באמונה

מו"מ בעינינו מסכת שביעית

וכו', ופי' הרא"ש (מהדורת עוז והדר) וזה לשונו: פי' אע"ג דאמרין לאכלה ולא להפסד אין מחייבין אותו לאכול דבר שאין דרך בני אדם לאוכלו ולא חיישין אם הולך לאיבוד עכ"ל. (ודלא כמו שפירש החזו"א סימן י"ד ריש סק'). ותמוה שהרי לפי"ז יוצא שדבר שדרכו לאכול מחויב לאכול ואסור להניחו שיתרקב שאין (וכגון אם נשאר לו בצלחת מאכלים הראויים לאכילה הרי הוא מחויב לאכול) וכזאת לא שמענו מעולם ומצוה ליישב.

ובד"ץ ביעור בדמי שביעית הרב דב בקר כולל דרכי דוד בני ברק

א, שנינו השמן של שביעית מדליקין בו מכרו ולקח בו שמן אחר אין מדליקין בו החליף שמן בשמן שניהם אסורים, ושמא משום דמיחלפי אהדדי דיסברו דשניהם של חולין שהוחלף בשביעית, למדנו כאן כמה הלכות א, מכר שמן ולקח בדמים שמן אסור להדליק השמן ב, החליף שמן בשמן שניהם אסורים גם שמן הקדוש בקדו"ש שהיה מותר מתחילה בהדלקה נאסר, ויל"ע אם איירי בשמן של חולין שהחליף בשמן של שביעית, או בתרוייהו של שביעית ומ"מ אסור להדליק, דכל בהחלפה גזרו. ובסברת הדבר, הנה מוכר שמן ובדמים לקח שמן אחר י"ל שכבר נשכח היחס לשמן ראשון וכיון שרואה שמדליק בשמן הנקח בדמי שביעית סבור שאין לו קדושה למרות שמן של שביעית מותר בהדלקה חייש" לטועה שיראה להתיר הדלקה בדמי שביעית ואינו יודע שהם דמים של שמן שביעית שהותר בהדלקה וסבור שאין קדושה בדמים, ונתחדש עוד דגם החליף שמן בשמן נאסר השמן בהדלקה, ובוה יש לדון אם איירי בשמן חולין במקום שמן של שביעית וקמ"ל דגם כה"ג גזרו לאסור הדלקה למרות שהשמן עצמו היה מותר בהדלקה מ"מ ההחלפה אסורה וגזרו גם על השמן הקדוש עצמו דלא ליתי לטעות ויתכן דגם אם שניהם קדושים מ"מ כיון שהם חליפין גזרו בכל חליפין לאסור הדלקה וצ"ע. ב] החליף יין בשמן כמה דתימא יין אין סכין בו ואין מדליקים בו ודכוותיה שמן אין סכין ואין מדליקין בו, והנה יל"ע מ"ט הכא תני איסור סיכה ולעיל לא תני בחליפין שמן דאסור גם בסיכה. והנה מבואר בירושלמי דחילופי יין כיון, וכל מה שאין התר שימוש ביין ה"ה בחליפין אסור, ויל"ע אם הוא כגזירה דחליפין שמן הנ"ל או מעיקר הדין דכל שהוא דמי היין קדושתו כמו היין וכיון שביין אין התר שימוש זה ה"ה בחליפין, ויל"ע אם הוא מה"ת דכיון דשביעית תופסת דמיה הרי הם בקדושת השביעית, או דסו"ס אין הגבלה בשימוש מסוים רק חסרון בהיכ"ת דביין סיכה הוא הפסד אבל בשמן הוא דרך שימוש ואי"ז חסרון בדרגת הקדושה להתיר סיכה ורק מדרבנן אסור, אבל לא מטעם גזירה בעלמא אלא דקדושתו כקדושתם, ויל"ע למה לא סגי לענין איסור סיכה כגזירה דהחליף שמן בשמן ולמאי איצטרך לדון נוסף דכל התרו דומיא דין. ושמעתי מידי היקר הרב מחפז שליט"א לכאד דהנה סיכה מותר גם בתרומה משום דסיכה כשתיה נמצא דמה דיש התר בסיכה של שמן וא"צ לחוש שישבור שאין קדושה בדמי שביעית, אלא נתחדש כאן דין נוסף דכיון שהוא חליפין יין דינו כדיון היין וסיכה שאסור ביין אסור גם בחליפין וניהא דלא תני סתם מכר שמן ולקח בדמיו שמן אסור בסיכה דאה"נ סיכה מותרת וכו"ל. ג] החליף עליון בלולבין כמה דתימא עליון יש להם ביעור לולבין יש להם ביעור, ושמעתי לתמוה הרי במתני' תנן דדמי שביעית יש להם ביעור ומאי קמ"ל הברייתא, וי"ל דס"ד דדוקא אם מחליף שביעית בחולין אבל אם שניהם קדושים בקדו"ש בזה אין חשש שהרי שניהם קדושים מינכר קדושתם שהרי שניהם אסורים בהפסד ס"ד רבוה לא גזרו וקמ"ל דגם בזה כיון דהוא דמי עליון נוהג בהם ביעור ועי'. ד] החליף אוכלי אדם באוכלי בהמה כמו דתימא אוכלי אדם אין עושין מהם מלוגמא אוכלי בהמה אין עושין מהם מלוגמא, ויל"ע דהרי אוכלי אדם אסור ליתן לבהמה והרי כאן מותר לתת לבהמה א"כ לא קאי בקדושתיה ולמה יאסר לעשות ממנו מלוגמא, ובנ"א הרי התר מלוגמא משום דתשמיש אדם חשוב מתשמיש בהמה א"כ אם מותר לעשות ממנו אוכלי בהמה מ"ט אסור לעשות ממנו מלוגמא. אכן הביאור דהוא דומיא דהחליף יין בשמן דכיון דביין אין שימוש סיכה ה"ה בשמן היינו דאסור לחדש שימושים אחרים וע"כ למרות דכעת הוא אוכלי אבל כיון שסודו מאוכלי"א לא נתחדש בו שימוש חדש ואי"ז רק דין במחליף שלא הותר לחדש שימושים חדשים אלא גם בנעשה כן מאליו שנתקלקל ואינו ראוי לאדם רק לבהמה הרי"ן בחליפין וכל שימוש שלא היה לו מתחילה גם כעת אין לו ועי'. והנה הירושלמי הק' דאפילו באוכלי בהמה אסור ליקח אוכלי בהמה וק' דאסור ליקח באוכלי אדם, ותייז' הירושלמי כהדא קינסא דירקא מסקין לה לאגרא והיא יבשה מן גרמא כלומר אחר שיבשה דלא חזיא לאדם מותר ליקח ממנה אוכלי בהמה, וצ"ע דאמנם נעשה מוכן רק לבהמה אבל גם אוכלי בהמה אסור ליקח בהם אוכלי בהמה ואיך שרי הכא, בהכרח דכיון דהיא אוכל אדם ופקע תשמישו ירד מקדושתו וע"כ לא נאסר ליקח בו מאכל בהמה משא"כ דבר שמתחילתו מוכן לבהמה דבו אסור ליקח אוכלי בהמה, ומ"מ כיון דהוא בייסודו אוכל אדם אסור לעשות ממנו מלוגמא, או נימא באו"מ מטעם גזירה דאם יעשה מלוגמא יסברו דאין בדמים קדו"ש כהא דלעיל מכר שמן ולקח בדמיו שמן וכו', ואולי אין כונת הירושלמי דלקח ממאכל א"כ מאכל אלא דנתהפך למאכל ב"ז בזה קמ"ל דלמלוגמא אסור להשתמש, אמנם לשון הר"ש אחר שיבשה דלא חזיא לאדם מותר ליקח בהם אוכלי בהמה וזה צ"ע דהרי אוכלי בהמה אסור ליקח בו אוכלי לפירוש הר"ש, בהכרח כמש"כ בדרך הא', ועי'. ויש להק' איך שרי ליקח בהם אוכלי"ה הרי באוכלי"א לא היה לו רשות ליקח בו אוכלי"ה וא"כ נמצא שיש לו כאן שימוש חדש שיכול ליקח אוכלי"ה וצ"ע, וצ"ל דלאוכלי"ה ב"ב לא"ה לא עמד מתחילתו לכך ועכשיו נתחדש לו שימוש חדש של אוכלי"ה ע"כ בזה לא מוגבל ליקח אוכלי"ה אחר אבל מלוגמא שלא נתחדש בו אסור וצ"ע. ה] וז"ל הר"ש והא תנינן מוכרין אוכלי אדם ואוכלי בהמה ליקח בהם אוכלי אדם אבל לא אוכלי בהמה אוכלי בהמה ליקח בהם אוכלי בהמה ואצ"ל אוכלי אדם ליקח בהם אוכלי בהמה, הנה לשון הר"ש קצת סתום מש"כ אוכלי בהמה ליקח בהם אוכלי בהמה אם קאי להתר או לאיסור, אך מוכח ממש"כ תחילה אוכלי בהמה ליקח בהם אוכלי אדם משמע דאוכלי בהמה אסור, אך י"ל דקמ"ל להפך דשרי ליקח עם אוכלי"ה אוכלי"ה ולא לאפוקי ליקח אוכלי"ה באוכלי"ה, אמנם ממש"כ ואצ"ל אוכלי אדם ליקח בהם אוכלי"ה מבואר דאוכלי"ה אסור ליקח אוכלי"ה, וצ"ע מ"ט, ומ"ש מאוכלי"ה דשרי ליקח אוכלי"ה אחר, וי"ל דכמו דבהחליף שמן ביין אסור להדליק בשמן ה"ה דאסור ליקח אוכלי בהמה אחר דזה נידון כשימוש אחר ולא דמי לאוכלי אדם שמחליף לאוכלי אדם אחר דאוכלי אדם הכל אחד משא"כ אוכלי"ה נידון כל בהמה כשימוש שונה ועי'. ו] ר' יוחנן ב"ר יהוצדק ביין עד הפסח בשמן עד שבועות וכו' היה אפ"ל ע"ד הנ"ל דהפסח היה בהחליף שמן ביין מה זמן הביעור של כ"א

אם כזמן שמן או כזמן יין, ובוה פתר לו דכל אחד כדיונו אבל הר"ש לא פירש כן, ואכתי צ"ע מה דינו באמת איך נקבע זמן ביעורו, אם כיון ששניהם קדושים בקדו"ש כל אחד נוהג בזמנו או לא. צ"ע דברמב"ם כ' רק דין דהחליף שמן בשמן, ודין דאין מוכרין אוכלי בהמה ליקח אוכלי בהמה, אבל דין דהחליף יין בשמן דאסור בסיכה והדלקה לא כ' ולכא"ר הרי הכל מטעם אחד דכל שימוש שלא היה בפרי ראשון אסור לחדש בפרי שני וצ"ל ברמב"ם מטעם אחר וצ"ע.

בישול בלולב, הנאתו קודם ביעורו הרב יעקב משה אלטמן, כולל נחלת משה בני ברק

א] בלולב שהוא מין עץ שיש בו קדו"ש, יש לדון הידיה שרי לבשל בו ולהתחמם כנגדו, ואף שלא מצינו לכאורה מפורש דשביעית ניתנה לבישול. דהנה כתבו תוס' בב"ק קא: ד"ה שהנאתו, דהנאה דבישול ולהתחמם כנגדו חשיב הנאתו וביעורו שוה, ומה דמשום זה לא כל עצים חשיבי הנאתו וביעורו שוה, משום דעיקרן לא קימי אלא להסקה. ומעתה, בעצים שכן יש קדו"ש, בלולב, י"ל דשרי לבשל ולהתחמם כנגדו, דהנאתו וביעורו שוה, והוא תשמיש השרי בקדו"ש. אמנם מצד אחר יש לדון דהא אף תשמישין דשרי בפירות הקדושים בקדו"ש, יש עוד תנאי שיהיה דרכו בכך, כמבואר בפ"ח מ"ב, וא"כ יש לידע במציאות האם לולב דרכו לבישול ולהתחמם כנגדו, דאם אין דרכו בכך אסור. ומצינו בתוס' ב"ק קב. ד"ה ה"ג בקוונטרס, שכתבו בפירושהם השני, דלר' יוסי לולב שיש בו קדו"ש, שרי אף הסקה אף שהנאתו אחר ביעורו, דר' יוסי שרי תשמישים דהנאתו אחר ביעורו. והנה אם לא היה דרכו בכך, לא סגי במה דהכלל הוא דשרי הנאתו אחר ביעורו, ומשמע דגם לולב עומד להסקה, ודרכו בכך, וצ"ע. אמנם מטעם אחר יש לדון, דהנה בירושלמי נראה דאין הכלל תלוי במה דהנאתו וביעורו שוה, וכן נראה שיטת הרמב"ם, [וכמו שכתב הגה"ג רמ"מ לובין שליט"א בגליון 1]. ושיטת הירושלמי נראה, דתלוי בחשיבות כל תשמיש, האם חשוב הוא שיהיה תשמיש שיש בו קדו"ש, ושרי להשתמש בפירות הקדושים. ואם זו שיטת הרמב"ם, הרי שלדינא אין הכלל תלוי במה שהנאתו וביעורו שוה, אלא במה שהוא תשמיש חשוב, וא"כ לא סגי להתיר בישול במה דהנאתו וביעורו שוה. ואמנם נוטה מסכסר לומר דהוא תשמיש חשוב, וצ"ע. ב] רבים מהלומדים מביאים ראיה משיטת בעה"מ בסוכה, לנידון רעק"א ב"ק קא, האם יש קדו"ש במה דהנאתו קודם ביעורו, ומביאים ראיה מדברי בעה"מ, שכתב דהנאתו קודם ביעורו הוא מכ"ש מהנאתו וביעורו שוה, [בעה"מ סובר דלולב הנאתו קודם ביעורו, דלא כשיטת רש"י בסוכה]. דבריו כתב, דלר' יוסי עצים דלהסקה דהנאתו אחר ביעורו קדושים בקדו"ש, וכ"ש מה שהנאתו וביעורו שוה, וכ"ש לולב דהנאתו קודם ביעורו. מזה נראה דהנאתו קודם ביעורו היא מכ"ש מהנאתו וביעורו שוה, וא"כ שרי תשמיש דהנאתו קודם ביעורו בשביעית. אך המשך דבריו מוכח דכוננו להיפך, שכתב דר' יוסי דבכל עצים אף שהנאתו אחר ביעורו יש בהם קדו"ש, לדידה לולב דהנאתו קודם ביעורו יש בו קדו"ש, אך דלחכמים החולקים אין בלולב קדו"ש. הרי דלחכמים רק דבר דהנאתו וביעורו באותה שעה, ולא לולב דהנאתו קודם ביעורו. ומה שכתב דהנאתו קודם ביעורו הוא מכ"ש מהנאתו וביעורו שוה, היינו לר' יוסי דהנאתו אחר ביעורו שריא, ואין כלל גזר"כ דומיא דלאכלה. אך הנה, רבא הא ס"ל שם בסוגיא דגם דלחכמים לולב קדוש, והטעם משום דכל שהנאתו וביעורו שוה קדוש, ותמוה דהא לולב הנאתו קודם ביעורו. ובכ"ז אנכי יש לכאד שיטת רבא לבעה"מ, ושניהם דוחק, או דפליגי אי לולב הנאתו קודם ביעורו או הנאתו בשעת ביעורו, או דפליגי בנדון זה גופא אי הנאתו קודם ביעורו שריא, וצ"ע. ג] דבריו רעק"א ב"ק קא: מבואר דיש גזר"כ וטעם בהא דבעינן הנאתו וביעורו שוה, דאל"ה הוה הפסד, דבשעת ביעורו הוא הפסד, ורק אח"כ יש הנאה, [ואין זה הפסד ממש, ולכן צריך דרשה לזה, ולכן ר' יוסי פליג אף דמודה דהפסד אסור]. והנה רש"י בסוכה באר הא דכבוסה הנאתו אחר ביעורו, דההנאה היא הלבישה והביעור בשעת הכביסה. ומשמע, דמשום דאין ההנאה בשעת הכביסה, דמה שהבגד מתכבס זה לא חשיב הנאה, לכן הוי הנאתו אחר ביעורו. והנה אי נימא דהטעם הוא משום דבשעת ביעורו הוא כהפסד, הרי תמוה, דנהי דשיטת רש"י בסוכה דהנאת הכיבוס לא הוי הנאה אלא הלבישה, מ"מ אף שאינה הנאה הרי גם אין בה הפסד, דהרי הוה תיקון, [ולא רק לצורך תיקון כהסקה, אלא תיקון וצורך ממש]. וכן נראה שיטת הריטב"א בסוכה, דבאר מה טעם עצים לבישול אין חשיבי הנאתו בשעת ביעורו, דהנאתו בשעת האכילה, ותמוה דסוכ"ס בשעה שמתבשל ומתתקן אין כאן הפסד. ומזה נראה דלא כרעק"א, דאין הטעם בהא דבעינן הנאתו וביעורו שוין מטעם הפסד, אלא הטעם משום דהוא גזר"כ דבעינן דומיא דלאכלה.

הדלקת הנר בחליפין שביעית, ובדין שביעית תופסת דמיה הרב דוד הלפרין

שי' הר"ש בדין הדלקת הנר בדמי שביעית – א] מתני' שביעית פ"ז מ"ב רבי מאיר אומר דמיהן מתבערין עד ראש השנה אמרו לו להן אין ביעור קל וחומר לדמיהן. ובר"ש שם כ' וז"ל בתוספתא קתני דאיהדר להו ר"מ מחמימי אני בדמים מבעיקר שהשמן של שביעית מדליקין בו מכרו ולקח בהם שמן אחר אין מדליקין בו וטעמא משום דפרי ושמן מינכר ולא אתי לעשות בהן סחורה. ואח"כ הביא הר"ש ד' הירו' וביאר כוונתו וז"ל רבי אימי בשם רבי יוחנן החליף שמן בשמן שניהם אסורים כלומר אסורין להדליקן ושכמא משום דמיחלפי אהדדי, והיינו דאמר בתר הכי כיצד הוא עושה מחליף שניהם של חולין כלומר שייסברו דשניהם של חולין שהוחלף בשביעית, עכ"ל. ומבואר בד' הירו' כמו שהביאו הר"ש דאיכא גזירה שלא להדליק את הנר בשמן חולין שנקנה בדמי שמן שביעית, והטעם אטו סחורה, ולכא"ר כוונת הר"ש בטעם הגזירה דאם ידליק בו נראה הדבר כאלו שמן זה אינו של שביעית משום דהחלפה"נ הוא שימוש רגיל בשמן ונראה הדבר כאלו זהו שמן חולין, [ודוגמא לדבר שמן של תרומה אסור להדליק בו, וצ"ל דבשמן שביעית עצמו ל"ח משום דכו"ע ידעי ששל שביעית הוא ושמן שביעית ניתן להלקה"נ, משא"כ זה שאינו קדוש מצ"ע אלא רק נקנה בדמי שביעית], ומש"ה חיישין שמא יבא לעשות בו סחורה. ומכ"ז עוד בד' הר"ש דאף מחליף שמן בשמן איכא האי גזירה, ויש לעיין אם כוונתו שמחליף שביעית בחולין או אפי' מחליף שביעית בשביעית, והמדקדק דבריו יראה להדיא שכוונתו שמחליף שביעית בחולין שכ' דמשום דמיחלפי אהדדי גזרין, וכ' אח"כ דהיינו משום דייסברו דשניהם של חולין, משמע דחד מינייהו באמת חולין הוא, וחזינו דטעם הגזירה בזה משום דחיישין שיעשה שניהם של חולין שנקנה מדמי שביעית ויעשה בהם סחורה וכו"ל. ונמצא לפי"ז דלדעת הר"ש אם מחליף שמן שביעית בשמן שביעית מותר

נושא ונותן באמונה

מו"מ בעינינו מסכת שביעית

להדליק בשניהם וליכא להאי גזירה, דאל"ה למה לא כ' הירו' האי דינא דהויא חידוש טפי ופשוט. ועיניו שם בר"ש שהביא המשך ד' הירו' בדין מחליף יין בשמן או מחליף מאכל אדם במאכל בהמה דנותנים עליו חומרי שניהם ואינו יכול להדליק בשמן זה כיוון שקטאו ביין ויין אין מדליקין בו, ויש להבחין שזהו מדינא ואינו שייך לגזירה הנ"ל בדין מחליף ש' הרמב"ם בהנ"ל – ב' והנה הרמב"ם פ"ה ה"א כ' ו"ל פירות שביעית ניתנו לאכילה ולשתייה ולסיכה ולהדלקת הנר ולצביעה מפי השמועה למדו תהיה אף להדלקת הנר ולצבוע בה צבע, עכ"ל ושם בהמשך ההלכות ביאר הרמב"ם כל אחד ואחד מחמשת השימושים הנ"ל מה הם פרטי הדינים שלו, ובה"ח כ' ו"ל להדלקת הנר כיצד שמדליק את הנר בשמן שביעית עצמו מכרו ולקח בו שמן אחר, או שהחליף שמן בשמן שניהם אסורים בהדלקה שאין מדליקין בדמי שביעית, עכ"ל. והמענין יראה דכוונת הרמב"ם בזה דאיכא דינא דא' דילפינן מקרא דתהיה דרוקא שמן שביעית עצמו מדליקין בו, ואי"ז רק גזירה דרבנן אטו סחורה כד' הר"ש הנ"ל, ובאמת מצאתי בד' המב"ט בקרית ספר שביאר כן ד' הרמב"ם שכן ו"ל ומדליק הנר בשמן שביעית עצמו כדילפינן מתהיה ואם מכר ולקח שמן אחר או החליפו בשמן אחר שניהם אסורים, עכ"ל. ויש לעיין לש' הרמב"ם דילפינן מקרא דאין מדליקין אלא בשמן שביעית עצמו, אמאי קאמר הרמב"ם דשניהם אסורים והיינו דגם השמן של שביעית אסור ואמאי הא שמן של שביעית עצמו הוא, ובהכרח צ"ל דאף הרמב"ם מודה דאיכא גזירה עכ"פ על השמן שביעית דאין מדליקין בו, והיינו דהשמן של חולין שהוחלף בשביעית אסור מדא' וכו', והשמן שביעית עצמו אסור רק מדרבנן, ואין להקשות אמאי כיליניהו הרמב"ם בהדדי דכך הוא דרכו של הרמב"ם שאינו מחלק בין דא' לדרבנן, אך עדיין צריך לבאר טעם וגדר הגזירה על שמן שביעית לש' הרמב"ם ויבאר אי"ה בסמוך. ובמש"כ הרמב"ם דמחליף שמן בשמן שניהם אסורים, יש לעיין אם איירי במחליף שמן שביעית בשמן חולין או איירי בשמן שביעית בשמן שביעית, [ובאמת אם נקוט דאיירי בשביעית בשביעית היה אפשר לומר דהטעם שנאסרו שני השמנים בהדלקה משום דאף דמצד עצמם הם שמן שביעית ומותרים בהדלקה מ"מ כיוון שהחליפם זכ"ז חייל עליהו שם חליפי שביעית וכביכול על כל חד מיניהו איכא ב' שמות, א' שמן של שביעית עצמו ב' שמן של חליפי שביעית, ומש"ה אסורים הם בהדלקה, אך זה אינו אמת דכיוון דמדא' תרוייהו קדושים בקדו' ויש חילוק ביניהם לא חייל כלל שם חליפין ומדא' לא עשה כלום במה שהחליפם]. ובאמת המדקדק בל' הרמב"ם יראה שכן ו"ל מכרו ולקח בו שמן "אחר" או שהחליף שמן בשמן, ומבואר כוונתו דהחליף דומיא דמכר דהיינו שביעית בחולין, שוב נתתי את ליבי בדב' המב"ט שהבאנו לעיל מכר' להדיא דהחליף שמן בשמן היינו בשמן חולין, ונמצא לפי"ז דמחליף שמן שביעית בשמן שביעית להרמב"ם מדליקין בשניהם וכן הדין נמי לש' הר"ש כמבואר לעיל או' א'. ג' והנה יעויין בהמשך ד' המב"ט שכן ו"ל ונראה דמכירה וחילוף שלא כדרך סחורה לא אסירי מדא' דהא יפינן דשביעית תופסת דמיו במכירה כקדש דתופס דמיו והכא שניהם אסורים מדרבנן דאע"ג דיכול למכור לכתחלה כשאנה דרך סחורה היינו לאכול אבל להדלקת הנר לא דלא איתרביא אלא להדליק הוא גופיה לא למכור כדי להדליק, עכ"ל. ומבואר בדבריו חידוש גדול דאיכא איסור מדרבנן דכיוון שאין מדליקין בשמן שאינו של שביעית ממש אסור להחליף פירו'ו בשמן כדי להדליק בו, ושמעתי מידידי הה"צ רונברג שליט"א דכוונת המב"ט בזה לבאר מה שנתקשנו לעיל אמאי אמרין דשמן שביעית עצמו אסור בהדלקה, ולזה קאמר דכיוון דאיכא איסורא להחליף בשמן כדי להדליק בו לכך אם החליף אסור להדליק אף בשמן עצמו מדרבנן. ויש להוסיף ולומר בזה עוד, דהנה לכא"צ צ"ע מנ"ל להמב"ט ש' האי דינא שאסור להחליף בשמן כדי להדליק בו, וי"ל דמזה גופא שכן הרמב"ם דאסור להדליק אף בשמן שביעית עצמו הוכיח המב"ט דס"ל להרמב"ם דאיכא איסור בעצם ההחלפה, ומש"ה אם עבר והחליף נאסר אף השמן עצמו בהדלקה, דאל"ה אמאי נאסר שמן עצמו בהדלקה. ד]

העולה דאיכא פלוגתא בין הרמב"ם להר"ש בטעם האיסור להדליק בשמן חליפי שביעית, דלהר"ש הוא מטעם גזירה אטו שיעשה סחורה, [ואי"ז שייך להדין דמחליף פירו'ו שנותנים עליו חומרי שניהם וכו'ל], ולהרמב"ם הוא דין דא' שאין מדליקין אלא בשמן שביעית עצמו, ואיכא נמי איסור להחליף שמן בשמן ואם החליף אסור מדרבנן אף השמן שביעית עצמו. ואולי יש לומר נפ"מ בין הר"ש להרמב"ם בגוונא שמכר רימון של שביעית או שאר פירות שצובעים בהם וקנה בדמיהם רימון של חולין, או שהחליף רימון שביעית ברימון חולין אם מותר לצבוע בו, דלש' הר"ש דאיסור הדלקה"נ בחליפי שביעית הוא מטעם גזירה י"ל דהיכא דגורו גורו היכא דלא גורו לא גורו ויהא מותר לצבוע בו, והיינו דהיה נראה לחכמים מאיזה טעם לגזור בהדלקה"נ שאם ידליק יבא לידי סחורה, אבל לצבוע לא גורו רבנן, ומשא"כ לש' הרמב"ם דהוא דין דא' דילפינן מקרא דתהיה אולי י"ל דכיון דמהא קרא דתהיה דרשינן אף דמותר לצבוע בפירו'ו, ש"א"כ דינא שווה ואף לצבוע אין צובעים אלא בפירו'ו ש עצמם ודין צביעה שווה לדין הדלקה"נ, והא דלא פירש הרמב"ם דין זה דמותר לצבוע רק בפירו'ו ש עצמם, י"ל דסמך על מש"כ גבי הדלקה"נ בשמן דהרי דינא שווה וחד דרשא איכא לתרווייהו ואטו כי רוכלא ליחשיב ולילוי.

הרב מאיר יגר כולל מורשה ודעת ב"ב

דמי אתרוג של מצוה

א' בשבוע שעבר הו' חידושו של הפנ"י בסוכה ל"ט בדמכירת אתרוג של שביעית אין נתפס אלא דמי האכילה אבל השווי שמחמת המצוה אינו מתקדש, ויש להעיר ע"ז מהא דתנן נותן לו אתרוג במתנה ובגמ' דאם אינו רוצה יבליע דמיו בלולב, ולפ"ד הפנ"י הא יכול לקנותו בשווי המצוה ולמכור את הפירות של שווי האכילה, וצ"ע. ב' בד' הגרע"א בב"ק ק"א שהו' בזה בארץ, ילה"ע מה הוצרך להוכיח התירא בהנאה קודם ביעור מהא דבעינן לאסור סחורה, הא הול"ל בפשיטות דהתוס' עצמם ג"כ מודים דשרי לצבוע להבגד אף דהוי הנאה שקודם ביעור, וחזוין דכה"ג שרי, וצ"ע.

הרב אלחנן פרלמן

בענין שימושי מצוה

א. בש"י המגילת אסתר והמהריט"א בדעת הרמב"ן (בהוספות לסה"מ ג') דס"ל דיש מצוה באכילת פירו'ו, היה נראה לכאורה דגם בשאר הנאות וכגון במכבד ביתו בלולב מקיים בזה מ"ע, דהלא המצוה היא מקרא דוהיתה שבת הארץ לכם לאכלה דמהך קרא דרשינן לכם לכל צרכיכם, (ולא מסתבר לחלק דהריבוי רק לענין היתר אבל מצוה באכילה דווקא). והנה בגליון הקודם דן הרה"ג א.מ. גרוזובסקי שליט"א אם שימוש מצוה חשיב שימוש המותר בפירות שביעית ע"ש, ואם נימא כן נמצא דבטחילת האתרוג למצוה מקיים גם מ"ע דאכילת פירות שביעית, וילה"ע דא"כ יאסר משום דהוי חבילות חבילות, אמנם לפמ"ש כ' מרן שליט"א במדור "ליקוטי שביעית" דאין חבילות במצוה שאינה חיובית א"ש. והנה לפ"ז הלוש בגד צבוע מפירו'ו יש לו קיום מצוה כל זמן הליכה ליד התוס' בב"ק, (ויל"ע בשיעור המצוה אי תלוי בשווי ההנאה דכל הנאת פרוטה מקיים מצוה או בהפרי דכל ביעורו של כזית או של פרוטה מהפרי הוי חזא מצוה). ב. משה"ק הרה"ג הנ"ל מ"ש דנהוג עלמא קדו' כ' באתרוג ולא בלולב והדס אחר דכולהו עיקרגידולם למצוה, הלא בדברי עצמו מבואר תשובה לזה, דבאתרוג חשיב הנוכ"ש דע"י הנטילה מתקלקל ובלולב אינו כן אלא הוי הנאה קודם הביעור. ג. במדור פירו'ו הביא הגרא"ש מהדר"א דהחזו"א החמיר לעצמו לנהוג קדו' בלולבים לא ליטול ממשומר. וקשה דבביאורו פ"ה ה"ב הוכיח דמשומר אינו אסור אלא בהנאה של כילוי ולא בשאר הנאות מהא דמכירה אינה אסורה מעיקה"ד, וא"כ למה לא יטול לולב השמור, (ודין לכם שיהא בו היתר אכילה לא מצאנו רק במידי דמאכל אבל בלולב אין דין שיהא בו היתר הנאת כילוי), ואי נימא דהנאה שקודם ביעורו ג"כ סיבה לקדו' ש"א"כ מסתבר דגם לענין איסור משומר יאסר, א"כ כד נימא דשימוש מצוה חשיב שימוש א"ש, (ושאני מכירה דודאי אינה סיבה לקדו' דהכל ראוי לזה, וצ"ע הוכחת הגרע"א מאיסור סחורה).

המשך ביאורי שביעית מעמ' י"א

כיון שהכל הוא אותו יסוד של דין שיש חיוב לסיים את יבול השביעית בסיום השביעית, ובפירות עצמם כל זמן שלא כלו לחיה לא חשיב שנסתיימה שנת השביעית דידהו. [

20 ענין דין חליפי שמן אינו שייך לדין ביעור שחידש ר"מ, דבשמן יש לו ביעור, אלא שיש דין להגביל את השמן שקדוש בקדושת דמי שביעית שלא ידליק בו, ור"מ רק מוכיח מזה דיש צד להחמיר בדמיו ויתר מבפרי ראשון וזה מהטעם שבפירו'ו הראשונים משום שאתי למעבד ביה סחורה. וצ"כ מה נשתנה שמן משאר מיני האוכלין, דבשאר אוכלין לא מצונו שיש איזה איסור שחידשו בחליפי פירות שביעית ומדוע רק בשמן ראו סיבה לחדש גזירה זו, ואולי משום ששמן שמויעד להדלקת הנר דרך שמשחתה ימים רבים להשתמש בו מעט מעט וטפי יש לחוש בו שיטעו ויעשו בו סחורה, משא"כ כשמשתמשים בשמן ובשאר פירות לאכילה אין לחוש לזה.

מדין הפירות שבאים מכוחם, ובפשטות לש' תוס' זמן זה דראש השנה לדמים ולא בזמן הכילוי לחיה הוא מעיקר הדין דאורייתא דמח"כ"ת לחדש בזה גזירת חז"ל. ולפי האופן שנתבאר לעיל (הערה 1) ביסוד דין ביעור דהוא משום קיצה לקיום דיני השביעית וזמן כדילוי החיה הוא רק סימן על סיום יבול השביעית, אפשר לבאר בשיטתם דבעצם בראש השנה של מוצאי שביעית הוא זמן הסיום של פירות שביעית ורק שבפירות עצמם עד כילויים מהשהה נחשב שעדיין לא הסתיים השביעית דידהו, אבל דמיהם נחשב סיום השביעית דידהו מייד בראש השנה דמוצאי שביעית.

19 בד"ב (פ"ה ה"ז בביה"ל) מקשה על ש' התוס' בנדה שהובאה לעיל (הערה 18), שלפ"ז לכאורה מצונו שלכו"ע יש חומר בדמים על העיקר שהדמים מתבערין בר"ה של שמיטתו והעיקר מתבער רק א"כ, וא"כ היה לו לר"מ להשיב מזה לחכמים. [ולפי משנ"ת בבבאור שיטתם (שם) אפשר לבאר דאין זה חומרא,

קהילות
במידות
בכל רחבי הארץ
073-275-7000

נפש
בכה תודים היום.

נפש
עמוד תורני מיוחד
054.85.92.161:70

נפש
מכון להאדרת ספרי מרן רשכבה"ג
הגר"ח קניבסקי שליט"א

ניתן לשלוח הארות והערות
במסכת שביעית - טו 500 מילים.
למדור נושא ונותן באמונה
עד ערש"ק (כולל) פרשת ניצבים
למייל:
0761377@gmail.com

לקבלת הגליון במייל ניתן לשלוח
בקשה לכתובת המייל:
4124127@GMAIL.COM
כמו"כ בכל עניני הגליון ניתן לפנות
במייל הנ"ל או
בפ"ב: 0548592161
בחז"ל: 13479092906